

గాయనపటు, కీర్తనపటు శ్రీమతి సి. సరస్వతీబాయి

ఆయుర్దాయ మనామయస్థితియు భద్రావాప్తియుం గల్గి యు।
మ్మా, యాచంద్రదినేంద్రకీర్తియుతవై యా విష్ణుగాథల్ సుధీ।
గేయంబుల్ వినిపింపు మెల్లెడల శ్రీకృష్ణుండు నిన్ మేటిఁగాఁ।
జేయుంగాత సరస్వతీ, రసవతీ, సిద్ధాకృతీ, శ్రీమతీ॥

స॥ కృ॥ మూర్తి.

1936 జనవరి.

శ్రీ మొల్లజయంతి

శ్రీ మొల్లజయంత్యుత్సవ మతివైభవమున నెల్లూరు నగరమున జరిగెను. ఈ సందర్భమున నెల్లూరు పురమందిరమున సభజరిగెను. ఈ సభకు అధ్యక్షురాలగు విద్వాన్ కవితిలక, కవితావిశారద బిరుదాంచిత శ్రీమతి, కంచనపల్లి కనకాంబగారిని, శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారిని, శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారిని మోటారుపై నూరేగించిరి. పెక్కుమంది స్త్రీ పురుషులు వారిని వెంబడించిరి. కవయిత్రీమతల్లులను గౌరవింప నుదార చిత్తులగు పౌరప్రముఖులెల్లరు వెంటనడచి కవితయెడ గౌరవాదరములను జూపి తన్మూలమున ఆంధ్రమాతకు వన్నె దెచ్చిరి. తదుపరి వారందరు పురమందిర మలంకరించిరి. శ్రీ కంచనపల్లి కనకాంబగారు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. అధ్యక్షురాలి మున్నడికి ముందు బాలికలు మనోహర గానముచే సభికుల తన్మయుల నొనరించిరి వారివెనుక ఆరుసంవత్సరముల బాలిక సుందరముగ నాట్యమాడి యందరి నానందింపజేసెను.

అనంతర మధ్యక్షురాలినిగురించి సభికుల కెఱుక గావింపబడియెను. అంతట నధ్యక్షురాలు తొలిప్రసంగము గావించెను. అది యీదిగువఁ జెప్పఁబడియున్నది.

దైవప్రార్థన

జయంతి దైవప్రార్థనతో ప్రారంభమైనది. శ్రీమతి పుష్పవల్లిగారు మనోహర గానమున దైవస్తోత్ర మొనర్చిరి.

అధ్యక్షురాలిని సభ్యుల కెఱుకపరచుట

ఆపల యూనియన్ కార్యదర్శి మన్నేపల్లి రామకృష్ణరావుగారు అధ్యక్షురాలిని సభ్యుల కెఱుక చేయుచు నిట్లు ప్రసంగించిరి.

సోదర సోదరీమణులారా!

నెల్లూరు ప్రోగ్రెసివ్ యూనియనువారు తమకు పంపుకున్న ఆహ్వానమును మన్నించి నేటి సభకువిచ్చేసిన మీకెల్లరకు వందనములు.

మేము మొల్లమాంబయొక్క వర్ధంత్యుత్సవమును జరుపుట కిదియే ప్రథమము. 1915 వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెల తే 12 దివ ప్రారంభించిన తిక్కన జయంత్యుత్సవమును, 1932 వ సంవత్సరము డిసెంబరు నెల తే 17 దివ ప్రారంభించిన వేంకటరామశాస్త్రి వర్ధంత్యుత్సవమును చాలమట్టుకు నేటేట జరుపుచు మా సమాజోద్దేశములలో నొకటియగు వాఙ్మయాభివృద్ధికి యథాశక్తి తోడ్పడుచున్నాము. ప్రాచీనాంధ్ర కవులలో నెందరికో నెల్లూరుమండలము నివాసస్థానమై ఆంధ్రదేశమున వినుతిగాంచియుండుట భాషాభిమానులగు మీకెల్లరకు తెలిసియేయున్నది. కవిత్రయములో నిరువురగు తిక్కన యఱ్ఱాప్రెగడలకేగాక, కేతన, జక్కన, నాచనసోమన, శివశీరన, శ్రీనాథుడు, సోమకవి, కంకంటి పాపరాజు, పుష్పగిరి తిమ్మన, మోచర్ల వెంకన, మోచర్ల దత్తప్ప, కంసాల రుద్రకవి, నారాయణకవి, జంగం శరభకవి, వెన్నెలకంటి సూరన, కానుమూరు అప్పకవి, గోపినాథం వేంకటకవి మొదలగు మహాపురుషులకు యీ నెల్లూరు మండలమే నివాసస్థానమై ప్రసిద్ధిగాంచినదని మన మందరము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. ఈలాటి ప్రాచీనమహాకవులగు పురుషసింహులనేగాక, ఆంధ్ర స్త్రీజనలోకమున ప్రథమకవయిత్రియై తొలుదొల్త శ్రీరామచరితామృతమును మనోహరములగు పద్యములలో రచించి చారిత్రక విఖ్యాతిగాంచిన నారీరత్నమగు శ్రీ మొల్లమాంబను ఆంధ్రదేశమునకు ప్రసాదించినదియు యీ నెల్లూరుమండలమే. అట్టి మొల్లమాంబయొక్క వర్ధంతిని నేడు ప్రప్రథమమున మా నెల్లూరు ప్రొగ్రెసివ్ యూనియనువారు జరుపగలుగుటెంతయు ఆనందదాయకము.

ఈ మొల్లవర్ధంతిని జరుపుటకు మమ్ము ప్రోత్సహించినట్టియు, ఏతద్వనకార్యము నింత విజయవంతముగ నెఱవేర్చుటకు వలసిన ధనాదిసదుపాయముల నత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో ఉదారహృదయముతో మాకు చేకూర్చినట్టియు, స్త్రీజనశ్రేయోభిలాషి, గృహలక్ష్మి పత్రికాధిపతి డాక్టర్ కె. యన్. కేసరిగారికి మే మెంతయు కృతజ్ఞులము. డాక్టరు కేసరిగారును నెల్లూరు మండలమువారేయని మీకెల్లరకును తెలిసియే యుండును. నెల్లూరు ప్రొగ్రెసివ్ యూనియన్ స్థాపింపబడినది మొదలు డాక్టరు కేసరిగారివలన యీ యూనియనువారు పలువిధముల సహాయమును పొందియున్నారు; యింకను పొందనున్నారు. ఈ మొల్ల జయంత్యుత్సవసమయమున ఆంధ్రవిదుషీసన్మానము చేయవలెనని, ఏటేట నాంధ్రదేశములోని ఒక్కొక్క విదుషీమతల్లికి గృహలక్ష్మి స్వర్ణకంకణమును బహూకరింపవలెనని, యిది శాశ్వతముగ జరుగు నేర్పాట్లు చేయవలెనని, యీకార్యముల ప్రొగ్రెసివ్ యూనియనువారి యాదరమున జరిపింపవలెనని వారు సంకల్పించియున్నారు. డాక్టర్ కేసరిగారు మాకింతవరకు చేసిన యికముందు చేయనున్న సహాయమునకు నెల్లూరు ప్రొగ్రెసివ్ యూనియనుపక్షమున వారికి వందనశతము లర్పించుచు యీ జయంత్యుత్సవారంభముననే దీని పోషకులగు కేసరిగారికి పుష్పమాల నర్పించుకొని (పుష్పమాల అర్పింపబడెను) మా కృతజ్ఞతను తెలుపుకొనుచున్నాము.

నేడీ మొల్లమాంబయొక్క వర్ధంత్యుత్సవమున కధ్యక్షతవహింప విద్వాన్ కవితిలక కవితావిశారద శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకమ్మగారినాహ్వానించియున్నాము. కనకమ్మగారును నెల్లూరువారేయని మీకందరికి తెలిసియేయుండును గాన వారిని మీకెరుకపరచుట అనవసరమనియే తలంచితిని. కాని తెలియనివారెవరయిన నున్నచో వారికొఱకై యించుక నుడివెదను. కనకమ్మగారి బాల్యదశ నెల్లూరిలో వారి సన్నిహితబంధువులగు కీర్తిశేషులు మంగు రామానుజరావుపంతులు సంగనామాల వెంకటరావు పంతులుగార్లయొద్ద గడచినది. వారియొద్ద సంస్కృతమునను ఆంధ్రమునను తగు శిక్షణము నొసగియుండుటచే, ఆమెగారు చిన్న

వయస్సునందే దైవభక్తిపూరితమగు రంగశతకమను చిన్నపద్యకావ్యమును 108 కందపద్యములలోను, అమృతవల్లియను మనోహరమగునవలను రచియించి, అవి ఇచట ప్రచురితమగుచున్న సుబోధినీగ్రంథమాలలో 1916, 1917 సంవత్సరములలో నారెండు గ్రంథములను ప్రచురింపజేసి, అప్పటికే ఆమెగారి హృదయాంతరాళమున మొలకలెత్తుచున్న మృదుమధురకవిత్వమును, భాషాసౌష్ఠవమును ఆంధ్రలోకమునకు వెల్లడిపఱచినది. ఆసమయముననే నరసాపురములోని విజ్ఞానచంద్రికామండలివారి విద్వత్ పరీక్షలో కనకమ్మగారు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణురాలై యనేకబహుమానముల బడసిరి. ఆవల యిటునుండి మదరాసునకు వెళ్ళి ఆంగ్లమున ఉన్నతవిద్య నభ్యసించి ఇంటర్మీడియేట్ పరీక్ష వరకు చదివి, విద్వాన్ పరీక్షలో కృతార్థురాలై, ఇపుడు క్వీన్ మేరీస్ కాలేజిలో ఆంధ్ర భాషోపన్యాసకురాలుగా వన్నెకెక్కియున్నారు. మరియు యం. ఏ. మొదలగు పరీక్షలకు ప్రశ్నాపత్రములనొసగు సభ్యసంస్థలో సభ్యురాలుగా నున్నారు. ఇచటనుండగా వారు రచియించిన రెండుగ్రంథములను గాక, మదరాసు చేరినపిమ్మట కాశీయాత్రయను సీసమాలను, శ్రీమహాభారతసంగ్రహము, గౌతమబుద్ధ చరిత్రము, రాధయను సాంఘికనవల, జీవయాత్రయను వేదాంతప్రతిపాదకమైన పద్యకావ్యము, పద్యముక్తావళి, హంసవిజయమను నాటకము, శ్రీమద్రామాయణ సంగ్రహము, ఆనందసారము, అమృతసారము, పొట్టికథలు, అనుగ్రంథములు రచియించి ఆంధ్ర నారీలోకమున చిరస్థాయియైన యశముంగాంచి విలసిల్లుచున్నారు. ఆమెగారి కవిత్వమును గూర్చియు ప్రతిభావిశేషములంగూర్చియు రెక్కువగ ప్రశంసించుటకు నాకు వ్యవధిలేదు. గడచిన నవంబరు తే 20 దిన చెన్నపురిలో కవితిలకకుటీరమున జరిగిన అమృతానందస్వామివారి జన్మదినోత్సవసందర్భమున కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, దేశోద్ధారక విశ్వదాత కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావుపంతులవారు, వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయములేచాలును – కనకమ్మగారి కవితాసామర్థ్యమును, తత్త్వజ్ఞానసంపన్నతను, సత్కార్యనిర్వహణాకౌశలత్వమును ఆంధ్రలోకమునకు వెల్లడిపఱచుటకు మన నెల్లూరువారయిన శ్రీమతి కాంచనపల్లి కనకమ్మగారిట్టి ప్రఖ్యాతిగాంచినందుకు మన మెల్లరము ఆమెను అభినందించుచున్నాము.

నేఁడీ విదుషీమణిహస్తములచే డాక్టరు కె. యన్. కేసరిగారి గృహలక్ష్మీస్వర్ణకంకణము నందుకొను కవయిత్రి శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారును నెల్లూరు మండలమువారే! ఆమెగారిగూర్చి ముందెక్కువగ మీరు వినబోవుచున్నారు గాన నేను దానింగూర్చి ముచ్చటించుట కియ్యకొనను.

నేడు మనము స్మరించు ఆదికవయిత్రీమతల్లియగు మొల్లమాంబయును, అధ్యక్షతవహింపబోవు కనకాంబయును, బహూకరణమునొందబోవు సీతాంబయును అందరు నెల్లూరుమండలమువారేయగుట కత్యంత సంతోషమును బొందుచు, యీ మహోత్సవమున కధ్యక్షతవహించి కార్యక్రమమును కొనసాగింప విద్వాన్ కవితిలక కవితావిశారద శ్రీమతి కాంచనపల్లి కనకమ్మగారిని కోరుచున్నాను.

ఆవల శ్రీమతి కాంచనపల్లి కనకమ్మగారు అధ్యక్ష పీఠిక నధిష్ఠించి ఇట్లు ఉపన్యసించిరి.

శ్రీలసునాలవాలమగు సింహపురంబున వర్ధమాన శో
భా లసదార్యగోష్ఠిఁ గవిపండితభక్తసమక్షమందు భా
షాలలనాసపర్యలఁ బ్రశస్తముగా ఘటియించు
సత్క్రియా
జాలము నిర్వహింప ననుఁజాలఁగఁ జేసినబాల
చెన్నదా॥
కేసరి పిల్చెనీ సభాపురికిఁ దాన మొల్లజయంతిలో సభా
గ్రాసనమందునుండ : నటులౌఁగద! పుట్టినయింట
నేఁడువే

కేసెద రగ్రపూజ యిది చిన్నదో పెద్దదో యాఁడుబిడ్డ; కీ
దోసము సైపుఁడంచు వినతుల్ పొనరింతు
సదస్యకోటికిన్॥

ధీరుఁడు కొమ్మనార్యుని ప్రతిష్ఠను గీరితి చేరుకొన్న గుం
టూరునబుట్టియున్ జనకుఁడున్ బినవాడె చనఁగ,
వచ్చి నె
ల్లూరవసించి తేజమ్ములున్ బతికంబులు
సత్కవిత్వమున్
జేసిను తెంపుగఁ గంటినిటఁ బెద్దలునన్ను ననుగ్రహింప మా
యూరి రిబియే యటంచు ముద మొందెద - శాంత
యసౌహృద్యనుంబలెన్॥

మా పెద్దల్ పలువాట వాటముగ మఱి మా చెర్లలో
వె. డి దా
చేపల్లిన్ గడుదానభోగముల వాసిన్ గాంచు
వ్యాపారులై
భూపశ్రీ విలసిల్లినారు; కళలన్ భూదేవులన్ దేవులన్
గాపాడంగఁ గడంగినారు భృతులన్ గల్పించి
మేలెంచుచున్॥

మా మాతామహు లందినారు మును పన్మాంబు
గోల్కొండలో
హేమంబుల్ మణులున్ సువస్తువులు భూమీశుల్
సమర్పింప ను
ద్దామ ప్రేమ హరిన్ భజించిరి మహత్త్వంబంది
వేదాద్రిలో
నామం బిప్పటికిన్ వినఁబడెడు ధన్యత్వంబు
మాకద్దియే॥

తానేకధర్మ వాదిగఁ బ్రథన్ బురమందునఁగన్న
మంగు రా
మానుజుఁ డాప్పుడెంచుఁ బ్రథమంబున నన్
గవయిత్రిఁ జేసి, వి
ద్యావిభుణుల్ కవుల్ యతులు దన్నోగి
ధన్యనిఁ జేయ వారిప
వ్యానము చేసి చూపె నొకమార్గము నాకును
సాధుసేవకున్॥

రంగారాయునిఁ బంగవామనల పారావారరాకా
సుధాం
శుం గీర్తిప్రియు భావుకున్ దలఁతు నే
శుద్ధా తరంగంబునం
దుం గావ్యమ్ములు పత్రికల్ చదువఁగా మాలోన్క్లిప్త
న నిన్నింతదా
నింగా నేఁడు దినంబును.డి గనువానిన్
సాధుసన్మాన్యునిన్॥

తెనుఁగున మల్లినాథుఁడన ధీరత వ్యాఖ్యలు వ్రాసి
సంస్కృతం
బునకుఁ దెనుంగుఁ జేసి బుధముఖ్యుఁడునా జయమంది
క్రొత్తలో
వను గృతులంబొనర్చి త్రిదివంబున కేఁగియు నార
యాపురం
బున వెలుగొందు సత్కవికిఁ బెంకెక్కడ
వేంకటరాయశాస్త్రికిన్॥

పెద్దలలోనఁ బెద్దయయి పిన్నలకున్ జనవిచ్చు పిన్నలై
గద్దెల మాటలాడెడు ప్రగల్భుఁడునై బుధకోటి
కందరై
ప్రౌఢులు విద్దలఁగడుపు ప్రోదయునా
శివరామయార్యునిన్
వద్దన మానఁగా వశము పండితగోష్ఠిఁ
బ్రశంసచేయఁగన్॥

ప్రస్తావోచితు నేటి తిక్కనను సుబ్రహ్మణ్య
బ్రహ్మణ్యకృ
ష్ణస్తోత్ర ప్రియునిన్ బ్రతిభఁగ పరిపన్మాన్యున్
గళావేది ప
ద్యస్తాపానసలాలసున్ విమల దుర్భావంశ్యునిన్
సద్యశో
విస్తారున్ వినుతింతు సింహనగరీ విఖ్యాతకవీంద్రున్
హితున్॥

కం॥ కణమీయఁ గొంకుదురు కం
కణ మీ కలి నిత్తు రవరు కవయిత్రులకున్
గుణమెంచిరి యొసఁగి కేసరి
ప్రాతుల్ గని దేశమఁదుఁ బ్రాచుర్యముగన్॥

కం॥ తిక్కన జయంతికిఁ బతి
తెక్కన కవివరునకొసగు నేఁటను ఁ బెం
పెక్కఁగ నాటపదారులు
తిక్కవరపు రామిరెడ్డి తెన్నె వరికగున్॥

కం॥ తేజాల వంశమణులన్
శ్రీబలులన్ సకలసుకవి చిత్తామణులన్
రేబవలు ధర్మచింతల
తోఁ బురివెలయించుఁ బ్రీతితో హరి సతమున్॥

కైవుని కూతురయ్యు నృపచంద్రుని
శ్రీరఘురామచంద్రు ప
ద్యావమునన్ భజించియుఁ బ్రబంధము వాతని పై
రచించియున్
భావలయంబునం గలుగు పుణ్యచరిత్రల నగ్రగణ్యయై
మా వనితాళికెల్ల నుపమంబగు మొల్లదలంతు
నెంతయున్॥

ఆర్యులారా, సతీమతల్లులారా!

పుట్టినింటి సౌభాగ్యంబె భాగధేయ ముగ నలరినదాననగుట మజ్జన్మస్థలంబగు నీ నెల్లూరు పురంబున నిరువదియేండ్లకు నేఁడీ పరిషన్మధ్యంబున మీ యనుగ్రహంబున నిలువబడుట నాకెట్టి యానందము కల్గించు చున్నదో నేను వాక్కుల వర్ణింపజాలను; సర్వసాక్షియే మీకు దెల్పగలడు. మీ మనంబుల నాయందుగల నిర్వ్యాజానుగ్ర హమె నన్నీ స్థానంబున నిలువబెట్టినది. సద్గురుకటాక్షమే మీవంటి సదస్యుల సన్మానమునకు నాకు బాత్రత కల్పించినది.

శ్లో॥ సిధ్యంతి కర్మసు మహత్స్వపి
యన్నియోజ్యాః
సంభావనాగుణ మవేహి త
మీశ్వరాణామ్॥

అని కాళిదాసుని సూక్తికలదు కదా.

సింహపురిపక్షమున గృహలక్ష్మీపత్రికాధి పతులును, సుప్రసిద్ధాయుర్వేద ప్రచారకులు నగు శ్రీ కేసరిగారు సన్నాహ్వానముచేయుట యొంతయు దగియుండుటయు, మాయూరి కనకమ్మయని నన్ను స్మరించుకొను సహృద యులు మిమ్ము సందర్శించు కుతూహలము నాకును బట్టరానిదగుటయు, విదుషీమణి యగు శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారి కవితాసత్కార సమయమగుటయు, భవ తారకముగా శ్రీరామచరిత్ర వ్రాసిన కవయిత్రీమతల్లి మొల్లకు జయంతియగుటయు నన్నీ పురంబునకు రప్పించినవి.

మనపురంబున 1917-వ సంవత్సరమున జరిగిన యష్టమాంధ్ర మహిళా సభ కాహ్వాన సంఘాధ్యక్షురాలిగా స్వాగతో పన్యాసమొసంగిన తరువాత నిక్కడగాని యెక్కడగాని నేనొక బహిరంగసభలో మాటలాడియుండలేదు. 1925-వ సంవ త్సరం చెన్నపురిలో నాకు కవితిలక బిరుద ప్రదానము సేయుటకు, గవి సార్వభౌ ములు, కింకవీంద్రఘటా పంచాననులు, దేశోద్ధారకులు సభజరిపిన నాడైన నే నచ్చటికి బోనైతిని. దైవదత్తమైన వృత్తి, మేరీరాణీ కళాశాలలోని విద్యార్థినులకు నాంధ్రభాషను బోధించుటయు, బ్రభుత్వము వారి నియోగమున విశ్వవిద్యాలయమందు పుస్తకనిర్ణయ పరిషత్సమావేశముల యందుఁ బ్రసంగించుటతప్ప నితర సభలకుఁ బోనైతిని. ఈ యిరువదిసంవత్సరములనుండి

పాతసమయముకంటె భిన్నమగు ప్రతినిమేషము— నెట్టికి వెయ్యివిధములు : ఎవరి పిచ్చి వారికానంద మన్నట్లు—సద్గురూక్తమైన యీశ్వరోపాసన చేయుచు సద్గురు బోధమును బద్యకావ్యములుగా వ్రాయుచు కాలక్షేపము చేయుచున్నదానను, బహిరంగగోష్ఠీ విముఖనైన నా చిత్తవృత్తి నెల్లూరున మొల్లజయంతి యన్నమాత్రముననే సుముఖమై యీ సభకై మ్రొగ్గుట నాకే వింతగానున్నది. నాజన్మస్థలమగుటయే గాక పావనపినాకినీ తీరమందున్న యీ రంగని కేతనం బేరికేని దర్శనీయంబు. కవిత్రయములో దిక్కన సోమయాజి ఎఱ్ఱాప్రగ్గడల కవితాకాంతల కిది విహారస్థానము. సకల కళలను, నాంధ్రగీర్వాణ పండితకవుల నాదినుండి యాదరించి పేరుగన్న వెంకటగిరి సంస్థాన మీ మండలమునకు మండనం బనదగు. "కందువమాటలు సామెత లందముగాఁగూర్చి తేనెసోఁకగ నోరు తీయన యగురీతిఁ దోడ నర్థమెల్ల దోఁచునట్లు" చెప్పుమని శ్రీరామచంద్రుండు చెప్పించిన పలుకుమీఁద నిహపరసాధకంబుగా బుణ్య చరిత్రంబు దేటమాటల గ్రొత్తరీతుల రచియించి తనయశస్సౌరభము దశదిశల వెదజల్లజాలిన మొల్లకును మనయూరే జన్మస్థలము. ఆంధ్రభాషాపారిశుద్ధ్యమును గాపాడ నాసపడు నీ నెల్లూరు మండలము నాటినుండి నేటివఱకు 'నేనుగు పండుకొని యున్నను గుఱ్ఱమె'త్తన్నట్లు కాలానుసారముగా నెంతతగ్గియు నాంధ్రగీర్వాణభాషలకు నార్యవిజ్ఞానమున కాలవాలమై విలసిల్లుచున్నది.

సంస్కృతంబున కాంధ్రానువాదంబులు స్వతంత్రాంధ్ర గ్రంథంబులు, వ్రాయజాలు సత్కవు లిప్పటికిని నెల్లూరు కీర్తి దశదిశల వెదజల్లుచున్నారు. సంస్కృత కళాశాలయు, నాయుర్వేద విద్యాలయము, ప్రస్థానత్రయ బోధం బొనరించు గోష్ఠీమందిరంబులును, భక్త సమాజంబులును, వారపత్రికలు, వివిధ విధవిద్యావినోద సుందరంబగు నీ పురమందిరంబు నీ సింహపురి కసారయశంబు గూర్చుచున్నవి.

ద్రవిడులను దనయంకతలంబున నిల్పుకొని వారికిఁ బరిపూర్ణంబుగా నాంధ్రత్వ మొసంగి పుదూరు తుమ్మగుంట ద్రావిడశాఖలనుండి యాంధ్రపండితులం గవుల గల్పించిన ప్రభావమీ నెల్లూరునకే చెల్లుగదా!

చదువులఁ జక్కదనంబుల నేరికిం దీసిపోవక పాడిపంటల భోగభాగ్యంబుల నద్వితీయులై దానధర్మములకు మార్గదర్శకులై వెలయు రెడ్డికులంబులు నెల్లూరునకే కాక తెలుఁగుదేశమున కలంకారమనుట యతిశయోక్తి కాదు.

వర్తమానకాలమున మద్రాసురాజధానియం దుద్యోగధర్మము ననుసరించి యుండ వలసివచ్చినను నాజన్మస్థానమగు నెల్లూరు మండలమందలి యభిమానముచే నాజీవయాత్రా ప్రబంధమునఁ బ్రధానముగా జెప్పందగు శారదయను యోగినికిఁ దత్త్వజిజ్ఞాస

గలిగినచోటు పినాకినీ నదీతీరముననున్న సోమశిలాక్షేత్రముగా వర్ణించియున్నాను. నా బాల్యంబున నన్ను నా విద్యావ్యాసంగంబును జూచి మెచ్చుకొని స్థలాంతరమందు నాకుగలిగిన సన్మానములకు సంతసించుచు నా శ్రేయస్సుగోరి నన్నాశీర్వదించుచు నీ పురంబున, నీ సభాంతరమ్మునఁగల పెద్దలందఱకు నా నమస్కృతులు.

నా చిన్ననాఁడిచట మహిళామండలి విజ్ఞానముకొఱకుఁ జేసిన ప్రచారములో నాకుఁ జేదోడు వాదోడై కీర్తిశేషురాండ్రైన నారీరత్నములు, మహారాజ శ్రీ ఒంగోలు వెంకట రంగయ్యగారి పుత్రియగు భువనేశ్వరమ్మ గారును, మ-రా-రా-శ్రీ విస్సా రాజగోపాల రావుగారి తొలి యర్ధాంగియగు కమలాంబ గారును స్మరణీయులగుచున్నారు.

భారత భాగ్యోదయమునకు హేతుభూత మగు నుద్యమంబుల నన్నిఁటఁ బాల్గొని తన సర్వస్వమర్పించు ధీరస్వాంతయగు నా చిన్ననాటిచెలి శ్రీ పొణకా కనకమ్మకు చిరాయురారోగ్యైశ్వర్యములీశ్వరు డనుగ్రహించుగాక!

కీర్తిశేషులగు పూండ్ల రామకృష్ణకవిగారు, పంచాగ్నుల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు, మొదలగు పండిత ప్రకాండులు తొల్లి మన పురంబున చేసియుండిన సాహిత్యపరిశోధనములు, వారి ప్రోత్సాహమున వెలువడిన యముద్రిత గ్రంథచింతామణియు, నాతలంపున దగులుచున్నవి. మండల మహాత్మ్యము, పురప్రాధాన్యము, పండితకవుల సంస్కరణ సంకీర్తనములు గావించి నేటి సభకుఁ బ్రకృత మగు మొల్లజయంతినిగురించి నాకుఁ దోచిన భంగి మీకు వినిపించెద.

మొల్ల, ఆఁడుది. స్థలమేమి? నెల్లూరు మండలము. కులమేమి? కుమ్మరికులమని ప్రతీతి. తండ్రియెవరు? ఆతుకూరి కేసయ శెట్టి. కాలము సరిగా దెలియదు. శ్రీనాథుని పేరు తన గ్రంథమం దామె యుచ్చరించియుండుటచే శ్రీనాథుని తరువాతిదియో సమకాలీనయో యనుకొనుచున్నాము. కొందరు తిక్కనకాలమునాటి దనుకొనుచున్నారు. ఆమెకు గురుఁడో దేవుఁడో శ్రీకంఠ మల్లేశ్వరుఁడు. అది స్పష్టముగా లేదు. ఆమెతండ్రి పేరు చెప్పుటచే కులస్త్రీ యనుటకు సందేహము లేదు.

ఆమె సులభవలె నవివాహితయో, తరిగొండ వెంకమ్మ ప్రభృతులవలె బాలవితంతువో తెలియదు. ఏ విషయమున నభిప్రాయభేదమున్నను నామెపేర శ్రీరామ చరిత్ర మాచంద్ర తారకముగ వెలయుట నిక్కువంబు. ఆమెగ్రంథముపై మనయభిప్రాయముతో బనిలేదు. కాలమే యద్దాని మేలు నిర్ణయించినది. ఆ మొల్ల రామాయణములోని తేనెపాకమంద రాస్వాదించిన వారేయగుట నే నిట నిరూపించుట కాలహరణమని తలంతు. అయ్యది యీ మాసము గృహలక్ష్మిలో వ్రాయబడిన మన సీతాంబగారి వ్యాసమున మనోహరముగ జిత్రింపబడినది.

అయిన నామె యంతరంగమును మన కెఱింగింపజాలు సూచనలఁ గొన్నింటి నుదాహరింతు.

కం॥ "గురులింగ జంగమార్చన
పరుఁడును శివభక్తిరతుఁడు బాంధవహి
తుఁడున్
గురుఁ డాతుకూరి కేసయ
వరపుత్రిని మొల్లయనఁగ నఱలిన
దానన్.

గురులింగ జంగమార్చన పరుఁడును, శివభక్తిరతుఁడు, బాంధవహితుఁడు నగువానికి పుత్రికయగుటయే తనకుగల సర్వస్వముగ వర్ణించుకున్న సాధ్వీమణి పరమార్థము వర్ణింప నలవియగునా ?

కం॥ "కవిగురు బుధమిత్రాదులు
వివిధార్చనలను సురపురి వెలయును
రేలమిన్
గవిగురు బుధమిత్త్రాదులు
వివిధార్చనలం బురమున వెలయుదు
రెపుడున్॥

కవులు, గురువులు, విద్వాంసులు, మిత్రులు వివిధార్చనముల బూజింపదగు వారని కదా, మొల్లకవయిత్రి యయోధ్యావర్ణన మిషమున రాజులకుఁ బోధించుచున్నది.

ఉ॥ నారదులైరి సన్మునులు నాకమహీజ
ములయ్యె భూజముల్
శారదలైరి భామినులు శంకర శైలము
లయ్యె గోత్రముల్
పారదలయ్యె నీరధులు పన్నగనాయ
కులయ్యె నాగముల్
నారదవర్గమెల్ల సితవర్ణములాయెను
బండువెన్నెలన్॥

మునులందరు నారదులైరనుట, భామినులందఱు శారదలైరనుటలోను మహాకవయిత్రి మానసమందు, మునులకు జడదారితనము కంటె నారదునివంటి భక్తివెలయుటయందే తాత్పర్యము. భామినులందఱు సుపభోగ హేతువులుగను, సంసారబంధ హేతువులు గనుఁ బరిణమించుటకంటె విజ్ఞాన స్వరూపలై శారదాదేవిని బోలియుండవలెనని మొల్ల బోధించుచున్నది.

కం॥ చనిచని మొదుటను రాముఁడుగను
గొనియె మహీజనోగ్ర
కలుషాద్రి మహాశనిరూపంబనదగు
నాఘనముక్తి వధూవిలాసకబరిన్ శబరిన్॥"

లోకములోని జనముల ఘోరపాపములని యెడు కొండలను భంగించునట్టి వజ్రాయుధం బనదగు తపోమహిమగలదానినిగా, ముక్తి కాంతాశిరోభూషణమనదగు కబరి (కొప్పు) వంటి దానినిగా శబరిని మొల్ల వర్ణించినది. స్త్రీలు బ్రహ్మచర్యంబున మోక్షమును బొంద నర్హలనియు, నొక్క-వ్యక్తి తరించిన దత్ప్రభావంబున జగంబు తరించుననియు మొల్లయాశయము. ఒకడొక్క-కుటుంబమున తరించినచో "తనదువంశ్యులు ముయ్యేడుతెరమువారు" తరింతురను మాట కవయిత్రి సూచించుచున్నది. 'విదుష ఆత్మతా" త్తనుసట్లు భగవద్భక్తునకు భగ

వంతున కభేదమనుటయు, భక్తుని కనితర సాధారణ ప్రభావము భగవత్కృపచే ఘటించుననియు, బోధించుచున్నది.

కం॥ పావని కనుఁగొనె నప్పుడు
పావన విఖ్యాతసుగుణభావోపేతన్
సేవితదనుజవ్రాతన్
భూవనితా జాత నిత్యపూతన్ సీతన్॥

ఇటఁ బావనియనఁగ వాయుసుతుఁ డనఁ జెల్లదా? పావనియనుటచే పవిత్రుఁడగుట హనుమంతుఁడు నిత్యపూతయగు సీతాదేవిని జూడఁగల్గెను. అపవిత్రులు పవిత్రులనుజూడ లేరు. "నారుద్రో రుద్రమర్చయేత్." సామానాధికరణ్యములేని వారల కన్యోన్య స్వభావము తెలియఁగరనుట మహాప్రౌఢిమతో సార్థకవిశేషణములు మొల్ల ప్రయోగించినది.

ఇట్టి వెన్ని యోగలవు. నవనీతమువంటి యా మహనీయురాలి కైతలో మేలేరుట హాస్యాస్పదము. మానవకోటి పరమార్థమునే వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాసకావ్యములలోఁ బ్రాచీనులు పొందుపరచినారు. మొల్లయు నార్యసంప్రదాయానుసారముగా జీవిత పరమార్థమును సాధించిన జ్ఞానవతి యగుట నామెకు చరమ పురుషార్థ ప్రాప్తియే సాధింపదగినది. కావ్యమునకు వేదశాస్త్రములకుంబోలె మోక్షమే పరమ ప్రాప్యము.

కం॥ ఈ రామచరిత మెప్పుడు
వారక వినినట్టివారు వ్రాసినవారున్
గోరి పఠించినవారును
శ్రీరాముని కరుణ మేలు పొందుదు
[రెలమిన్॥

'శ్రీరాముని కరుణ గలుగు మేలు మోక్షమే! సుఖదుఃఖంబులు కాలప్రాప్తంబులు. ఎయ్యది పొందరా దట్టిమేలు సిద్ధించుటకై హరిభజనచేయవలయును' అని భాగవతమున జెప్పబడినది. పొందరానిమేలు మోక్షమే!! అయ్యది శ్రీమద్రామాయణ పఠనాదులవలన గలుగునని మొల్ల ఘోషించుచున్నది. "భక్తవృక్షాళి చైత్రా" ఆకులురాలి మోడువలె చెన్నుదరిగియున్న వృక్షములకు వసంతునివలెను భవభార వహనక్లాంతులైన భక్తులకు శుభసామగ్రి సంపాదించి బ్రహ్మపదప్రాప్తి కలుగజేయు వాఁడా యని మొల్లపరమాత్ముని సంబోధన జేయుచున్నది.

ఉ॥ శ్రీమహిమాభిరాముఁడు వ
సిష్ఠ మహామునిపూజితుండు సు
త్రామవధూకళాభరణ
రక్షకుఁ డాశ్రితపోషకుండు దూ
ర్వామల సన్నిభాంగుఁడు మ
హాగుణశాలి దయాపరుండు శ్రీ
రాముఁడు ప్రోచు భక్తతతి
రంజిలునట్లుగ నెల్లకాలమున్॥

ఎల్లకాలము రంజిల్లునట్లు, అఖండానందము బొందునట్లు రాముడు ప్రోచుగాత యనుచున్నది కవయిత్రి. స్రక్చందన వనితాది భోగసముదాయంబు క్షణభంగు

రము కాని బ్రహ్మానంద మొకటే మొల్ల కాలము రంజిల్లఁ జేయునది.

మాలిని. కువలయదళనేత్రా
కోమలస్నిగ్ధగాత్రా
భవముఖనుతిపాత్రా
భక్తవృక్షాళిచైత్రా
రవిశశి సమధామా
రక్షితాశ్మాంఘ్రిభామా
కవిజననుతనామా
కావుమా మమ్ము రామా॥

"కామక్రోధాది శత్రుభయము బాపి కాపాడుమని మొల్ల మొఱపెట్టుచున్నది. తక్కినమార్గము లన్నిటికంటె 'దంతి యూథపు చందంబున భక్తిసేయవలయున్ దాత్పర్యసంయుక్తుఁడై' యను భాగవతోక్తి ననుసరించి మొల్లయు భవమోచనముగోరి తారకనామముని "కావుమా మమ్ము రామా" యని వేడుకొన్నది.

ఉపనిషత్తుల కాలమునాఁడు గార్గిమైత్రేయియుఁ, దరువాత సులభయు నిటీవల మొల్ల, తరిగొండ వెంగమాంబయు, జీవిత పరమార్థమును, కావ్యకల్పనారాధనా విశేషంబున కాంచి కృతార్థలైరి. 'పాత్రలు భేదమైనను పాలొక్కటియే' యన్నట్లు పురుషులేమి స్త్రీలేమి భక్తిసంభరితులై వ్రాసినకావ్యంబులలోని రసము కావ్యపరమార్థ మెరిగిన సాధువుల కొక్కటిగనే తోచుచుండును.

ఉ॥ తిక్కనఘక్కియంద్రు కవి
ధీరుడు నన్నయపండితుండు తా
నొక్కనచించెనంద్రు రమ
ణున్ గొనియాడఁగఁబోతనందు ర
మ్మక్క ప్రపూర్ణభావమున
వ్యక్తుల భేదములున్నె? యారకా
పక్కనిబల్కు చంద్రుతల
పన్ బుధకోటికి నద్రసంబులే
చక్కనిఁబొలుచున్న గవి
చంద్రుల చంద్రికయాటనేకమై
మక్కువగల్గఁజేయు నొగిమాన్యత
గాంచును దత్వదృష్టిచేన్.

అని యిదివరకు "జీవయాత్ర"లో రచించి యుంటిని.

వాఙ్మయాదర్శ మిక్కాలమున విస్పష్టంబుగ లేకపోవుటచే యిటీవల గ్రంథములలో నేకదేశముగఁ గొన్ని విశేషములుండినను జుక్కానిలేని పడవలవలె తేలియాడియాడి కాలప్రవాహమున భగ్నమగుచున్నవి. మానవులకు గలుగు సకల ప్రవృత్తులను సంపూర్ణముగ గ్రహించి మన పెద్దలవ్వానిం బోషించిరి కాని స్వచ్ఛందవర్తనము నంగీకరింపక నియమము లేర్పరచి తత్ప్రవృత్తులలోని శుభ పరంపరను మాత్రము గ్రహించి యనర్థ పరంపరను బ్రయత్నమున బరిహరించిరి. ఈ రహస్య మెఱుంగని బుద్ధిమంతులు దేశీయ విజ్ఞానమార్గముల నవలంబించి శాంతముగ నడువలేక నూత్నములగు త్రోవల డొంకల బరుగులిడుచు విభ్రాంతులగుచున్నారు.

ఇట్టివిషమ సమయమున మానవులకుఁ దమ పరమార్థమును నిరూపించు మార్గములు

కానవచ్చుటలేదు. మతమునందు భక్తి శ్రద్ధలు తగ్గిన నేటికాలమున మతగురువుల జయంతులయందు జనుల కంత యాదరము కలుగుటలేదు. తమకవితా మాధుర్యంబున జనుల హృదయపీఠముల నధిష్ఠించియున్న మహాకవుల కవయిత్రుల జయంతులు సల్పిన రసలుబ్ధులైనవారు కావ్యోపాసనసల్పి క్రమముగా తద్వర్ణితమైన పరమార్థమును బొందగలరని గాబోలు మన నెల్లూరు మండలమున(బెద్దలు తిక్కనజయంతి, యెఱ్ఱాప్రగ్గడజయంతి, మొల్లజయంతి ప్రారంభించినారు. "చచ్చినగాని కవులను గౌరవింపరాదా" యనిరొక విద్వత్కవియన్నట్లు మృతకవుల సన్మానముతో సరిపెట్టక జీవించియున్న కవులకు గవయిత్రులకుగూడ సన్మానముజరుపు నేర్పాటీపురంబున జరుగుట యెల్లరకు సంతోషదాయకమై యితర పురవరంబులకు మార్గదర్శకమగుచున్నది.

ఉ॥ సొంతమునందునమ్మకము జ
యంతులు సేయుటకాదు ధర్మదృ
ష్టాంతములట్లనిల్చిన మ
హాత్ములమార్గమునన్ జరించి వి
భ్రాంతులుమాని ఘోరభవ
బంధ విమోచనముంబొనర్చు శ్రీ
కాంతునినంతరంగమున
గట్టి భజించుట మేలుమేలగున్॥

ఓమితి శివమ్

శ్రీరామ.

అధ్యక్షురాలి ఉపన్యాసము ముగిసిన పిమ్మట శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారు మొల్లమాంబను గూర్చి రచియించిన యీ క్రింది పద్యములను శ్రీయుత వి. యల్. నరసింహాంగారు చదివిరి.

శ్రీరఘురామ పాదసరసీరుహముల్ మదినిల్పి భక్తివి
స్తారచణత్వమేరుపడ పద్యములుల్ రచియించి కీర్తను
శ్రీరహిగాంచిమించిన విశిష్టజనాదరణీయయౌక మహో
దారచరిత్రి మొల్లమ మృదూక్తుల వాకొననౌనె
యేరికిన్.

క॥ పద్యంబులు కవిబుధజన
హృద్యంబు లుదారభావవిలసనములు సం
వేద్యంబులు జనపాళికి
గద్యంబుల లలితమెన్నగా వశమౌనే.

క॥ మాటల నెన్నగ కప్రభు
మాటలు భావించిచూడ మోక్షము జేర్పన్
బాటలు చవిగొననమృతపు
తేటలు శ్రీ మొల్లమాంబ తేటతెలుంగుల్.

క॥ ఏకాలమున జనించెనో
ప్రాకటముగ నీమెభక్తి భావయుతముగా
శ్రీకాంతుని మృదుపదముల
వాకొని పూజనమొనర్చె వాక్కుసుమములన్.

గీ॥ రత్నమట్టుల స్త్రీలలో రహిజనించి
అన్యదుర్లభమైన శ్రీ హరికథలను
కబ్బముగనొర్చి సతులలో ఘనతగాంచె
భవ్యగుణపేటి మొల్లమాంబావధూటి.

ఆవల శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకమ్మగారిం గూర్చి కర్నూలుజిల్లా మురవకొండ పోస్టులోచేరిన కొల్లాపురం గ్రామవాస్తవ్యులగు శ్రీయుతులు రామసుబ్బరాయుడు, బి. ఏ., వెంకటనారాయణగారలు వ్రాసి పంపిన యీ క్రింది పద్యములను శ్రీయుత దీక్షాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు చదివిరి.

కాంచనపల్లి వంశమునఁ గాంతలలోపల మేలుబంతివై
గాంచితిజన్మ మీవు కనకమ్మ! ధరాతలమందుఁ బ్రాకొని
ర్వాంచితకీర్తివైభవము ప్రాప్తవపుణ్యవశమ్ము చేత, నా
కాంచన గర్భుఁ డెంతయు సుఖంబొసఁగూర్చుఁజేరా యురున్నతిన్.

కాంచనపల్లివంశమునఁ గల్గిరనేకులు గాని నీవలెన్
గాంచిరె యొక్కరేనియు నఖండయశంబు కవిత్వమందు, ని
న్నెంచితులైనవార లహహాయని మెచ్చుటగాల దొక్కొ? శీ
లించిన నీకు నీడుగలరే? యొకరేనియు నెందు లేనియున్.

కాంచితి నీకవిత్వమును గాంచితిఁ దత్త్వవిచార మంతయున్
గాంచితి నీదు గ్రంథములఁ గాంచితి నీదగు 'జీవయాత్ర'యున్
గాంచితి వాక్పరిభావమును గాంచితి సత్కృతు లెన్నియేనియున్
గాంచితి సర్వమున్ దనివిఁ గాంచితి వేయువచింప నేటికిన్.

పదములభక్తితో రచన సల్పిన "హంసజయంబు" నంతయున్
జదివితి దానియందుఁగల సారముఁగ్రోలితిఁ దత్త్వబోధనల్
బోదలుటఁజేసి వాక్యముల పొందికయున్ రససౌకుమార్యముల్
కుదురుగనిల్చెఁ బాఠకులకున్ బ్రమదమ్ము ఘటింపఁజేయుచున్.

సత్యము దాపనేటికి? రసజ్ఞులు మెచ్చెదు తత్త్వబోధనల్
సత్యములైన భావములు నూల్కొనునట్లు రచించి నావనౌ
చిత్యము గానరాదె చెప్పఁగనేటికి? గల్గుజన్మ రా
హిత్యము మోక్షమున్ గలుగు నింకటి సత్కృతి వ్రాసినందుకున్.

గీ॥ హంసతత్త్వార్థ మెల్ల నీవరసినావు
నిశ్చలంబైన యోగసన్ని యతిచేత
దాన సంసారచక్రంబు దాటగలవు
ధన్యతను గాంచినావమ్మ ధాత్రిలోన.

ఇంతకుమించి వేఱు వచియింపఁగ నేటికిఁ జెప్కుసార్ల వా
కుంతలయొక్క చేయశము గూర్పఁగఁజాలిన గ్రంథరాజమా
వంతయులేదు సందియము నాపయి నీదగు "జీవయాత్ర" ఖం
డాంతరమందు నిల్వఁగల దంతకుమించినకీర్తి కీర్తులన్.
కవనగుధర వాక్యము లఖండముగా నొసఁగూర్చ నీదు లే
ఖిని యమిసూక్ష్మబుద్ధి నిలగించి యొతింగిన జ్ఞానసత్తముం
డనయఁగ రానిసౌఖ్యమును నేర్పడ గాంచి శుభంబు లెప్పుడున్
గను బలుమాటలేటికిఁకఁ గన్నదు మోక్షము జీవయాత్రలోన్.

క॥ ధర్మార్థ మోక్షసాధన
కర్మముల కనువగునట్టి కావ్యములిట్లే
నిర్మలదృఢచిత్తమునం
దర్మిలిపైఁ జేయుమమ్మ యశమును గొమ్మా.

ఆవల శ్రీమతి కాళ్లకూరి మహాలక్ష్మీసుందరమ్మ గారు ఉపన్యాసమును ప్రారంభించుటకు ముందుగా, యూనియను కార్యదర్శి మన్నేపల్లి రామకృష్ణరావు గారు ఆమెగారిని సభ్యుల కెఱుకపరచుచు, శ్రీమతి సుందరమ్మగారు మదరాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజిలో సంస్కృతమున యం. ఏ., పరీక్షకు పఠించుచున్న విద్యార్థినియనియు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా ఏలూరు మునిసిపల్ ఆఫీసులో రివిన్యూ ఆఫీసరుగానున్న శ్రీయుత కాళ్లకూరి శేషయ్యపంతులు బి. ఏ., గారి సతీమణియనియు, "హిందూసుందరి" పత్రికాధిపురాలై సుప్రసిద్ధిగాంచిన విదుషీమణియగు శ్రీమతి బాలాంత్రపు శేషమ్మగారి కుమారితయనియు తెలియ

జేసిరి. అంతట సుందరమ్మగారు ఉపన్యాసము నిట్లొసంగిరి:—

శ్లో॥ అమృతానందనాథాయ నాథాయ దృఢచేతసామ్।
చేతః ప్రీతి ప్రదానాయ జ్ఞానాయ మహసే నమః॥

శ్లో॥ కల్యాణానాం నిధానం కలిమల
మథనం పావనం పావనానామ్।
పాథేయం యన్ముముక్షోస్సపది
పరపదప్రాప్తయే ప్రస్థితస్య
విశ్రామస్థానమేకం కవివర వచసాం
జీవనం జీవనానామ్।
బీజం ధర్మద్రుమస్య ప్రభవతు
భవతాం భూతయే రామనామ॥

ఆర్యులారా! నారీమణులారా!

ప్రత్యక్ష పరాంబికయోయన్నట్లు పేరోలగంబున గూర్చున్న శ్రీమతి విద్వత్కవితిలక కవితావిశారద విద్వాన్ కంచనపల్లి కనకాంబా సన్నిధానంబున నావంటి బాలిక 'సల్లలిత ప్రతాపగుణసాగరుడై విలసిల్లు' శ్రీరామచంద్రుని వర్ణించిన జిహ్వతో చిల్లర రాజలోకమును తృణీకరించిన కవయిత్రీమతల్లియగు మొల్లనుగురించి నేడీ సభలో మాటలాడుట నా సాహసమా, భాగ్యమా?

ఈ యవకాశము నాకు గలుగుట మత్పూర్వకృత పుణ్యపరిపాకముగా నెంచి సన్నిధానబలమే యూతగా నాకు దోచినభంగి మాటలాడెదను. చిన్నబిడ్డల తొక్కుపలుకులు విని సంతసించు తల్లిదండ్రులవలె నా యీ ప్రసంగంబునకు సంతసింతురని నమ్మిన నన్ను మీర లనుగ్రహింతురు గాక!

కవయిత్రులను సన్మానించు సత్కార్యమునకు నెల్లూరు పురమే దేశమంతటికి దారిచూపినది. విద్యావతియై గృహిణియై పద్మినీ పరిణయాది లలిత కవితాలతల నాంధ్రదేశమునం బ్రాకించుచున్న శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారికి సన్మానము జరుగు సభ జూడవలెనను కుతూహలము స్త్రీజనమునకుం గలుగుట కంతెరయా?

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠమునకు ధర్మాధికారిణియై, బ్రహ్మీభూతులగు అమృతానందనాథస్వామి కంఠేవాసినియై, జీవయాత్రాది మహాప్రబంధముల రచించి, మహాకవుల మన్ననబడసి, కవిసార్వభౌములను సత్కారము చేయజాలిన మహోపాధ్యాయిని యధిష్ఠించిన యీ సభం జూచుభాగ్యము కలుగునను నాసతోగదా గృహలక్ష్మి పత్రికాధిపతులగు కేసరిగారు నన్నీ యుపన్యాసమునకు బ్రోత్సహించినపుడు నే నంగీకరించితిని.

ఆ పేరు పెట్టుకొని వచ్చినదాననుగాన మొల్లను గురించి రెండుమాటలైన నా నోటం బలికెదను. ఈ సాధ్వీమణి మొల్ల నెల్లూరుమండల వాసినియు, నాతుకూరి కేసయ పుత్త్రికయనియు, శ్రీకంఠమల్లేశునివరమున గవితాధోరణి సంపాదించినదనియు నామె గ్రంథమునుబట్టి తెలియుచున్నది. కుమ్మరి మొల్ల యను లోకప్రతీతివలన నీమెను కులాలకులసంభూత యనియే మనము భావింతుము.

ఏకులమైన నేమి?

'ఈతకు లోతులేదు జగదీశ్వరునాజ్ఞకు లాతిలేదు వి
ఖ్యాతికి రోతలేదు పరమార్థపు దృష్టికి జాతిలేదు॥'

అని జీవయాత్రయందు కనకాంబగారు వచించినట్లు, కులాల సంభూతయయ్యు గుణప్రాధాన్యముచే సకలలోకారాధ్యత గాంచినది.

క॥ చదివిన బండితులగుదురు
చదితము గానన్న రొండల వెల్తులె పురుషుల్
చదివినం జదువక యున్నను
ముదితలు విద్యాంసురాండ్రు పుట్టుకనృపతీ॥
జీవయాత్ర.

చదువని ముదితలే విద్యాంసురాండ్రనగాం జదివిన నింకెంత విశేషము! జదువుకన్న గురుపదసేవ కలిగిన

వారి కింకెంత విశేషము! మొల్ల గౌరీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధమైన కవిత్వము కలది. 'చెప్పుమని రామచంద్రుడు చెప్పించిన పల్కుమీద' చెప్పినది కవయిత్రి రామాయణము, 'భక్తియె కారణమగు గాని చదువు కారణమగునే' యని మొల్ల యెల్లలోకములకుఁ జాటినది. ధూర్జటి మహాకవియు 'బోధావిర్భావనిదానముల్ చదువులయ్యా కావు. త్వత్పాదసంసేవాసక్తియె కాక మానవులకున్ శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!' అని యుద్బోధించి యున్నాడు.

చదువుకొన్నవారిని సన్మానించుటలో నాడుతన మాటంకము కాగూడదు. అదిగాక పురుషశ్రేష్ఠులకు గూడ మాతృదేవోభవయని వేదపూజితలగు తల్లులాడువారే! వాగీశ్వరియగు సరస్వతి యాడుదేగదా! 'గుణాః పూజాస్థానం గుణిషు; నచ లింగం నచ వయః' గుణవంతులయందు గుణములే పూజింపదగినవి. వారి యాడుతనము కాదు మగతనము కాదు, పడుచుదనము కాదు, ముదుసలితనము కాదు సుమీ యని భవభూతి ప్రకటించినాడు. ఆంధ్రభాష నద్భుతరీతి నధ్యాత్మ రామాయణము రచించిన పరమభక్తుడగు సుబ్రహ్మణ్య కవి తన మనంబున నహంకార ముదయించిన నొకనాడు పరమేశ్వరుడు వృద్ధబ్రాహ్మణరూపమున వచ్చి వ్రాతప్రతి పుచ్చుకొని పోవుచున్నాడట. కవి, వెంట బడి నా పుస్తకము నాకిప్పించుమని వేడగా, నిది నీపుస్తకమేయైన నిందొకపంక్తి చెప్పుమనెనట! కవి యొక్కపంక్తియేని చెప్పలేక యది యీశ్వర దత్తమనియు, నీ బ్రాహ్మణుడు స్వస్వరూపము బోధించుటకు వచ్చిన శివుడనియు దెలిసికొనెనట!! త్యాగరాజును, గర్వపరిహారమునకై 'ఎందరో మహానుభావులందరికి నావందనము'లని పాడియున్నాడు. కాళిదాసుడును 'మందః కవియశః ప్రార్థీ' యనుకొన్నాడు. పోతరాజు 'పలికించెడువాఁడు రామభద్రుండట' యనిపల్కెను. "It speaks and I am the first audience" అని యమృతానందనాథస్వామి యాంగ్లమున నుచ్చరించెను. అది అనగా శబ్దబ్రహ్మ పలుకుచున్నది. మాటలాడు నేను, మొదటవినువాడనన్నారు. జీవయాత్రయందును కవయిత్రి శ్రీవేంకటేశు సుద్దేశించుచు "బాలికవలె పలుకుచు నీ లీలలు విబుధాళి మెచ్చు లీలన్ నాలో। నాలింపుము నినునీవే। బాలేందు కలా స్తమిత్ర పరమపవిత్రా॥" స్వామీ, నీవే నాలో విబుధులు మెచ్చులీల బలుకుచు "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" యనుట నీ మాటలు నీవే యాలింపు మనుచున్నది. అంతశ్శరీరమునకు మానవునకు నోరు బలుకు సాధనమైనట్లు, పరమేశ్వరున కింత జగత్తుం దగా మహాకవుల ముఖములే తన స్వరూపబోధకు సాధనములు కాన సర్వదా భగవద్ధ్యాన పరవశులగు వారి వాక్కులు శాశ్వతములై నిల్చును. మొల్లకవయిత్రియు, భగవంతుని నమ్మియే తనపుస్తకే వ్రాసినది. వెంగమ్మయు తరికుండ నృసింహస్వామి పలికించినట్లు తాను పల్కుచున్నానన్నది. మఱి యొక్కచో "తచ్ఛృంగారోక్తులు తాసె పల్కి కొను నా శ్రీకృష్ణ సేవించెదన్" అని వ్రాసుకొన్నది. ఆమె కవిత్వము సలక్షణమైనది. ధ్వనికేమి అలంకారములందేమి గుణములకేమి ఇతర కావ్యముల కీమాత్రమును తీసిపోవనిది. మచ్చునకు కొన్ని పద్యము లుదహరించెద.

కూరలు నోటికిన్ రుచులు
　　గూడుటదప్పెను దుంపమూడులుం
గారముతోచె జిహ్వకును
　　గమ్మని తేనెలు చేదులయ్యెగం
గారమెఁ జిత్తమంతయును
　　గంటికి నిద్ర రహింపదయ్యె శృం
గారమెలర్ప సీతఁ బొడ
　　గానమి రామనృపాల మౌళికిన్ ॥

పై పద్యమున మొల్లకవయిత్రి శ్రీరాముని విరహమెంత స్వభావసిద్ధముగ వర్ణించినదో చూడుడు!

క॥ ఏ యెడఁ జూచిన ధరణీ
నాయక శ్రీపాదయుగము నా చిత్తములో
బాయదని విన్నవింపుము
వాయుతనూజుండ పుణ్యవంతుఁడ తెలియన్.

గంభీరభావగర్భితమగు నీ పద్యము మొల్లకవయిత్రి యొక్క సామర్థ్యమును జాటుచున్నది. ఎంతచెప్పినను తరుగనిభావము నామె యొక చిన్న పద్యమున నిముడ్చజాలినది.

రాజులు కాంతియందు రతిరాజులు రూపమునందు వాహినీ
రాజులు దానమందు మృగరాజులు విక్రమకేళి యందు గో
రాజులు భోగమందు దినరాజులు సంతత తేజమందు రా
రాజులు మానమందు నగరమ్మున రాజకుమారు లందఱున్.

యమకమున కిదియొక యుదాహరణము.

కమనీయ గాంభీర్య ఘనసముద్రములు గాని
యతులితభంగసంగతులు గావు.

విరోధాభాస కిదియొక యుదాహరణము.

కంటిన్ జానకిఁ బూర్ణచంద్రవదనన్ గల్యాణి నా లంకలో
గంటిన్ మీ పదపంకజంబులను నేఁ గౌతూహలం బొప్పగా
గంటిన్ మీ కరుణావలోకనము విఖ్యాతంబుగా గీర్తులం
గంటిన్ మాకపివీరబృందములలో గంభీర్య పాథోనిధీ.

హనుమంతుడు బ్రహ్మచారియయ్యు రాముని చిత్తవృత్తియందు గల యాందోళనమును గ్రహించి తాను చూచివచ్చిన సంగతి చెప్పినచే రాముడు నిల్వ గల్గునని ముందు తాను కంటిని జానకినని చెప్పి అట్లు కన్గొనుటకు శ్రీరాముని పాదములే కారణమని నిరూపించి హనుమంతుని భక్తిని మొల్లకవయిత్రి వెల్లడిజేయుచున్నది.

సీ॥ నిడుదపున్నెఱికెఱి జడలుగా సవరించి
మలిన జీర్ణాంబరం బొలియగట్టి
భూమిరజంబు విభూతి పూతగలూని
తన దివ్యమూర్తి జిత్తమున నిల్పి
నిరశనస్థితితోడ నిలిచి, భూశయ్యను
బవళించి నిదురయేర్పడగ, విడిచి,
తారక బ్రహ్మ మంత్రంబుఁ బఠింపుచు
గఠిన రాక్షస దుర్మృగములలోన

తే॥ నహిత లంకా మహాద్వీపగహనసీమ
తపము సేయుచునున్నాను తన్నుగూర్చి
నాకు బ్రత్యక్షమగుమని నాథునకును
విన్నవింపుము సత్త్వ సంపన్న నీవు ॥

భర్తనుగూర్చి యిట్టి తపస్సుచేయుగల శ్రీ సీతాదుల కున్నందువలననే యోగులకు సిద్ధించు శాపానుగ్రహసామర్థ్యము వారలయందు గానవచ్చుచున్నదని మొల్లయాశయము.

కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారి ఉపన్యాసము

ఆవల శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు మొల్లకవిత్వము గూర్చి విమర్శించుచు నుపన్యసించిరి.

సోదర సోదరీమణులారా!

నేటి యీ మహాసభ అనేక విధములుగా ప్రాముఖ్యమైనదిగా నున్నది. ఆదికవయిత్రి మొల్లజయంతి కవితిలక కంచనపల్లి కనకమ్మగారు అధ్యక్షురాలు, శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారికి కంకణసత్కారము నెల్లూరుమండలంవారైన యీ ముగ్వురి సన్మానసందర్భం చూచినట్లైతే అపూర్వవిషయముగానూ ముదావహముగానూ ఉన్నది. కాని యీ సభలో నేను ఉపన్యాసమివ్వడము తలచుకుంటే మాత్రం భయావహంగా ఉన్నది. కనుకనే శ్రీ కేసరీగారు మొల్లవిషయమై నేను ఉపన్యాసమివ్వవలసి ఉంటుందని తెలియబఱచినప్పుడు నాకు యిట్లా అనిపించినది.

ఆదికవయిత్రి యౌ మొల్లమాంబను
    స్మారకజయంతి సలుపుచేత
విదుషీమణియు మఱి విజ్ఞాననిధియునౌ
    కనకాంబ యధ్యక్షకరణమేడ
కవయిత్రితిలకమై క్రాలెడిసీతాంబ
    కంకణసత్కార ఘనతరోడ
పండితకవులను బట్టుగ నెల్లరి
    పురమున నీసభ జరుపుచేత
అల్పమతినగు నేనేల యల్పసభను
మొల్లమాంబను గూర్చిన ముచ్చటేల?
అరయ నిటువంటిపని సేయు యత్న మొల్ల
తలను మీఱినపనిగా దలపనాను.

నిజమునకు యీపని కవులు, పండితులు, చారిత్రక పరిశోధకులు అయినవారు చేయవలసినది. కాని యీ అర్హతలలో ఒక్కటియైనను నాకులేదు. అయినను మొల్లయు నేను ఒక్క స్త్రీజాతికి చెందినవారము. ఆమెయందు భక్తియు, ఆమెకవిత్వమునందు ప్రేమయు నాకు అగ్గలము, కనుక నేను ఈవిషయము చెప్పుటకు సాహసించినాను. మొల్ల కాలనిర్ణయము చేయుటకు సరియైన ఆధారములు లేవు. ఆమె తిక్కనకాలపుదని కొందరు, కృష్ణదేవరాయలకాలపుదని కొందరు అభిప్రాయపడుచున్నారు. అయితే యీమె తిక్కన కాలపుదని చెప్పుటకు తిక్కన తరువాత రెండుశతాబ్దముల కీవలివారైన శ్రీనాథులను స్తుతించుచు ఆమె రామాయణములో వ్రాసినపద్యము అడ్డువచ్చుచున్నది. కనుక యీమె తిక్కనకాలపుదిగాక రాయలకాలపుదని చెప్పుటయే కొంతవరకు సమంజసము గానున్నది.

ఆంధ్రకవయిత్రులలో ఈ మొల్లయే మొట్టమొదటిది. ఈమెకు ముందు కవిత్వము చెప్పిన స్త్రీలెవరు యింతవరకు తెలియబడలేదు. ఈమె గ్రామము విషయమైగూడ సందేహముఉన్నది. పడుగుపాడని, గోపవరమని రెండుపేర్లు చెప్పుచున్నారు. కాని పడుగుపాడనుటకు తగిన ఆధారములు కాన్పింపవు.

ఈమె తనరామాయణములో "గోపవర శ్రీకంఠమల్లేశు వరముచేత నెఱికవిత్వంబు చెప్పగా నేర్చుకొంటి"నని చెప్పియున్నది. కావున ఈమెది గోపవరమనియే యెక్కువమంది అభిప్రాయపడుచున్నారు. మొత్తము మీద ఈ రెండుగ్రామములలో యేగ్రామమైనప్పటికీ ఈ రెండు నెల్లూరుమండలములోనివే గనుక ఆదికవయిత్రిని గనిన అదృష్టము నెల్లూరుసీమకే దక్కినది. నాడుగాక నేడుగూడ ఈసీమ కవయిత్రులకు పాలముగానే ఉన్నది. అందుకు వేరేదృష్టాంతర మక్కరలేదు. నేటిసభకు అగ్రాసన మధిష్ఠించినట్టియు, కంకణసత్కార మందుచున్నట్టియు కవయిత్రులేసాక్షి.

అయితే నేనొక్క యుపహారము విన్నాను. నేటి కనకాంబ అధ్యక్షోపన్యాసములో తమ జన్మస్థానము గుంటూరైనట్లు తమపెద్దలు పల్నాటి సీమలోని దాచేపల్లి మాచర్ల, గ్రామములలో నివసించినట్లును చెప్పియున్నారు. ఇంతేగాకుండ గుంటూరువారి యున్నారు. కనుక నేను ఈమెకు సమాము ఆడుబిడ్డను. ఈవిధంగా కనకమ్మగారు మా గుంటూరువారైనందు లకు నాకు చాలా సంతోషముగానున్నది.

మొల్ల పేరువిషయమైగూడ చాలా సందేహము ఉన్నది. మొల్లా, లేక మల్లియా అని ఈసందేహము. నాసమాత్రము ఈమెపేరు మల్లిగాని మొల్లగాదని తోచుచున్నది. ఎందువల్లనంటే మొల్లరామాయణములో తనతండ్రి శివభక్తిరతుడనియు, తాను మల్లేశ్వరుని వరముచేత కవిత్వము చెప్ప నేర్చుకొన్నాననియు వ్రాసియున్నది. కనుక శివభక్తిరతుడైన ఆమెతండ్రి తనయిష్టదైవమైన మల్లేశ్వరస్వామి పేర తనకూతురుకు మల్లిఅని నామకరణము చేసియుండును. గాని మొల్లయని చేసియుండదు. జనవాడుకమీద మల్లి మొల్లగా మారిపోయి ఉండవచ్చును. లేక ముద్దుచేతగూడా పేరుల కిత్తి తారుమారు సంభవించుట వింతవిషయము గాదు. మల్లమ్మ, మల్లయ్య, మల్లి, మల్లాయి, మల్లికార్జునుడు అనే పేర్లు ఆంధ్రదేశంలో అన్నివర్ణముల

వారిలో ముఖ్యముగా శూద్రులలో వాడుకలో ఉంటం అందరం యెరిగియున్నాము. ఈకవయిత్రి పేరు మల్లిగాని మొల్లగాదనే అభిప్రాయం నాకు చాలకాలమునుండి ఉన్నది. పూర్వమొకమారు యీ విషయమై నేను భారతిలో ఒకవ్యాసముగూడా వ్రాసిఉన్నాను. ఇంతేగాకుండా 'భారతవిదుషీయోం' అనే హిందీపుస్తకములో దక్షిణభారత విదుషీమణులనుగూర్చి వ్రాసినచరిత్రలలో మధురవాణి, మోహనాంగి, మల్లీ, అభయా, నాచీ, అనువారినిగూర్చి వ్రాసిఉన్నది. అందు మల్లీ, అనునామె చరిత్రలో ఈమె దక్షిణభారతదేశమున జన్మించి ఉండెననియూ, ఈమె కుంభకార పుత్రిఅనియూ, ఈమె రామాయణమును విరచించెననియు వ్రాయబడిఉన్నది. ఇది చూడగానే ఈమెపేరు మల్లిగాని మొల్లగాదనే నా అభిప్రాయము ఈ పుస్తకమందైనను దృఢపడెనుగదా యని నాకు చాలా సంతోషముగలిగినది.

ఈ మొల్లవిషయమై కొన్ని అపవాదులున్నవి. ఈమె కృష్ణదేవరాయల ఉంపుడుగత్తె అనేది మొదటి అపవాదు. ఇది యెంతమాత్రము నమ్మదగిన విషయము గాదు. ఈమె తన రామాయణములో

"సల్లలిత ప్రతాపగుణసాగరుడై విలసిల్లి ధాత్రిపై
బల్లిదుఁడైన రామనరపాలకునిన్ స్తుతిచేయుజిహ్వకున్
చిల్లరరాజలోకమును చేకొని మెచ్చగ నిచ్చవుట్టునే
అల్లము బెల్లముల్ దినుచు నప్పటికప్పటి కాసచేయునే.

అని రాజమాత్రు లందఱినీ తృణీకరించినది. ఈమె రాయల అధీనమునన్న స్త్రీ అయినచో యిట్లు తృణీకరించుటకు వీలులేదు. పైగా రాయలచే మిక్కిలిగా గౌరవింపబడుచున్న పెద్దనాది మహాకవులను ప్రస్తావింపకుండ నుండుటకును వీలుపడదు. కనుక ఈమె రాయలకు సమకాలికురాలైనప్పటికీ ఈమెకును రాయలకును యేలాటి సంబంధమును లేదు.

ఈమె వారాంగన అని మఱియొక ప్రవాదముగలదు. నిజ మాలోచించిన యిదిగూడ నమ్మదగినవిషయము గాదనియే తోచును. మొల్ల తనరామాయణములో

వారాంగన శ్రీరాముని
పేరిడి రాచిలుకఁబిలిచి పెంపువహించెన్
పేరుపుగల చందమ్మున
నారాముని వినుతిసేయ మార్గముగాదే.

అని వ్రాసియున్నది. ఒక వారవనితయే 'రామా', అనేపేరుతో రామచిలుకను పిలిచి పెంపువహించియుండ యిక రామాయణమే వ్రాసిన తాను ఎంత సద్గతిపొందుననిగదా ఆ పద్యభావం. వారవనిత ఒక విధంగా తక్కువదనీ, ఆమె రామచిలుకను పిలుచుకుంటేనే పెంపుపొందినదన్నప్పుడు ఆమె వారవనిత కాదని తప్పకుండా స్ఫురిస్తున్నది. ఆమె వారవనిత అయినట్లైతే అటువంటిపద్యము వ్రాసిఉండదు. ఇంతేగాకుండా యీమె తనతండ్రి

గురులింగ జంగమార్చన
పరుఁడును శివభక్తిరతుఁడు బాంధవహితుఁడున్
గురుఁ డాతుకూరి కేసయ
వరపుత్రిని మొల్లయనఁగ వరలినదానన్.

అని యెంతోగొప్పగా వ్రాసినది. వారవనితలకు వివాహపద్ధతి ఆనాడు లేదు గనుక తండ్రినిగూర్చి వ్రాయుటకు సాహసముండజాలదు. వేశ్యలకు తండ్రి యింటిపేరు తమయింటి పేరుగా చెప్పుకొను ఆచారము లేదు. తల్లియింటిపేరే వారికి యింటిపేరు. శివభక్తిపరుడైన ఆతుకూరి కేసయశెట్టికొమార్తె వారాంగన యెంతమాత్రము కాజాలదు.

ఈమె తన రామాయణములో కొన్ని అసభ్యపదములతోగూడిన వర్ణనలకు చోటిచ్చినది కనుక ఆమె కులాంగనై యుండదని గూడా చెప్పబడుచున్నది. కాని మొల్లయొక్క కాలమును మనమొకమారు స్మరించినట్లైతే మొల్ల తనకావ్యములో యెంతఉచితముగా ప్రవర్తించినదో తెలియగలదు. కృష్ణదేవరాయల

కాలములో మొల్ల ఉన్నదని చెప్పుచున్నారు. ఆరోజు లెట్టివో మనకు తెలిసియేఉన్నది. పెద్దనాదిమహాకవులు శృంగార ప్రబంధములు రచియించి పల్యంకికాది సన్మానములుపొందిన రోజులవి. ప్రతికవియు తమ కవితాలతను శృంగారవృక్షమునకు ప్రాకించినగాని చక్కగా ఉండదని, రాజానుగ్రహముపొందదని, ప్రజాదరము బడయదని భ్రాంతితో శృంగారరసప్రబంధములు రచించుటకు పూనుకొనిన రోజులవి. అటువంటిరోజులలో ఉన్న మొల్ల తనకవిత్వమునకు శృంగారమును అవలంబనము చేసికొన భక్తిరసభరితమైన రామకథను కథావస్తువుగా తీసుకొన్నదన్నచో ఆమె స్త్రీత్వము నెంతగా పాటించినదో వేరేచెప్పవలసిన పనేమి. ఎక్కడో ఏమారుమూలపద్యములోనో ఒకటిరెండు చిన్న పదాలుతప్ప అశ్లీలవర్ణనలు మొల్లరామాయణములో లేనేలేవు. మొల్ల అత్తవారిప్రశంస తనకావ్యములో చేయకుండుటగూడ ఒకఆక్షేపణగా కొందరు చెప్పుచున్నారు. స్త్రీలు పుట్టినింటిగూర్చి నంతగా అత్తవారినిగూర్చికాని, భర్తనుగూర్చిగాని ప్రశంసింపకుండుట లోకసాధారణమైనసంగతి. అది స్త్రీలకు సహజమైన లజ్జాస్వభావంచేతగాని అత్తవారిని లాఘవపఱచే ఉద్దేశముచేత రవంతమాత్రము కాదు. సువాసినల విషయములోనే యీవిషయ మిట్లాఉంటుంది. ఇక నామె లోకవాడుకప్రకారము బాలవితంతువే అయిఉన్నచో ఆమె అత్తవారిప్రశంస చేయకుండుటలో అనుచితమేలేదు. అందుకు వేరే దృష్టాంత మక్కరలేదు. ఈనాడు ఈ మహాసభకు అగ్రాసనాధిపత్యమువహించిన కనకమ్మగారి అత్తవారియింటిపేరు ద్రోణంరాజువారు. కాని ఈపేరు మీలో ఎందరికి తెలుసు? కనుక మొల్ల అత్తవారిప్రశంస చేయనంత మాత్రమున ఆమె శంకించుట కేమాత్రము అవకాశము లేదు.

మల్లి భక్తురాలు. పోతనకువలె రాము డామెకు యిష్టదైవము. కనుక పోతనవలెనే రాజమాత్రుల తృణీకరించి రామునకు తన కావ్యము నంకితమిచ్చి ధన్యురాలైనది. కృతి యిచ్చుటలోనేగాక మల్లి పద్యరచనలో గూడ పోతననే అనుకరించినది. పరికించిచూచినట్లైతే పోతన భాగవతములోని పద్యములవంటి పద్యము లెన్నో మనము ఈమె రామాయణములో చూడగలము. మల్లి యేవిషయమునైనను కన్నులకట్టినట్లు వర్ణించుటలో కడునేర్పరి. చూడండి — సీతవర్ణనలలో ఆమె లేఖిని తూలికయై ఎట్లు చిత్రించినదో, ఆమె రూపమును.

పతిఁబాసినట్టి యాపదకంటెఁ బలుమారు
    వివిధమాయలచేత వేఁగి వేఁగి
వీరదానవకోటి వికృతవేషంబులు
    కనుఁగొని చిత్తంబు క్రాఁగి క్రాఁగి
తన దిక్కులేమికై తల్లడిల్లుచు నాత్మ
    లోపల మిక్కిలి లోఁగిలోఁగి
కర్ణకఠోరంబుగా నాడు మాటలఁ
    దొరగడు కన్నీటఁ దోఁగిదోఁగి
రాముఁదలఁచుకొంచు రాముని వేఁడ్కొంచు
రామరామ యనుచు రమణిపలుకఁ
గపివరుండు చూచి కామినీరత్నంబు
సీత యనుచుఁ బొంగెఁ జిత్తమందు.

నిడుదపున్నెఱివేణి జడలుగా సవరించి
    మలినజీర్ణాంబరం బొలియఁగట్టి
భూమిరజంబు విభూతి పూతగఁబూసి
    తనదివ్యమూర్తి చిత్తమున నిలిపి
నిరశనస్థితితోడ నిలిచి భూశయ్యను
    బవళించి నిదుర యేర్పడగ విడిచి
తారకబ్రహ్మమంత్రంబు జపింపుచు
    కఠిన రాక్షసదుర్భ్రోగములలోన
సహితలంకామహాద్వీపగహనసీమ
తపము సేయుచునున్నాను తన్నుగూర్చి
నాకు ప్రత్యక్షమగుమని నాథునకును
విన్నవింపుము సత్వసంపన్న నీవు.

మల్లి రచించిన కావ్యము చాలాచిన్నది. అయినప్పటికి ఒక చిన్న పువ్వులో రంగు, అందము, సౌకుమార్యము, పరిమళము, మకరందము, అన్నీ పొందింపబడి యున్నట్లుగా కావ్యలక్షణములన్నీ పొందింపబడియున్నవి. ఈమె కావ్యములో లక్షణదోషా లున్నట్లుగా చెప్పవచ్చును. కాని యీ ఆక్షేపణ ప్రతికావ్యానికి ఉంటూనే ఉన్నది. దానిమాటకేమి? మొత్తముమీద ఈమె రామాయణము చాలా ప్రశస్తమైనది. సందేహము లేదు. ఈ కవయిత్రి జన్మించి నన్నూరేండ్లైనది. ఆమె కోరియున్నచో యే రాజమార్తాండుడో ఆమెను సన్మానించియుండును. ఆ విరాగినికి, ఆ తపస్వినికి, అట్టికోర్కె లేదు కనుకనే రాముని కంకితమిచ్చినది. ఆమెను సన్మానించుట ఆమెకక్కరలేదు మనకు కావలయును. మానవజీవితోత్తేజమునకు ఇట్టిమహనీయుల సంస్మరణము ఆవశ్యకము. వీరులు, భక్తులు, కవులు మున్నగువారి ఆరాధనము మనదేశములోనే గాక ప్రతిదేశములోను ఆచారముగా నున్నది.

మనదేశములో గూడా పురుషులలో కవిపండితులైనవారు అనాదినుండీ సత్కరింపబడుచునే ఉన్నారు కాని స్త్రీలను సన్మానించుట మాత్రము ఆంధ్రదేశచరిత్రలో నవీనవిషయము. ఇట్టిమహత్తరకార్యమును నిర్వహించుటకు, శ్రీయుత డాక్టరు కె. యన్. కేసరిగారును, వర్ధమానసమాజమువారును పూనుకొనుట యెంతయో సంతోషకరముగా నున్నది. ఈ మహోసత్కారమును బడయబోవుచున్న శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారు ఆయురారోగ్యములు గల్గి సౌభాగ్యవతియై చిరకాలము వర్ధిల్లి ఇతోధికగ్రంథములు వ్రాయుగాక యని కోరుచున్నాను.

ఎల్లరు చెప్పుకొనుచున్నవేగాని క్రొత్తవిషయము లేమియూ నేను మొల్లనుగూర్చి చెప్పకపోయినను మీరెల్లరు సావధానముగా వినినందులకు నామనఃపూర్వక వందనము లర్పిస్తూ యింతటితో ఈ ఉపన్యాసము ముగిస్తున్నాను.

పై ఉపన్యాసము ముగిసిన తర్వాత శ్రీయుత మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగా రుపన్యసించిరి. ఆ ఉపన్యాససారాంశము నిట దెల్పుచున్నాము.

శబ్దశాసనుఁడు నన్నయభట్టారకుఁడు 'విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్' అని వచించినాఁడు. కావ్యము లోకకల్యాణమునకుఁ బ్రయోజనకరమగుటచే సత్కవులు సర్వకాలములయందును సకలదేశములయందును బరమపూజ్యులు.

'జననాథాగ్రణి యాత్మరాజ్యమున నిచ్చల్
పూజ్యుఁ; డాసీమఁబా
సినఁ దా గవ్వయుఁ జేయుఁ; దన్నికడలన్
శ్రేష్ఠుండువిద్వాంసుఁ డా
యనకన్నం గవి మేటియా 'సుకవితా
యద్యస్తి రాజ్యేనకి'
మ్మనువాక్యంబు నిజంబు; దీనిఁగని
కావ్యంబుల్ రచింపందగున్.

అని అప్పకవి చెప్పియున్నాడు. శ్రమకోర్చి పాండిత్యిని గడింపవచ్చును. సర్వశాస్త్రపారంగతుఁడు కావచ్చును. కవియగుట దుష్కరము. ఒకఁడు పాండితీధురీణుఁడు కాకపోవచ్చును. సరసకవితావిశారదుఁడుగా నుండవచ్చును. ప్రతిభాషయందును పండితులు కాని కవులెందరో కలరు. పండితులై కవులు కావలెనంచి విశ్వప్రయత్నములు సలిపి భంగపడినవారునుగలరు. బమ్మెర పోతరాజు భక్తిపారవశ్యమునఁ దెనుఁగుభాగవతము రచించి యమృత కవితాలహరిని వెదఁజల్లి తన జననమును చరితార్థముం గావించిన భక్తాగ్రగణ్యుఁడు. మొల్లయు

కం॥ చేరిచిపొగడినవానిన్ జేరక కొనియాడువారి
నిజకృప ననుపన్
గారణమగుట శుభక్తి యె కారణమగుగాని
చదువు కారణమగునే॥

అనినది. పూర్వకవు లనేకులు రఘురామచరిత్రములు

రచించియుండినను 'భూజన కల్పకంబగుచు భుక్తికి ముక్తికి మూలమైన యా రాజును దైవమైన రఘురాము నుతించినం దప్పుకల్గునే' యని రామాయణమునకు మొల్ల యుపక్రమించినది.

మొల్ల తెలుగుపదసంపదమర్యాదలు చక్కగా నెఱింగిన కవయిత్రి. తెలుఁగు తేటమాటలపై నీయమ కభిమానము మెండు. సంస్కృతమున రచియింపఁబడిన కృతులం దెనుఁగు సేయుచోఁ గమ్మని తెనుగుంబలుక్కుల గూర్చుటయే యీయమ యభిమతము

"మును సంస్కృతముల దేటఁగ । దెనిగించెడిచోట
నేమి తెలియక యుండన్
దనవిద్య మెఱయఁ గ్రమ్మఱ । ఘనముగ సంస్కృతము
జెప్పఁగా రుచియగునే ?"

"కందువమాటలు సామెత । లందముగాఁ గూర్చి
చెప్పినది తెలుగునకుం
బొందై రుచిరై వీనుల । విందై మతి కానుపించు
విబుధులమదికిన్ ॥"

కనకమృగమును శ్రీరాముడు వెంబడించి చనుచో నది కావించిన చిత్రచర్యను మొల్ల యిట్లు వర్ణించినది.

సీ॥ తనుబట్టనో యన్న వెనుకొనిచను దెంచు
నిలచుఁ దలఁపుఁ దాఁ దెలిసి తెలిసి
చేరువ మెలఁగుచుఁ బారి వేయుచు డాసి
మెల్లన నంతంత మెలఁగి మెలఁగి
తనవీడఁ గనుఁగొని తానె దిగ్గన దాటి
ధనువు నంబరువెత్తి పంచి పంచి
దొరకెనైనఁ బోవక దొలయించి కనుఁగొన్న
దరుపులనో యన్న నొరసి యొరసి.

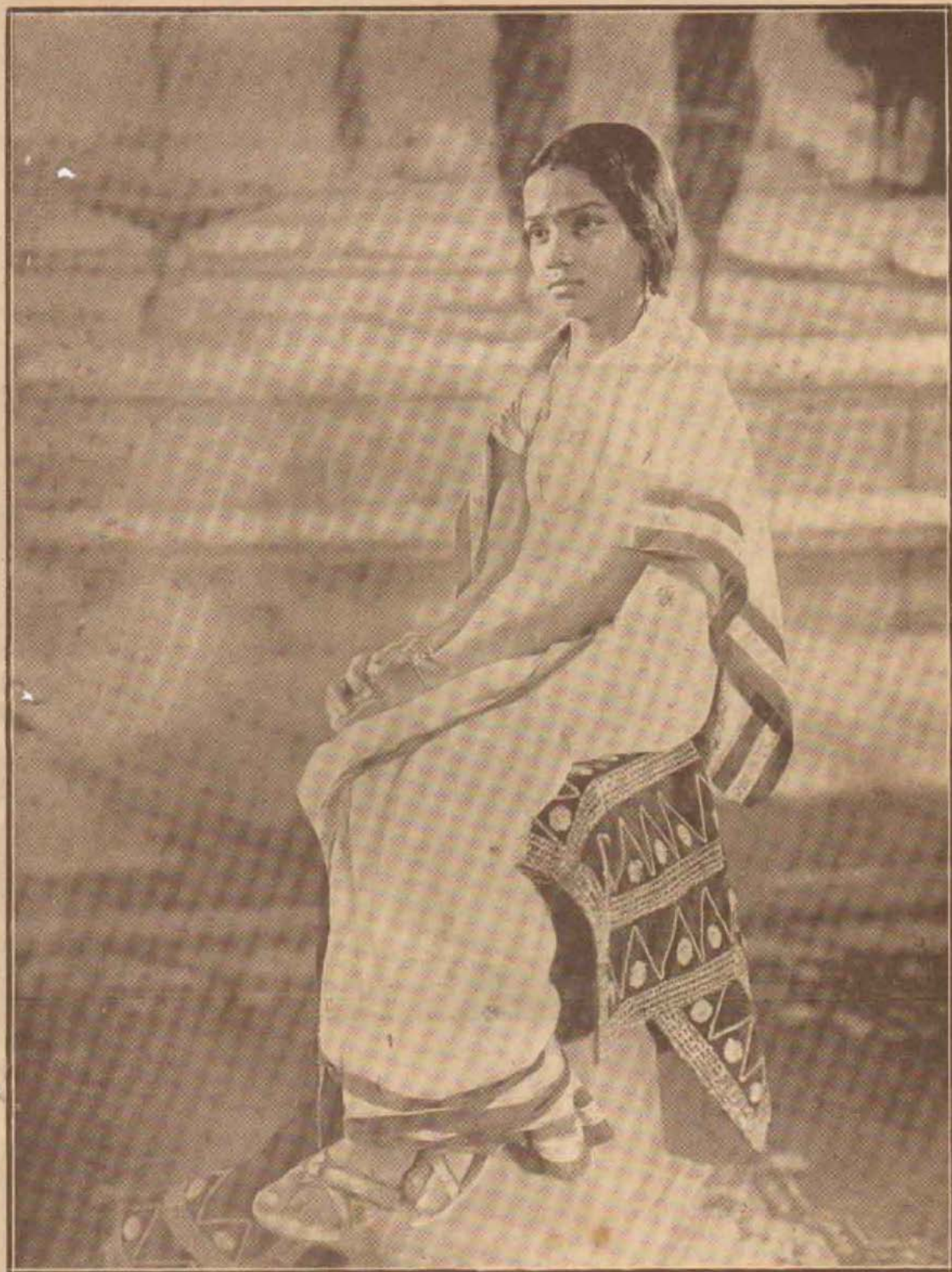
గీ॥ చెవులు నిక్కించి చూచుచుఁ జెలఁగి చెలఁగి
పోవ రాముండు దవ్వుగాఁ బోయి పోయి
తెలిసి మాయామృగంబని తెలిసి మదిని
దీనిఁ జంపుదు గాకని తెగువచేసి.

చూడుఁడీ పద్యమెంత స్వభావసిద్ధమై సరళమై మార్దవమంజులమై యున్నదో! ఈ ఘట్టమునందే ఇతరులు రచించిన పద్యములం జూడుడు.

డాయంబోయినఁ జిమ్ముఁ గొమ్ములఁ బ్రచండ
స్ఫూర్తిలంఘించు నే
చాయం జూచినఁ దోచుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగు నోజన్
మచ్చికన్ నిచ్చ రా
మేయుం బచ్చిక; మచ్చికం గదిసినన్ మించున్
దనుం బట్టఁ బో
బాయుం బిట్టలయించు దొడిగుచు నప్పాటన్
మృగం బీగతిన్.
పఱచున్ దవ్వుగఁ జేయనంతనిలచున్ బట్టీకరా సా
పలం
బిఱునో వుంబొదలందు డిందుఁ బొదముం బిట్టుల్కి
వేదాఁటుఁ గ్ర
మ్మఱిచూచుం, జెవిదార్చి నిల్పుపలయున్ మట్టాడుఁ
గోరాడు నే
మఱినట్లుండుఁ దృణంబు మేయువలయున్ మాయా
మృగంబిమ్ములన్.

మొల్ల కవిత్వమున సమతయనుగుణ మెల్లెడలం గానవచ్చును. సరళములగు శబ్దములచే విరాజిల్లుచు నడక తప్పక ఈమె కవిత్వము మధురమై రసవంతమై యుండును. ఎంత పరిశీలించిచూచినను సామాన్యముగా నీమె కవిత్వమున నపుష్టార్థకములు అపార్థకములు కానరావు.

ఈ కవయిత్రి కాలమును నిర్ణయించుటకు సరియైన ఆధారములు లేవు. పుక్కిటిపురాణములు కొన్నింటి వలన ఈమె తిక్కన సోమయాజికాలములో నుండినదనియు మనముచేయు సిద్ధాంతములు నిష్ప్రయోజనములు నిరాధారములు. 1447 వ సంవత్సరమున బొంబాయిలో నచ్చొత్తింపబడి ప్రకటింపఁబడిన Biographical sketches of the Deccan Poets అను ఆంగ్లగ్రంథములో పండిత్ సి. వెంకటరామస్వామి అనువారు వ్రాయుటలో మొల్ల శ్రీకృష్ణదేవరాయల

అనసూయ పాత్రధరించు శ్రీమతి టి. సుందరాంబ
(ఈస్ట్ ఇండియా ఫిలిమ్స్)

శ్రీమతి వి. ఇజాల్స్. బర్మాదేశీయురాలు
వాయువిమానముల నడపుటయందు ప్రథమురాలు.

కాలమున నుండినదని చెప్పియున్నారు. కాని ఆరచనకు నైతమేమియు నాధారము లుదాహరించియుండ లేదు. మొల్ల రామాయణములో శ్రీనాథుని ప్రశంసించియున్నందున ఆకవీశుని కీవల నీకవయిత్రి జీవించి యుండవలయునని చేయు ఊహ నైతము ఊహామాత్రమే కాని వేరుకాదు.

ఈమె నివాసస్థానము గోపవరమని గ్రంథమునందలి "గోపవరపు శ్రీకంఠ మల్లేశువరముచేత నెత్తి కవిత్వంబు చెప్పగా నేర్చికొంటి" అను వాక్యములచే దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ గోపవరము ఆత్మకూరు తాలూకాలో కలువాయికి సమీపముననున్నది. చిన గోపవరమనియు పెదగోపవరమనియు రెండు గ్రామము లాత్మకూరి తాలూకాలోనున్నవి.

కవితా కళాప్రశస్తిం గాంచిన తెలుగు వెలందులలో మొల్లయే మొదటిదని చెప్పుటలో నతిశయోక్తి యేమియును లేదు. తంజాపురం రాజధానిగాం బరిపాలించిన ఆంధ్ర నాయకుల చరిత్రముం బరికించినచో పదునారవ శతాబ్దిలోం బలువురు స్త్రీలు గ్రంథముల రచించి వాసిం గాంచినట్లు దెలియవచ్చుచున్నది. వారిలో తిరుమలాంబయను సీమంతిని 'వరదాంబికాపరిణయము'ను రంగాజమ్మయను రమణి మన్నారుదాస విలాసము, ఉషాపరిణయము అను రెండుకృతులను, రామభద్రాంబయను విదుషీమణి రఘునాథాభ్యుదయమను ద్విపద నాటకమును, రచించి విఖ్యాతి నార్జించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

రామాయణమువంటి ప్రశస్త గ్రంథము రచించి యశము గడించిన మొల్ల మన మండలమున వర్ధిల్లియుండుట మనకు గర్వకారణము. అట్టి యీ మండలమున శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబ, కవితిలక కంచనపల్లి కనకాంబగార్లు ఈనాడు సుప్రసిద్ధకృతులవ్రాసి ఆంధ్రవాగ్దేవి కలంకారములం గూర్చుచున్నారు. ఇట్లే సింహపుర మండలములో స్త్రీ విద్యావిభవము పెంపొందుంగాక.

శ్రీమతి చివుకుల వెంకటసుబ్బమ్మగారి ఉపన్యాసము

ఆవల శ్రీమతి చివుకుల వెంకటసుబ్బమ్మగారించుకసేపు ప్రసంగించి ప్రాచీన కవయిత్రుల ప్రతిభావిశేషముల స్మరించుట అవసరమేయైనను అంతటితో తృప్తిజెందక తలిదండ్రులు తమ బాలికలను పాఠశాలలకుబంపి విద్యావంతురాండ్రగ జేసి యిప్పటి వారునూత్న కవయిత్రులగుటకు మనము యత్నింపవలెనని హెచ్చరించిరి.

ఆవల డాక్టర్ కే. యస్. కేసరిగారు గృహలక్ష్మి స్వర్ణకంకణమును శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారికొసగుటకై అధ్యక్షురాలియొద్ద స్వర్ణకంకణము నొసగుటకు పూర్వ మిట్లుపన్యసించిరి.

సోదర సోదరీమణులారా!

శ్రీ సింహపురీనగరము పినాకినీ నదీతీరస్థము. ఇది యనాదినుండియు నాంధ్రసాహిత్య సంపదను పెంపొందించుటయందు వాసిగాంచినది. ప్రాచీనపంచమామ్నాయమందు ప్రధాన భాగంబులను తేటతెనుగున తెనిగించి ఆంధ్రజనుల డెందంబులను విందొనరించినాడు తిక్కనార్యుడు. ఆధునిక ప్రపంచ సాహిత్యమునందలి పలు పోకడల గుర్తించి వాని నాంధ్రమున జిత్రించి కీర్తిశేషుడైనాడు శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి. వీరిరువురవలె నెందరు పండితులీ మండలము నుండి తెలుగుభాష కెట్టి జిలుగులు దిద్దిరో మనము చూచుచున్నాము.

ఇట్టి సింహపురి మండలమున నద్యతనమందు పినాకినీ తీర నివాసినియై క్షీరములు బోలు తన్నీరములు గ్రోలి, ప్రాచీన నవీన సంస్కృతాంధ్ర పండిత కవివరుల సాహిత్యసారముల నెల్ల తోరముగ నాని "శ్రీ మదన గోపాల వరప్రసాదాసాదిత" మృదుమధుర కవితా పరిపాక విశారదయై శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారు నేడును యీ మండలమున కవిరాణియై రాణించుచున్నారు.

పండిత ప్రకాండులు మొదలు బడులలోని బాల బాలికలవఱకు నుల్లము పల్లవింపజేయు సులభ సుందర రామాయణమును రచించినది శ్రీమతి మొల్ల. జీవయాత్ర హంసవిజయాద్యనేకాధ్యాత్మిక గ్రంథముల రచించుచు నేటి పండిత పామర ప్రపంచమునెల్ల రంజింపజేయుచున్నవారు శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకమ్మగారు. నిరుపమాన దేశసేవాపరాయణులై యనేక సుందర కథా గీతముల పత్రికలందెల్ల ప్రకటించుచు పాఠక లోకముయొక్క యుల్లములనెల్ల కొల్లగొనుచున్న శ్రీమతి పొణకా కనకమ్మగారు మొదలగు విదుషీమణుల నెందరినో గాంచి యీ మండలము ధన్యత నొందుచున్నది.

తిక్కన వేంకట్రాయశాస్త్రి మొదలగువారి జయంతులను ప్రతిసంవత్సరము నాచరించి యీపుర మితరనగరముల కాదర్శప్రాయమగుచున్నది. ఈ సంవత్సరమున మొల్ల జయంతిగూడ ప్రారంభమైనందుల కిట్టిమండలమే ధన్యము. ఇట్టి కవివరులను స్మరియించువారును జీవత్కవయిత్రులను సత్కరించువారును నొనరించిన పుణ్యమే పుణ్యము.

ఈ సంవత్సరమున నీ మొల్ల జయంత్యుత్సవసందర్భమున శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారిని సత్కరించు భాగ్యము నాకబ్బినందులకు నేను పరమానందము నొందుచున్నాను. సీతాంబగారి పేరు విననివారు ఆధునికాంధ్రసాహిత్యపరిచిత లోకమునను, పత్రికాపాఠక లోకమునను గూడ నరుదు. ఈమె కల్పన లగాధములు; భావములు మనోజ్ఞములు; కథావస్తువు లానందదాయకములు; అందలి పాత్రములు దివ్యములు. ఈమె పద్యములనుగాని, కావ్యములనుగాని, కథలనుగాని చదువబూనుకొనినవారు వానిసారమును పూర్ణముగ గ్రోలినను వానిని విడువనొల్లరు.

ఈమె కాదాచిత్కపద్యములు, పద్మినీపరిణయము మొదలగు కావ్యములను పఠించినవారి కిట్టి కవయిత్రులు ఆంధ్రమున నరుదుగా నున్నారని విశదముగాకమానదు. ఇట్టి కవిత్వము కేవలాభ్యాసమాత్రలభ్యము గాదు. పూర్వ పుణ్యపరిపాకమున గాని యది లభింపనేరదు.

మా 'గృహలక్ష్మి' పుట్టిననాటనుండియు నీమె తన యపూర్వ సుందరరచనలతో దాని నలంకరించుచున్నారు. ఈమె చిన్నారిపద్దము లా బాలకు సిందూరతిలకములు! ఇట్టి యిల్లాండ్రు మా గృహలక్ష్మి కొసంగుచున్న కానుకల ఋణములను మా గృహలక్ష్మి యెన్నడును తీర్చుకొననేరదు.

అమ్మా! సీతాంబగారూ, నేను కేవల కృతజ్ఞతాసూచకముగ నర్పించు యీ స్వల్పబహుమానమగు నీ స్వర్ణకంకణమును స్వీకరించి నన్నానందింప జేయగోరుచున్నాను. మరియు మీరు రచించిన అరవిందయను సుందరమగు నవల నచ్చొత్తించి 500 ప్రతులనుగూడ కానుకగ నర్పించుచున్నాను. నమస్కార పూర్వకముగ నొసంగు యీ కానుకల నంగీకరింపవలయునని ప్రార్థించుచున్నాను.

భారత సాంప్రదాయప్రకారము ప్రతినారీమణి కొసంగు నమస్కారమునందును ఆమె భర్త భాగస్వామియగుచున్నాడు. ఈమె భర్తగారగు శ్రీమాన్ వేంకటనరసింహాచార్యులువారు పండితులై యీమె పాండిత్యమునకు దోహదమొనరించినారు. నాథుడే గాక గురునాథుడుగూడ నైనాడు. వారి పరిపూర్ణ కటాక్షము లేనిచో నాంధ్రదేశమునకు శ్రీ సీతాంబగారి యనంతరచనాసౌందర్యము గ్రోలు నవకాశమే యుండెడిది గాదు కనుక శ్రీమాన్ వారికి నా ప్రత్యేక నమస్కారములు జెప్పుచున్నాను. శ్రీరంగనాథుడు మిమ్ముల బ్రోచుగాత!!

సీతాంబగారికి స్వర్ణ కంకణ ప్రదానము

ఆవల గృహలక్ష్మి స్వర్ణకంకణ ప్రదానమునకు ముందు అధ్యక్షురాలగు శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకాంబగారు ఆశువుగా నీ క్రిందిపద్యమును, అనగా

గీ॥ పలుకుఁదొయ్యలి ముంజేతి చిలుకపాటి
సీతమాంబకు లక్ష్మియిచ్చె వలయంబు
కరము మాటాడుటరుదు కంకణము నిడుకొ
యత్త, కోడలిదానిపై నాదరమున.

అని చదివి, ఆవల శ్రీమతి సీతాంబగారి కంఠమున పుష్పమాలనువైచి, ఆమెహస్తమున స్వర్ణకంకణమును దొడగిరి.

శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారి ఉపన్యాసము

సోదరీమణులారా, ఆర్యులారా!

ఈ నా డిట్టి మహోత్కృష్టసన్మానము నీ మహాసభయందు అల్పజ్ఞురాలనగు నాకొసంగి మన్నించుట యీనెల్లూరి పురప్రముఖులకును వర్ధమానసమాజమువారికిని శ్రీ కేసరిమహాశయులకును ఆంధ్రసోదరీజనముపైగల ఆదరాతిశయోపలక్షణమేగాని నాయందు గణింపదగిన యతిశయ మేమియు లేదని విజ్ఞాపన. గురుజనానుమతిచే యథోచితవిద్యలంబడసి తదాశీర్వాదములచే నే డిట్టిదాన్యల మన్ననలందగంటి. అట్టి గురుజనంబులకు నా నమస్కార శతంబులు. మఱియు నిగ్రహానుగ్రహదక్షుండగు శ్రీ పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమే నే డీ మహాశయుల మన్ననగా పరిణమించినయది. కానిచో నీ యార్యుల సమ్ముఖమేడ నేమియు రొఱుంగని నేనేడ.

మహానుభావుండగు తిక్కయజ్వ శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతమును యీ పురవరంబుననే విరచించి తెలుగీమకు వన్నెగూర్చిన తరువాత నెందరెందరో కవిపుంగవు లీ సీమనే యుదయించి యీమండలమునకు మండనాయమానులై యఖండయశం బార్జించి యున్నారు.

ఆదికవయిత్రి మొల్లమాంబ యీమండలంబుననే నేటతెలుంగున శ్రీమద్రామాయణము నాంధ్రీకరించి యాంధ్రసరస్వతి నలరించి యాంధ్రనారీమండలములో తొలుదొల్త సారస్వతపీఠ మలంకరించినయది. తరువాత నాంధ్రసోదరీమణు లెందరో యెన్నెన్నియో గ్రంథముల విరచించి పురుషులతోపాటు భాషాసేవ గావించిరి.

నేటికిని యీమండలమున కాపాపి కొరపోకుండ శ్రీమతి విద్వాన్ కంచనపల్లి కనకాంబగారు అనేక గ్రంథములవిరచించి యెనలేని విఖ్యాతినందియున్నారు. ఇంకను యిట్టి విదుషీరత్నముల కెందరికో యీసీమ పుట్టినిల్లైయున్నది. గుణగ్రహణపారీణులగు నీ పురప్రముఖులు దేశక్షేమాభిలాషులై భాషాసేవాసక్తులై తమతోపాటు స్త్రీవిద్యాభ్యున్నతికై కంకణబద్ధులై పూర్వకవయిత్రుల జయంతులనొనర్చి నేటి వనితాలోకమునకు గూడ భాషాసేవ దేశసేవల విషయమున నుత్సాహముగల్గించుట కవిపండితస్థానమగు నీనెల్లూరి గొప్పవారికి పెట్టని భూషణమైయున్నది.

అదియటుండ నీ యీపురప్రముఖులును అఖిలభారతనారీసోదరులగు శ్రీ కేసరిమహాశయులును మహోదారులగుటనే వచ్చియురాని యవ్యక్తములగు నా రచనల నొక గొప్పజేసి విశాలమగు నీ యాంధ్రావనియందు వెలయింపబూనిరి. ఇంకను దేశసేవాపరాయణులును విద్యాశోభితలును వ్యాసరచనాధురీణలును ఆశేషశేముషీవిభూషితలును నగు విదుషీమణు లెందరో యీ పురవరంబున నలంకారభూతులై యున్నారు.

వీరిలో నన్నొకరితెను గాజేసి యిట్టి సత్కారమొసంగి మన్నించుటచే యీపట్టణ మహిళాసంఘంబు నకును యీ నెల్లూరిగొప్పవారికిని నాయందుగల సౌహార్దమునకు గురుతెని వీరి యానతిచొప్పున నీ సన్మానము ననేకవందనములతోనంద సాహసించితిని. యీ సన్మానమునకు నే నర్హురాలనని తలంపున గాదు. ముద్రణాదికవ్యయములకు శక్తిలేమి యొక మూలనైచిన నా రచనలంగాంచి విచారించుచుండుతరి,

అనబోయిన తీర్థమెదురైనవిధమున, కవిత వ్రాయ నేర్చిన కాంతలేయున్న సమాదరభావమున వెలయించి మన్నించు తలంపుగలమహాశయులు కంకణబద్ధులై యుండుట, చిన్ని గృహలక్ష్మి సన్నసన్నల మహోన్నతిం దినయిది.

తదాది నా నేర్చిన కొలదికొలది వ్యాసకుసుమము లచేనపుడపుడు గృహలక్ష్మిం బూజించుచు నత్యుత్కృ కత నవనవారవింద సౌరభవిలసదుపమిత భావోల్లసిత యగు నరవిందయను చిన్నవలను విరచించి గృహలక్ష్మి సదనమున సమర్పించితి. తోడనే కవితాకాంతా కల్పభూరుహమగు శ్రీ కేసరిమహాశయు లాహా త్తముం బరికించి సమాదరమున నచ్చొత్తించి యొసంగుచు యీ పురవరంబున కవిపండితస్థానమగు నీయలఘు భూమిని యీ విద్వత్సభాముఖంబున ఆంకవయిత్రి యగు శ్రీమొల్లజయంత్యుత్సవసందర్భమున అమూల్య సువర్ణప్రదానాది సత్కారములర్పించి మన్నించుటచే యీ కవిత సార్థకమయ్యె.

ఇటులే యికను శ్రీ విద్యాభ్యున్నతికై నేయు సత్ప్రయత్నములు సఫలీకృతములగుచుండ వీరి కీర్తి యను కల్పలత శ్రీ గృహలక్ష్మి వరప్రసాదలబ్ధామృత పరిషిక్తయై ఖండఖండాంతరంబుల నలముకొని స్త్రీలోకము నుద్ధరించుగాక.

ఆంధ్రభాషాభిమానులును శ్రీ విద్యావిధానాభిలాషులును సిద్ధసంకల్పులునునగు శ్రీ కేసరిమహాశయులు చిరాయురారోగ్యైశ్వర్యశోభితులై శ్రీ పరమేశ్వరానుగ్రహమున వర్ధిల్లుదురు గాక. ఈయెడ శ్రీ కేసరిగారి ఘనప్రయత్నములకుం దోడ్పడి నాయెడ నవ్యాజ సౌహార్దముం బాటించి మన్నించిన నెల్లూరు కవయిత్రి శ్రీమతి కవితిలక కాంచనపల్లి కనకాంబగారికి నా కృతజ్ఞతానేక నమస్కారములు. ఘనకార్యాచరణచణులును మహోదారులునగు శ్రీ వర్ధమాన సమాజమువారికిని, విబుధులగు తిక్కవంగల నెల్లూరి పురప్రముఖులకును, ప్రశంసాభినందనము లర్పించి సెలవుకొనియెద.

జయమగుశ్రీవరలక్ష్మికి జయమగుశారదకు నాంధ్ర
సారస్వతముల్
గయి నేయుకనకమాంబకు జయమగు గృహలక్ష్మి కెపుడు
జయమైయలరున్
శ్రీయుత నామయమునుదీర్ఘాయువు చిరకీర్తివాంఛి
తార్థంబులు శ్రీ
కేయన్ కేసరిఘనునకు బాయకసర్వేశుడొసఁగి
పాలించుగృపన్.
చిన్నిగృహలక్ష్మికరుణావిశేషగరిమ అఖిలభారత
నారీజనాళి కెలమి
ఘనతరైశ్వర్యములొసఁగి మనుపుమనుచు
చేతులనుమోడ్చివినుతింతుసీతమాంబ॥

గానము, నాట్యము

శ్రీమాన్ వేదాంతాచార్యులవారి కుమారితలు గానము నాట్యము ఇంచుక నేపుచేసి సభ్యుల నానందపఱచిరి.

సీతాంబగారింగూర్చి పద్యములు

గృహలక్ష్మిపక్షమున శ్రీయుత పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారు రచియించిన యీ క్రిందిపద్యములను వారే చదివిరి.

శ్రీ సీతారఘురామచంద్రులు, దయాసింధుల్,
జగద్బాంధవుల్ ।
మా సీతాంబకుఁ జిల్కపాటి కుల పద్మాదేవి
కారోగ్యను ।
శ్రీ సౌభాగ్యము లేఁపురూరఁగఁ జిరంజీవిత్వమున్
సత్యవి ।
ద్యాపారభ్యమొసంగి లోకమును నిత్యశ్రీకముం
జేయుతన్॥
సీతానామము సార్థకంబగుచు నాపింగాంచె
నీయుంమఁద ।
ట్లీ, తథ్యంబిది ! కన్నవారలును జెండ్లింగొన్నవా
రెంతవా ।

శా॥ తామిట్టి యలౌకికంబయిన సద్యోగంబుచే నిత్యము ।
ప్రీతింబొంది లసద్యశోధనికరై పెంపొందగా ధాత్రిలో॥
అక్కా, చక్కటి దప్పచెప్పెదను; విద్యాదేవివే కాని యూ
షక్కెం దక్కితివీవు; భావమొకఁ నీభక్తిప్రభావంబు మి
న్నెక్కెన్; దక్కిన యిద్దరమ్మలకు నీవే యుద్ధినై యున్న నా
నిక్కెల్ నీల్లులు మాత్ర మొల్ల వెపుడేనిన్: జాలదే జన్మకున్.
కవితా రాజ్య రమావిభూతులకు భాగస్వామినుల్ కొద్దిమం
ది; విశిష్టాఖ్యలు మొల్లమాడులట. ధాత్రిన్ వారలంబోలు భా
గవతీరత్నమసీవటం చిచటి రంగస్వామియే సాక్షియై
వివరించెన్ బలుమారు లోకమున సాధ్వీరత్నముల్ మేలనన్.
గృహలక్ష్మిం గనినట్టి యార్యుఁడు, సుధీగేయుండు షేర్మిణ్ శుభా
వహమౌ దివ్య సభాసమక్షమునఁ గ్యావశ్రీ సమారాధనా
మహితుండైయిడు కంకణంబిదియె కొమ్మా సోదరీ చూడు నీ
సహజాతల్ మొదమొందిసారు విరినేసల్ సల్లుచున్నారదో.

అధ్యక్షురాలి ఉపసంహారోపన్యాసము

అధ్యక్షురాలు కార్యక్రమమును ముగించుచు, వివిధోపన్యాసకులు విశిష్టవిషయములను నిపుణముగా నుపన్యసించిరనియు, నెల్లూరువారు తమయందు జూపిన గౌరవమునకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లాచరించుచున్నాననియు, నాటియుదయమున సింహపురి ప్రముఖులలో నొకరును భాషాభిమానులునగు శ్రీయుత తూములూరు శివరామయ్యపంతులుగారు స్వగృహమున కుటుంబబంధుమిత్రుల సమక్షమున తనకు నూట పదియారు రూప్యములనొసగి గౌరవించిరనియు చెప్పిరి. బ్రహ్మశ్రీ దుర్భాకుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు కనకమ్మగారిని బాల్యమునుండియు కవిత్వమును చక్కబఱచి ప్రోత్సహించిన కారణమునకు వారికి కృతజ్ఞతను దెల్పుకొనిరి.

వందనములు, తాంబూలసమర్పణము

ఆపల బ్రహ్మశ్రీ దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు అధ్యక్షురాలికిని ఉపన్యాసకులకు, డాక్టర్ కేసరి గారికి, సభ్యులకు యథోచితవాక్యములతో వందనము లర్పించిరి. తాంబూలము, పండ్లు, పుష్పములు సభ్యుల కందరికి పంచిపెట్టబడెను. శ్రీయుత దంటు సుబ్బావధానులవారి మంగళ స్తవముతో కార్యక్రమము మిక్కిలి జయప్రదముగ పూర్తియైనది.

(దుర్భర శోకానలమున కృశించు దేవకి శ్రీరంజని)

ఉష

పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారు

[చూడండీ, వేడుకపనుయములందు బాలబాలికలు చేరి యొకగంట కాలము వినోదింపవచ్చునని వ్రాసిన దీ యేకాంకము. కథ అందరెరిగినదియే. బాల్యమునుండియే యీ లలితకళాభిరుచి గలిగించుట యిద్దానికి బరమప్రయోజనము. ఇట్టిదానియెడ జనులకుఁ గలుగఁగల యాదరణ మెంతయో తెలియవలెను]

శోణపురము — శివసన్నిధి. ప్ర॥ బాణుఁడు సకుటుంబియై.

బాణు:— పాట:—శంభో మహాదేవ - శంకర గిరిజారమణ
శంభో మహాదేవ - శరణాగత జనరక్షక।
అంభోరుహలోచన - పాదాంబుజ భక్తిందేహి మే॥

లోకపితలకు సాష్టాంగములు. అమ్మా ఉషా, అనుకూలదాంపత్య సౌభాగ్యముల నొందఁగోరు నీవంటి కన్యకల కీ పురాణదంపతులు సంతతశరణ్యులు. రమ్మ — జాగిలి మ్రొక్కుము తల్లీ! — మీరందరుగూడ నట్లే చేయుచున్నారా?

పార్వతి:—వత్సా, సంతోషము. మరల నేమిగోరెదవు?

బాణు:—నాయనా త్రినయనా, చూచు మాయమ్మకు నాపై నెంతకోపమో! అమ్మా, యిదివరకుమాత్ర మేమికోరియుంటిని? ఏదో బిడ్డఁ డాకఁడు కష్టపడుచున్నాఁడు గదా యని కనికరమూని వచ్చితిరిగాక!

శివుఁడు:—పార్వతీ, వాఁడు మూఢుఁడే; మైన నమాయికుఁడు కాన నాకు నచ్చినవాఁడు, భక్తుఁడు.

పా:—ఎవరు కాదన్నారు? కాబట్టియే, అసలే యత్తింటిసుఖమన్న నేమో యెఱుఁగని నన్నుఁ బుట్టినింటి సుఖమునకుఁగూడ దూరముచేసి యిటు దెచ్చినారు.

బాణు:— కం॥ మనసారఁగఁ జలిపెడి పూ
జనలం దొక లోపమంట పలికే యనుచో।
జననీ, అమాత్రమునకుఁ
దనయునిపై నలుకఁ బూనఁ దగునే నీకున్॥

ప్రేయసీ, వినుచున్నావా మా యమ్మమాటలు? ఇది నీలోపమా నాలోపమా?

ఉష:—నాయనా, ఎంతచేసినను — ఎంతచెప్పినను అవ్వలకు రవ్వ — తాతలకు దగ్గు పోవు!! లోకగురులకు లోపముసేయుసట్టిదా మాఅమ్మ!

శివు:—అబ్బా గారూ, గడుసరివేనే !

పా:—ఇప్పుడే యేమిచూచితిరి! ముందు చిత్తగించవలెను — వత్సా దీని పెండ్లియెప్పుడు?

రాణి:—దేవతామతల్లీ, దాసులు స్వతంత్రులా ?

శివు:—ప్రభుతంత్రము లితరు లెరుఁగఁగలరా ?

పా:—ఎరుఁగకున్న మీా మూఁడవకంటి నెరుపోసంగుడా.

రాణి:—కావచ్చు — విశ్వాసులను విశ్వేశ్వరులు విడతురా ?

బాణు:—అమ్మా, అది నీకోడలే — సంకల్పవికల్పములు మీావిగాక మావా ?

ఆహ్లాదనుఁడు:—నాయనా నిన్న నీవు నాకిదియేకదా బోధించినావు !

బాణు:—ఔను. అదే — ఆ విశ్వాసమే మనకీ త్రిలోకాధిపత్య మిప్పించినది.

పా:—బాణా యింకేమికావలయు — ఇంద్రాదులు దాసులైనారే !

బాణు:—అమ్మా, క్షమించు. ఈ యల్పమతికి కోరికె చావదు.

శివు:—వత్సా, చెప్పరాదా మనసులోని మాట.

బాణు:—మహాదేవా, నీకడనా దాపరికము ?

మ॥ అనిలో నన్ను నెదిర్చి బాహుబలశౌర్య స్ఫూర్తిఁ బోరాడఁజా
లిన వీరుండొకఁడైనఁ బంచెమునకున్ లేఁడయ్యె భూమండలి
న్ననయంబున్ భవదీయ దత్తకర సాహస్రంబు కండూతివా
యు నుపాయంబును లేద; యీా భరము నెట్లోర్తు న్నమానాయకా ॥

పార్వ:—నే ననలేదూ !

శివు:—నేను నన్నాను వాఁడు మూర్ఖుఁడని !

బాణు:—గురో, నీనేమన్నను సరియే ! కాని యీావుకాక మరొకఁడీద్దానికి సమర్థుఁడు.

శివు:— కం॥ విను మూఢ హృదయ, నీకే
తన మెప్పు దకారణంబ ధారుణిపైఁ గూ।
లునో ఆపుడ నీ భుజావలి
తునియఁగ నాయంతవానితో నడిగలున్ ॥

బాణ:—ప్రసాదము — మహాప్రసాదము. ఇక సెలవా ?

శివు:—మంచిది.

బాణు:— అఠాణా — ఆది.

ఆ, హరి హర హిరణ్యగర్భులలో - నావిర్భవించు వాఁడెవఁడో
హాహాకారముల బెట్టింతు బ్ర - హ్మాండభాండములఁ బిండీకరింతు
ఆ హో హో ,, ,, ,, తన బా - హోబాహిన్ ,, ,, ,, హరుఁడో
హో హో ,, యన మోహరంబున - తుహ్యాహాతీతముగా నొనరించెద ॥

ప్రాణేశ్వరీ, మనోరథసిద్ధి యయ్యెగదా పోదము రండు.

2 వ రంగము

ఉషా చిత్రలేఖలు

చి:—గొప్పవారితోఁ జెలిమి యిట్టిది !
ఉ:—ఎందుకమ్మా యీ నిష్ఠురోక్తులు ?!
చి:—మీ యన్నతోడంటినే — చెప్పితివా ?
ఉ:—అన్నావా — అదినేను వినలేదు.
చి:—ఔను నా మాటలిపుడు విందువా — విన్నను మారాడుదువా ?
ఉ:—గోరిచుట్టుపై రోకటిపోట్లా ? ఎందుకంత కాఠిన్యత ?
చి:—గోరిచుట్లా ? ఏదీ యేలాటివో — అపాటి మందే వేయలేనా ?
ఉ:—ప్రాణాధికవు పోల్చియుందువనుకొన్నాను.
చి:—పోల్చుకొనుటయా ? చెప్పినఁగూడఁ దెలియదేమోనే !!
ఉ:—చెలీ,

మ॥ భయమా బంధ్లను మించుచుండె; బుజాసంబద్ధోక్తియా కాదు; వ
చ్చియు రానట్టి వయస్సు నా చెలఁగితిన్; సిగ్గా దశాశాంతమా ;
దయయేలాటిదియో యెఱుంగఁడట కందర్పుండు, నాబాము ల
య్యయొ యే సెచ్చెలి కేమనం దెలుపనమ్మా, నీవ యోచింపుమా ॥

అదియొక స్వప్నముగానే యుండనోపు !

చి:—స్వప్నమేమిటి — నీ వెవనినైన వలచియున్నావా ?
ఉ:—నా గుణము నీ వెరుగనిదా ? నీ హృదయమే నాహృదయము కదా !
చి:—ఐన నీయవస్థ కర్థమేమి ?
ఉ:—చెలీ,

కం॥ ఏ మానిసి మోమైనను
నే, మును, గనలేదు; దేవుఁడే యని తలఁతున్ ।
మోమున మోమిడి కలలో
నేమేమో చేసెనమ్మ యీ కోతలనే ॥

చి:—ఓనమ్మా, అయ్యయో యెంతధూర్తుడు ! కంటఁబడనీ — కట్టితెచ్చి యిచ్చుట గదిలో దాచిపెట్టెదను చూడూ !!
ఉ:—వలదు చెలీ అతివాదములాడకు.
చి:—అప్పుడే యింతయభిమానమా ? ఓహో !
ఉ:—అది కాదమ్మా

క॥ ఆశేలసగపుర క్షుల
కాలీలల కా మృదూ క్తి కాశ క్తులటన్ ।
బాలామణి, నిర్బంధము
లేలాయని యంటి; వింతకే యలిగెదవో ॥

ఆ మహాశయుడు నా పెదవు లెన్నితడవలో కరచెను. చూడుము. వసను నే నలగలేదు.

చి:—సుమనోభిరామవమ్మా నీవు; కాకున్న నిట్లు వలిచి నలిచి నవయగొట్టినను ఇంక నలగలేదనుచున్నావు.

ఉ:—చాలు లేవే — యెందుకీ శ్లేషలు ?

చి:—ఔనమ్మా ఔను. సంశ్లేషలేగాని వట్టి శ్లేష లిపుడెందుకూ ?

ఉ:—చిత్రలేఖా, నీమాటలూ నీయూటలూ నాకు చీదరగొలుపుచున్నవి.

చి:—ఐతే పాటలుపాడుదునా — సంతోషింతువేమో ?!

ఉ:—అదియును వెగటే యిప్పుడు.

చి:—రూపపటముల వ్రాయుదునా ?

ఉ:—చూచితిని గదూ:—

ఉ॥ పేరులు బారలన్ మిగులఁ బీమఁగుమోములుఁ బిచ్చిచూపులున్ ।
దీరుమ దమ్మశేశ తలదిండ్లను మేలనిపించు రూపులున్ ।
బేరుఁ బ్రతిష్ఠలంగొనని వేషములుం గల చచ్చుభూపులన్ ।
దీరిచి దిద్దిచూపెదుక దే!! మనకాల మదంత చాకయే?! ॥

చి:—చెలీ వలదు వలదు — వెరఁగు వలదు

కం॥ నగసురకింపురుషవధ । శ్వర, కిన్నర నాగయక్ష, సాధ్యులఁగాడి ।
తరుణమున నీకుఁజూపుట । పురుషోత్తమ నిభుల, యాదవులఁ జూపింతున్ ॥

ఉ:—యాదవులనా? సరే.

చి:—నెచ్చెలీ, నిన్నరేయి నీ కలువరింత లాలించుటవలనఁ గలిగిన యూహలఁబట్టి మూడు పటములఁ జిత్రించి యుంచితిని.

ఉ:—ఏవీ ?

చి:—ఇదిగో — చూడుము మితఁడు — శ్రీకృష్ణుఁడు.

ఉ:—మనకొంపలు మాపుచున్నదుంప!!

చి:— ఇదె యాతని సుతుఁడు మదనుఁడు.

ఉ:—అనంగుఁడు — అంతేకాదు — శివవిరోధియును.

చి:—పోనీ యితఁడో ?

ఉ:—ఆహా పార్వతీ పరమేశ్వరులారా !!

చి:—ఏమమ్మా అట్లు వాలిపోవుచున్నావు ? ఏమైనది ?

ఉ.—అబ్బా !! అబ్బబ్బా !!

చి:—అయ్యో — నెచ్చెలీ — యేమైనది ?

ఉ:—అయ్యో — మాటాడించకు — ఏదీ యాపటము ?

చి:—వద్దువద్దు — నాకు భయమగుచున్నది.

ఉ:— పాట మోహన — ఆదితాళం

తేవే — తేవే పటమిటు దేవే। నా విభుఁడతఁడే — నయగుణరతుఁడే॥ తే॥

చి:—

తేవే — రావే - ఇది గొలనవే। నీవనీవిభుని — నేఁదాక వలని॥ దేవే, రావే॥

ఉ:—ఛీ వగలాడీ ,, —

చి:— —చీదగబడకె చిగురుబోడీ, తొందరపడి

ఉ.—పోవె మాటాడకేఁక—

చి:— సరిలే — నేఁ — బోయెద నీయదు నాయకునిఁగనఁగ ॥ దేవే॥

3 వ రంగము

నారద రుక్మిణీ సహితుఁడు శ్రీ కృష్ణుఁడు

నార:— కృష్ణ వాసుదేవ కేశవ పరమాత్మ
అప్రమేయ వరద హరి ముకుంద।
మిమ్ముఁ జూడఁగంటి మీకృపఁ గనుఁగొంటి
నఖిల సౌఖ్యపదవు లందఁగంటి॥

ధన్యోస్మి ధన్యోస్మి, కృష్ణా, కష్టనివారణా.

కృ:—శతానంద నందనా, వందనములు. నీ సమయాగమనము సంతోషకరమైనదిసుమా!

నా:—సుమానుష సౌభాగ్యసిద్ధిరస్తు.

రు:—మునిరాజా, మీ యాశీస్సు లమోఘములు.

కృ:—స్వామీ, యేమి విశేషములు?

నా:—పాట బలహంస — చతురగతి

దేవా — నీవు దాసజనుల క — ధీనుఁడవై మెలఁగుచుండెదవు॥ దే॥
భావనాతీతుఁడ వాశ్రితజ నా — పద్బాంధవుఁడవు నీవగాక॥ దే॥

పురహూతాదులు పరిపరి విధముల
బరితాపంబులఁబడి పొరలుదురు కృపాబ్ధీ
పరగునరావే — సురలకు శుభ మొసఁగవె॥ దేవా॥

రు:—అక్కటా! అనిరుద్ధా, నా తండ్రీ, యెక్కడ జిక్కియున్నావు నాకూనా!!
కృ:—ఇల్లాలా, యింతేనా వీరమాతృతా శక్తి!
నా:—తల్లీ, యేల దల్లడమొందెదవు?
కృ:—నారదా

ఉ॥ వాయువశంబులై యెగసి వారిధరంబులు మింటఁగూడుచున్ ।
బాయుచునుండు నైవడిఁ బ్రపంచము సర్వముఁ గాలతంత్రమై ।
పాయుచుఁ గూడుచుండు; నొకభంగిఁ జరింపదు; కాల మన్నియుం
జేయుచునుండుఁ; గాలము విచిత్రము దుస్తరమెట్టివారికిన్ ॥

శతమఖున కిదే నా సందేశము.
నా:—మహాప్రసాదము.
కృ:—దేవమునీ, యీమెను సంతోషపెట్టఁగలవా?
నా:—నీ చిత్తము మహానుభావా, — అమ్మా,

కం॥ సురుచిరమృదు తల్పంబునఁ ।
బరిరంభణ సరసవచన భావకళా చా ।
తురి మెరయుచు నాతఁ డుషా ।
తరుణీమణితో డనుండుఁ దమి మెయి నెపుడున్ ॥

వింటివా తల్లీ? జగత్కళ్యాణ కారులకుఁ గూడఁ గష్టములా?! కష్టములందే వారి కెక్కువసుఖము.
రు:—నాయనా, నీమాటలకు నీవే యర్థము చెప్పవలెను.
నా:—అమ్మా, వెయ్యేల!? మునిమనుములనెత్తుకొను సమయమువచ్చినది.
రు:—అంతయు నీ యాశీర్బలమే కదా!
నా:—ఎంతమాట తల్లీ, అటుచూడు:—

కం॥ నీనాథుఁడు నానాథుఁడు
నానా బ్రహ్మాండములకు నాథుఁ డితండే ।
వానిది యీ సౌభాగ్యము
నే నెంతటివాఁడనమ్మ నీ వెఱుఁగవొకో ॥

ఇక సెలవా దేవా?
కృ:—మంచిది.

4 వ రంగము

మధువ్రత నరాశనుల ప్రవేశము

మధు:—పాట

గ గ గ గ రి గ ప గ ప గ రి గ ప గ ప ప ద ప సా,,,
బ్ర తి కి తి మి క బ్ర తి కి తి మి క—ప్ర భు వు క రు ణ చే
ప ప ప గ ప ప గ ప ద సా స ప ద ప ద ప గ పా గ రి స
కు తు క వ ర కు మ ధు వు గ్రో లి—కు లు కు దు ని క చా వు లేదు. ‖బ్ర‖

నా కుక్కను చంపినాడే !!

నరా:—యేమిటిరా నీగోలా ?
మధు:—యమునికి వురి !!
నరా:—తప్పిపోయిందిరా నీ తన్నగొయ్యా !
మధు:—అర్రెర్రే ! యేలాగ తమ్ముడూ ?
నరా:—తుంబూరా టింగ్ టింగ్ మంటాడే —
మధు:—తుంబూరా టింగ్ టింగెవడురా ?
నరా:—తెలీదురా — కుక్కబుర్రా — నడిమికి కర్రా — యిటూ అటూ కాయలూ —
చూండలేదూ ?
మధు:—చూచాన్ చూచాను.
నరా:—యేంది నువ్వుచూచిందీ ?
మధు:—కాయలు.
నరా:—వోరి తాగుముచ్చు తొత్తుకొడకా !!
మ:—తెలిశింది తెలిశింది యీగె — వోహో నారదుడు !
నరా:—అమ్మయ్యో !!
మ:—మరి ముందే నీవు చెప్పలేదే !
నరా:—పేరు మరిచిపోయారా ! — వాడొద్దన్నాడు.
మ:—పోనీ !!

పాట (యాసపదం)

కిక టేళా రమ్మన్నాను — కిటి కాసీ పంపినాను
కోట పిరటీ — గుమ్మము కద కేరా యినురా తమ్ముడూ

నరా:—ఇదేందిరా యీగోలా ?
మ:—వుషా వుషా

నవ్వులతో నవరత్నాలూ — రువ్వింది నామీదా
కవ్వమంది కేక వేసిందీ — నాకేసి మానీ || కవ్వ ||

నరా:—వోరేయ్ కడుపుతో వుందిరోయ్

మధు:—చప్ లమ్మిడీకొడకా !!

నరా:—నోరుముయ్‌రా !! గుండెమీదతన్ని బాడిమీద యీడిపిస్తాచూసు.

మధు:—నోరుజారిందికానీ — నీ కేలా తెలిసింది తమ్ముడూ ?

నరా:—తెలియకపోతుందిరా !! గొప్పయింటిరంకూ పెద్దచెరువు కంపూ తెలియవను కుంటారు !!

మధు:—యెంత ధైర్యం — యెవడో ? !

నరా:—అబ్బబ్బా ఆ చిత్రలేఖవుందే—

మధు: ఔను తమ్ముడూ.

నగరులో వంట — అది — నాగెమైనగుంటా అది
యెగురగలదు మింట — బలే — పొగరుబోతంట || న||

నరా:—యింకా మెల్లిగా నంటావూ !! పడుకున్న వాడ్ణి మంచంతోనే తెచ్చేశిందంట

మధు.—అది దేవతరా.

నరా:—యీదేవతలు తోత్తుకొడుకులవేరా యీ తంత్రాలూ — వోరే యెక్కడా యీ మాటలు చెప్పకుమీ.

మధు:—వోరే తమ్ముడూ యిటువిను మా టింగ్ రుధిరప్రియకాయలతోనూ !!

నరా:—ఫీంజారీ లంజకొడకా (అని పట్టునగొట్టి పారిపోవును)

మధు·—అమ్మయ్యో భచ్చాను — ఉండు లంజాకొడకా — వూరంతా చెప్తాను.

5 వ రంగము

ఉషానిరుద్ధులు

ఉష:—నాథా, యేమటులున్నారు ?

అని:—ప్రేయసీ, యేమియులేదు.

ఉష:—ఏమియులేదన్నంతమాత్రమున నమ్ముదునా ? మీ మోముతీరే చెప్పక చెప్పు చున్నది — మీ మనోవికారమును.

అని:—

కం|| తరుణీ, యొకకలగంటిని ।
బురుహాబాతుడు వచ్చి, నన్నుఁ "భోవల దనఘా

సురకార్యపరిసమాప్తికిఁ ।
బరిపరివిధములగు శ్రమలఁబడుచుంటి" మనెన్ ||

అ:—ఏమేమీ — నన్ను విడచిపోవనెంచితిరా ?
ఉ:—నిన్ను విడచియా ?!
ఉ:—అబ్బా యెంత కఠినపుగుండెలూ !
అ:—నీవా నావా ?
ఉ:—చాలులెండు సరసములు !
అ:—ఔను మరెందుకూ !
ఉ:—ఈ పరిహాసముల కేమిగాని మీారు పోవలదు.
అ:—సరియే ; కాని స్వప్నఫలముఁ జెప్పఁగలవా ?
చిత్రలేఖ:—(ప్రవేశించి) మారకుమారా, ఆమె వట్టిగోలకదా !
అ:—పోనీ నీవు చెప్పవచ్చునుగదా !
చి:—ఇదిగో చిత్తగింపుడు:

కం|| మదనుల మదమడఁచు నరేఁడు ।
సదమల యదుకులపయోధి చైవాతృకుఁడీ ।
సుదతి కుదయింపఁగలఁడిదె ।
విదితఫలం; బింతకంటె వేరుకలుగునే ||

అ:—అమ్మా చిత్రలేఖా స్వప్నగతులనేకాక గర్భగతులగూడ వ్రాసినావే ! ఎట్టివింత !
ఉ:—సరిసరి ! సమయముదొరికినఁజాలు !
చి:—చెలీ, సమయజ్ఞానమే సర్వరక్ష, భద్రముగానుండుము; పోయివచ్చెదను.
(పెద్దకలకలముతో బాణుడు, రాణి, ఆహ్లాదనుడు, మంత్రియుఁ బ్రవేశింతురు.)

కానడ — ఆది

బాణ:— పాట—మూరివి కాని కు - మారివటే ||
మా కిహపరముల - మాపఁగఁబుట్టిన|| మా||
జారిణీ... స్వైరసం - చారిణీ చూడు మిము ।
మారణహోమము చేయించెద నను ।
వారణసేయువాఁ డెవఁడో చూచెద|| మా||

అ:—మామా నమస్కారము.
బా:—ఎవఁడురా వీఁడు

కం|| జారుఁడు, చోరుఁడు, దురహం ।
కారుఁ డొకం డెట్టయెదుటఁగనుపట్టె నదు ।

ప్రాకారము మామాయనుచు ని।
కారపునగవోలయ బలుకఁగలిగెఁ బుడమిలో॥

నిన్ను ఖండఖండములుగాఁగొట్టి కాకులకు గ్రద్దలకుఁ బెట్టింతునుంతరా!

ఉ:—అయ్యోనాయనా! ఆహా ప్రాణేశ్వరా

కీరవాణి — త్రిశ్రగతి

యదుకుల హిమకిరణా, భువనేశవందితచరణా।
సదమలగుణసదన మదనసన్నుత సంతానా॥

బాణ:—ఏమివగలే – ఎప్పుడుమప్పినదే మీయమ్మ!
రాణి:—నాథా శాన్తింపుము – రత్నము స్వర్ణకీలితమైనది.
బాణ:—ఓహొూ కైత్యం!! (కవిత్వము)
ఆహ్లా:—నాయనా ఈతడు మహాత్ముఁడు; యదుకుల...
బాణ:—నోరుమూయ్!!

గొల్లబడవకు లేనిగొప్పతనమునుగూర్చి।
తల్లికొడుకులుమీరు తగినారు తార్పన్।

పళ్లురాలఁగొట్టింతును జాగ్రత!!

అని:—

మామా, కం॥ చూచితె నీ గ్రేసిడిమెడ।
కైచుకొనుటవలనఁగల్గు బాంధవ్యము చే।
కోచిన నిను నాఖడ్గము।
గాచెను; గాకున్న బ్రతుకు గలదే నీకున్॥

ఉ:—నాయనా కోపపడకిటుచూడు:—

చం॥ వలచితి నీతనిం గుసుమబాణసుతుం దనిరుద్ధుఁడందు రీ।
విలసితవంశరూపగుణ వీర్యనిధానుని

బా:— ....చాలులేవె! నీ।
వలపులు వల్లకాటికిడ పంచెదఁజూడవె

ఉ:— ....నాయనా, యమం।
గళవచనంబు లేలఁబలుకన్; శివభక్తుల కిట్లుపోలునే॥ —

బా:—ఓహొూహొూ — తొండమురిది యూసరవెల్లియైనదే! ఓరీ నా బాహు చక్రము...
(ఆకాశమున) భగ్నమైనది, భగ్నమైనది.

ఎవఁడురా వాఁడు ?

భటుఁడు:—(ప్రవేశించి) దేవా నేను కేతనరక్షకుఁడను.

బా:—సరే - వచ్ఛేదము. పో. మంత్రి, వీరినిద్దరిని జీకటిచెఱల వేరుగాఁబెట్టింపుము.

మం:—మహాప్రసాదము.

6 వ రంగము

శివజ్వరము — విష్ణుజ్వరము

(కామిక్ పాట — డైలాగు)

విష్ణు:— నడువుమురా – నడువుమురా ♦ బడవా నా నాథునికడకిపుడే॥ న॥

శివ:— విడువుమురా – విడువుమురా ♦ వెడగా నిను నీనాథునిఁ గొడ పెద॥ వి॥

విష్ణు:— విడువనురా – విడువనురా ♦

శివ:— ♦ విడువకున్న నినుఁ బడపడ నడచెద॥ విడువు॥

విశారదుడు:—(జటాపనస చదువుచు ప్రవేశించును.)

సీ సా సీ సా సా సీ సా సా రి సీ సా రి ని స రి సీ సా।

(like) మాసీ మాసీ సోమాసీ మంచిదై తే మరొకటి చేసీ। (repeat)

విష్ణు:—నడూరా నడూ !

శివ:—ఎవరర్రా మీరురా ? ఇక్కడాయుద్ధమే !

విష్ణు—బ్రాహ్మణోత్తమా నమస్కారము. నేను విష్ణుజ్వరమను.

శివ:—అయ్యా నమస్కారము — నేను శివజ్వరమను.

విశా:—మీకేమీ పనిలేదూ ?

విష్ణు:—రాక్షసపక్షుడు వీనిని శిక్షింపుమని పక్షివాహనుని యాజ్ఞ స్వామీ !

శి:—ప్రభువునాజ్ఞ పాలించుట తప్పా దేవరా ?

వి:—ఒరే యుద్ధము చల్లారినటులున్నది. ఉండండి వుండండి - ఎవర్రా వచ్చుచున్న వారు చూడూ.

విష్ణు:—స్వామీ స్వామీ !! భగవంతులు శ్రీకృష్ణదేవులు - ఇటేవచ్చుచున్నారు.

కృష్ణుఁడు:—(ప్రవేశించి) ఏమి వయస్యా ఏమితినుచున్నావు ?

వి:—తినడమేమయ్యా వినడం.

కృ:—ఓరీ వైష్ణవుడా, ఆశైవునికట్లు విప్పుమిక. ఓరీ శైవుడా, సూర్యోదయాత్పూర్వమే వచ్చి దర్శనము సేయుదుమని మామనవిగా నమ్మహాదేవులకు విన్నవింపుము. పొమ్ము.

శివ:—మహాప్రసాదము.

కృ:—ఏదీ వయస్యా నీవేదపాఠము – మరిరెుుకసారి !!

వి:—కృష్ణా, సర్వాంతర్యామివి.

శా॥ నా కింతటివాఁడవంచుఁ గలనైనం దోఁచదే పూర్వ మా
హా, కృష్ణాయని యాదవాయని వయస్యాయంచు నేఁ జీరితిన్।
స్తోత్రోక్తుల్ భ్రమనో ప్రమాదమునో తుల్యంబుగా మైత్రినో।
లోకేశా, యెటులైన నేమిమరి; ఆలోపంబు మన్నింపుమా ॥

కృ:—బ్రాహ్మణోత్తమా, నిన్ను నేనెరుఁగనా! నీయందు లోపమేమున్నది? రమ్ము పోవుదము.

7 వ రంగము

బాణుఁడు, రాణి, కృష్ణుఁడు, విశారదుఁడు, ఉషానిరుద్ధులు, చిత్రలేఖాహ్లాదనులు.

బాణ:—దేవా, యాదవశిరోమణీ,

కం॥ కలగన్నవారి విషయము
సలలిత బుజాగాధ జేసి శాశ్వతసుయశో।
విలసిత మొనరించిన యో।
జలజాక్షా నిన్నుఁ బొగడ శక్యమె మాకున్ ॥ —

విశా:—వయస్య, బాణునిబరువు తగ్గించివేసితివే.

కృ:—కార్యాంతరశూన్యములై కండూతిపట్టుటకుఁగాక – శివపూజకు నాలుగుచేతులు చాలవా వయస్య?

అని:—తాతా, శత్రుత్వశేషమేమైన మిగిలియుండునేమో!

కృ:—వత్సా, ప్రహ్లాదుఁడు నాభక్తుఁడు. తద్వంశసంజాతులఁ జంపనని వరమిచ్చియుంటిఁ గదా!

బాణ:—నాయనా, నేను మిమ్ముఁ బెట్టిన బాముల మన్నింతువుగాక!

విశా:—ఆహ్లాదనా, ఆచాటున ఆతుమ్మలలో రామచిలుక యెవరూ?

ఆ:—అది మానహోహాదరి.

విశా:—అదికాదోయీ !!

కృ:—విశారదా, చీకటిలోఁ జూడఁగలశక్తి యింకను బోలేదే!

విశా:—కృష్ణా:—సీ॥ కలలఁ గాంచినవారలఁ గడఁగి వ్రాయు
వారు నానన్నుఁ దోడ్తెచ్చువారుగలరు।
నీటిలో జాడఁబుట్టించు నీరజాక్షు
కేల నా లోనిమాపులగోల నీకు॥

కృ:—ఓహో......

విశా:— ఉండుముండుము - ఈ యాహ్లాదనునిమెడ కాచిత్రలేఖనుగట్టిన —

కృ:—ఆమెతలిదండ్రు లొప్పుకోవలదా?

విశా:—ఐన నీమనుమఁడు బాణుసమ్మతినే యీయుషను బెండ్లాడెనా!

కృ:—ఏమో!

బా:— ఉ॥ అల్పమె పెండ్లిమాట! సుమహత్తరమైనది; చూడు పన్నగా।
తల్ప, వృథాభిమానినయి తాపమునొందితిఁగాక! నీదుసం।
కల్పమిదెల్ల; సిద్ధ; మిదికాదనువా రెవరయ్య, సత్కళా
కల్పను జిత్రలేఖ సన్నుతగా దయచేయుము నీకుఁదోఁచినన్ ॥

కృ:—సరియే అది సిద్ధముగుఁగాక! అమ్మా బాణసతీ యింకేమికావలయు?

రాణి:—జగత్కల్యాణమే నీవుచేయునది. నేనేమికావలెనందును? ఐన:—

కం॥ ఈ దివ్యకథావిభవము। సాదరమున వినెడివారు జదివెడివారున్।
శ్రీదయిత, భవికచయపం। పాదకృపైయుండ్రుగాక భారతికెందున్ ॥

విశా:—జయము, సర్వభద్రసంధాయకా జయము జయము.

మంగళము

నెపోలియను సూక్తులు

అడిదము రామారావుగారు

వ్యర్థజీవనము దుఃఖభాజనము. నిజమైన మానవుఁడెవ్వరి యెడను అనాదరణఁ జూపఁడు. ఆశయే ప్రపంచమును పాలించుచున్నది. ద్రవ్యముగాని యున్నత పదవులుగాని మనుజుని సౌఖ్యవంతునిఁగఁ జేయఁజాలవు. కుటుంబముయొక్క గాని, రాజ్యముయొక్క గాని రక్షణకుఁ బ్రశాంతి ముఖ్య సాధనములలో నొకటి. శాశ్వతముగ నుండునట్టిది గొప్పతనము కానేరదు. నిష్కళంకమగు ప్రేమయే యాదర్శప్రాయమగు సౌఖ్యము. సౌందర్యవతియగు యువతి నేత్రానందము గావించును; యోగ్యురాలగు నామె చేతఃప్రీతిఁ జేయును. ఒకతె భూషణము; రెండవది పెన్నిధి. 'అసాధ్యము' ఇది ఫ్రెంచి భాషాపదము గాదు. అట్టిమాట నేనెఱుఁగను. అయ్యది బుద్ధిహీనుల శబ్దకోశమునందు మాత్రము నుండునట్టి పదము. ఉన్నత పదస్థులగు శ్రీమంతుల జీవనమునందు కంటె జన సామాన్యముయొక్క జీవనమునందే నిజమగు సౌఖ్యమున్నదని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. తమతల్లి యేమిచేసినను బిడ్డలుమాత్ర మామెచేతలను గర్హింప నర్హులుగారు; వారికి యధికారము లేదు. విధి ప్రచోదితమగు దాని ననుభవించియే తీరవలెను.

'విజయ'నుండి.

స్త్రీలు—యుద్ధములు

‘ఉవిదలా—ఉక్కు—తునుకలా ?’ యను వ్యాసమును జదివిన మాసోదరీమణులీ క్రింది విషయములను గూర్చి యించుక యాలోచింత్రురుగాక! ఈ యుద్ధవిషయము లనేకులకు మిక్కిలి యాశ్చర్యమును గలిగింపక పోవు! అది నిజమే; కాని మన యార్యావర్తపుఁ బూర్వచరిత్రముల నొకసారి తిరుగవేయుదుమేని ఇవి యన్నియు మనముత్తాతలనాటి ముచ్చటలే కాని క్రొత్తవి కావని ఋజువగును.

అసలు పుట్టించుట పెంచుట గిట్టించుటయను మూడుశక్తులను ప్రకృతియందే యున్నవను పరమసత్యమును మొట్టమొదటఁ దెలుసుకొన్నారు మనవారే!— కాబట్టి యిట్టి ప్రకృతిని మహామాయాశక్తియనియు ఇది పరమదురత్యయయనియు నెరింగి దాని నుపాసించినారు. దీనికిఁ బరుఁడయ్యు నీశ్వరుఁడుగూడ దీనితో నైక్యమగుచున్నాఁడు. అట్లుగాకున్నఁ దనస్థితియే నిరర్థకమగును.

దేవీభాగవతము నొకసారి యెల్లవారును జదువుదురుగాక! అందును స్త్రీలు ముఖ్యముగఁ జదువవలసిన యుద్గ్రంథమది యే! మహామాయా, మహాకాళీ, విశ్వజననీ, సర్వమంగళాది నామకోట్లు, ప్రకృతిప్రతిబింబమగు స్త్రీ, తనయందెట్టు లనువర్తించుచున్నదియు లెస్సగాఁ దెలియఁగలదు. సాధుహింసకులగు మహిషస్వరూప రాక్షసులను సంహరించిన దెవరు? నరకునిమద మడఁచిన దెవరు? రావణాదులను దుర్యోధనాదులను జంపించిన దెవరు? చరిత్రనుబట్టి చూడ మహాత్ములకు మాటిమాటికి గుణపాఠములను బోధించినవా రెవరు? ఇటీవలి బొబ్బిలియుద్ధమున భేరి స్త్రీలమాట యేమో ? పల్నాటి వీరవనితా శిరోమణియగు నాయకురాలిఁ గూర్చి యేమందురో? ఒన్నారమ్మను లోకము మరువదుకదా !!

అంతదూరము పోనేల ? కర్మచంద్రుని మహాత్ముడనిపించిన మొన్న మొన్నటి యసహాయోద్యమవిషయమాలోచింతము. బొడ్డున మాణిక్యముఁ బెట్టుకొని పుట్టిన యిల్లాళ్లు సమరసన్నాహాలగుటయే కదా మంచు దేశములందు గూడ వేడిబుట్టించినది. ఈత్యాగము, ఈసాహసము, ఈ విజృంభణము నన్ని కాలములయందు, అన్ని దేశములందు నున్నదే! తథాపి యావిషయముల మొట్టమొదట మనదేశమునకే పెట్టినది పేరు. ఉత్తరోత్తరమందుఁగాఁగల స్వరాజ్య సంసిద్ధికిఁగూడ నీ స్త్రీరూపమహాశక్తియే పురుషునకుఁ దోడునీడ కావలయుఁగాని ప్రత్యేకుఁడైన యెడఁ బురుషుఁడు నిరర్థకుఁడు గాక తప్పదు.

Lodhra

A Panacea for all diseases peculiar to Women

MAKES STERILITY A THING OF THE PAST

CURES

Dysmenorrhœa
Amenorrhœa
Menorrhagia
Leucorrhœa
Etc. Etc

Lodhra
UTERINE TONIC

KESARI KUTEERAM
Indian Chemists & Druggists
EGMORE, MADRAS

లోధ్ర

గర్భాశయరోగ నివారిణి

ఈ యౌషధరాజము హిందూదేశపు వనౌషధులతో తయారుచేయబడినది. స్త్రీలకు గలుగు ఋతుశూలల, బహిష్టి కాకుండుట, అకాల బహిష్టి, మైల జాస్తిగాను, తక్కువగాను పోవుట, కసుమరోగము, సంతాన రక్తహీనతలు, మలబద్ధకము, మూత్రకావాతము, కీళ్ల నొప్పులు, అరికాళ్లు అరచేతులుమంట, మొదలగు స్త్రీ మర్మవ్యాధులను కుదుర్చును. స్త్రీలపాలిటికిది 'కల్పవృక్ష'మనిన్ని 'కామధేను' వనిన్ని మరి యనేకవిధముల, వాడినవారు స్తుతించుచున్నారు.

బాపట్ల తాలూకా, చీరాలపోస్టు, రవ్వాజంద్రపేట తోండెపు కోటయ్యకవిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

గీ. అధికరోగ సంఘటిత జనాళికెల్ల, హర్షవార్థిని దేల్చి యత్యధికశక్తి
ధృతియుక్తి, ప్రపుణ్యాత్మ ప్రబలజేయు, 'లోధ్ర' గుణమెన్నగలరె యీ లోకజనులు.

లోధ్ర అన్ని మందులషాపులలో దొరకును.

కేసరికుటీరము ఎగ్మూరు, మదరాసు.

ఆంధ్రదేశమునకు ఏజంటు : శీతారాం జనరల్ స్టోర్సు, బెజవాడ.

రాచబిడ్డ — వీరరక్తం

కొట్టపాటి వెంకట హయగ్రీవరావు పంతులుగారు

[క్షత్రియవీరుడి ఉడుకురక్తం పొంగిపోతోంది. కుడిచేతిలోని కైజారు తళతళ మెరసిపోతోంది; చంగునసత్రపుగదిలోకి, ఒక్కదూకు దూకినాడు. ఆగదిలో అతనిభార్య, రెండవకుమారుని ముద్దిడుతోంది. భార్యాబిడ్డలనొక్కసారిచూచాడు. కోపంపట్టలేకపోయినాడు. ఎడంచేత్తో కుమారుని ప్రక్కకుతొలగించి, కైజారు గుండెకుసూటిగాపెట్టి "నిజంచెప్పు" అని గర్జించాడు. ఆగర్జనకు, సత్రపుగదిఅంతా గడగడలాడింది.]

"దొంగతనం బయటపడకపోదు."

"ఏమయిందేమిటీ!!"

"అబద్ధం ఆడొద్దు. నిజంచెప్పు నీ కొడుక్కు తండ్రెవరు?"

"అనుకున్నంతపనీ అయిందా? అనుకుంటూనే యున్నాను! యిదినిజం."

"మద్దఅబద్ధం. కాముకో యీకైజారుకు నీ రక్తంతో దాహంతీర్పు."

క్షత్రియవీరుడి భార్య తొణకలేదు బెణకలేదు; పయ్యెటను పక్కకుతొలగించి ధైర్యముగా నిల్చుంది. క్షత్రియరక్తం పొంగిపోగా యీవిధంగాఅంది.

"అసలయిన రాచస్త్రీ తనప్రాణమును తృణప్రాయముగా చూచుకుంటుంది. మీకైజారుకు క్షత్రియవీరాంగన ఉడుకురక్తంతోడ దాహం తీర్పవచ్చు. ఆఖరి నారెండుమాటలు వింటారా? రెండునిముషా లాగండి. మనపెద్దబ్బాయి అంతపనీ జేస్తాడనుకుంటూనేయున్నాను. నిజం చెప్పమంటారా?"

క్షత్రియవీరుడు అగ్నికణాల్ని రాలుస్తున్నాడు. వృద్ధరక్తం వేగంగా పారుతోంది. చెయ్యి వణుకుతూయుండగా కైజారు క్రిందకుదింపి 'ఏమిటి' అన్నట్లు కనుబొమ్మ లెగుర వేశాడు.

"నేను అసలయిన రాచవంశాన్ని జన్మించాను. మాతండ్రితాతలు ధైర్యశౌర్యములకోశము వీరస్వర్గం అలంకరించారు. మాతల్లి మావంశోపమయి అగ్నిని ప్రవేశించింది. క్షత్రియకూడుతిన్న చపటయినా, తన ప్రాణాన్ని పూచికపుల్లతో సమానంగా చూచుకుంటాడు. సమయంవస్తే రాచస్త్రీ కోకబిగించి యుద్ధంచేయగలదు. క్షత్రియవీరాంగన ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయిగురించి తెలుసా?..."

"యీగొడవంతా ఎందుకు? అసలు సంగతేదో చెప్పక."

"తొందరపడవద్దు. నేను అటువంటి వంశంలో జన్మించాను. వీరిగురించితెలుసా అని దుర్మార్గపు టూహతో ఎవరూ వేలెట్టి మారాచస్త్రీలవంక చూపలేదు. అటువంటి వంశంలో జన్మించిన నాకు వీరికి పండయిన వాడు నాకొక పుత్రుడా? మన పెద్దబ్బాయిని కన్నతర్వాత, నావద్దపాలు లేవు. నేను పిల్లవాడికి, దాసీదానిచే పాలు యిప్పించాను. పెద్దబ్బాయి, రహాభాసంచేస్తా డనుకుంటూ నే యున్నాను. అనుకున్నంత పనీ, జరిగియుండును."

"ఆఁ 'అన్నాడు' క్షత్రియవీరుడు అత్యాశ్చర్యముతో, అందుకనే దాసీదానిపాలు, కత్తిని ఒరలో పెట్టించలేకపోయింది."

"అవును. అందులో, అబ్బురములేదు. అక్కడేలాజరిగిందేమిటి?" అనిఅన్నది క్షత్రియవీరుడి భార్య.

"అబ్బాయి కత్తిని ఒరలో పెట్టలేక, పడి పోయాడు. నేను వెంటనే యీలా విన్నను. యింకా నయము ఏదుర్మార్గుడి చెడువార్త చెవినిపడేదో?"

"యికనేమి? అటువంటివాడుపోతేనే నయము. రాచవంశానిక్కి కళంకంలేకుండా!! చిన్నబ్బాయిని తీసుకెళ్లండి?"

"క్షత్రియవీరుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. యీలా అంటుందని, కలలోనైనా తలంచలేదు. 'శౌర్యము కోపము, రత్నాల్లాంటి యిద్దరు బిడ్డలకు అగ్ని పరీక్షా?"

"యిద్దరుబిడ్డలే కాదు, సమయంవస్తే లోక బిగించి నేను యుద్ధంచేయగలను. మానంకోసం రాచస్త్రీ దేశాన్ని దహించగల్దు: భయములేదు. చిన్నబ్బాయిని తీసుకెళ్లండి?"

యీమాటలకు క్షత్రియవీరుడు పొంగిపోయాడు.

"కాంతా, నీవే నా పత్నివి! నీ మూలాన్నే, నాకును నావంశానిక్కి పేరుప్రతిష్ఠలు రావాలి. నీవంటి వీరాంగనాగర్భమున జన్మించినందులకే, పెద్దబ్బాయి ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చవలసింది. కాని — కాని — పదిమంది గల దర్బారులో తనకు అవమానము కలిగిందే" అని కళ్లంబట రెండుకన్నీటిబిందువులు రాల్చాడు.

క్షత్రియపత్ని చూచింది. "క్షత్రియవీరాంగన ధైర్యశౌర్యములకోసము ఎటువంటిపనైనా చేస్తుందన్న సంగతిమాత్రము మరువవద్దు. చిన్నబ్బాయిని తీసు కెళ్లండి" అని హెచ్చరించింది.

యీ ఒక్కమాటతో క్షత్రియవీరుడు పొంగిపోయి భార్యవద్దకెళ్ళి, రెండుచేతులూ పట్టుకుని, "ప్రియా, రాచబిడ్డ వనిపించుకొంటివి సుమా!! నీవంటి క్షత్రియ వీరాంగనా హృదయముచూచి యిప్పటి పురుషులు గొప్పపాఠము నేర్చుకొనవచ్చును." అని గట్టిగా కౌగలించుకొని ఒక్కముద్దుపెట్టుకున్నాడు. ఒక్క ముద్దుతో విద్యుచ్ఛక్తి మెరసినట్లుమెరసింది. శౌర్య రక్తం హృదయాల్లోంచి స్వేచ్ఛగా ప్రవహించింది. వీరరక్తం పొంగిపోయింది. భార్యాభర్తలు పుత్రుని సమదృష్టితో చూచారు.

"నాన్నగారూ! ఎందుకు భయపడతారు. అన్నయ్య మాద్రపాలు తాగినందుక్కగాబోలు చురుకుతగ్గింది. రమ్మనండి ఎవడువస్తాడో ఎదుటివాడి హృదయం చీరాలి, చేతిలో కత్తిజారాలి, ఎదుటివాడిప్రాణాలు హరీఅనాలి- నాప్రాణాలు బొందినివిడువవాలి, ఎవడు నా ప్రతికక్షగానిలబడగలడో?! రాచపేరుకు లోటు లేకుండా వెళ్లదునుమా!!" అని గుండెదిబ్బరచి తొడ బాదాడు ఆ బొడ్డూడని నాలుగేండ్లబాలుడు. యీ మాటలకు క్షత్రియపత్ని ఆనందానిక్కి మేరలేదు. క్షత్రియవీరాంగన బిడ్డవద్దకుపరుగెత్తుకువెళ్ళి కుమారుని ఎత్తుకుని "నీవే నా స్తన్యమును స్వేచ్ఛగా గ్రోలితివి. నీవే నాపేరు నిలుపవలెనురా తండ్రీ!" అని హృదయమునకు గట్టిగాహత్తుకున్నది. క్షత్రియవీరుడి సంతోషానిక్కి మేరయేలేదు. చెంగుమని ఒక్కదూకు దూకి, భార్యతోసహా కుమారుని కౌగలించుకొని "నీ మూలమున క్షత్రియవంశమున శౌర్యము నాశనము కాలేదని తెలుపవలెనురా! తండ్రీ!" యని ఒక్క ముద్దుపెట్టుకున్నాడు. ఆసమయమునకే అలుగ్గనే అతనిభార్య, ముద్దుపెట్టుకున్నది. మరల యొకసారి విద్యుచ్ఛక్తి మెరసినట్లుమెరసింది. భార్యాభర్తల శౌర్యరక్తం పుత్రునిహృదయములోనికి పరుగెత్తింది. ఆనందబాష్పాలతో భార్యాభర్తలు పుత్రుని దీవించారు.

బాలుడు తల్లిచంకనుండి దిగి, "అమ్మా, యిదే నిన్నాఖరిసారి చూచుట. నాన్నగారితో పాదుషా దర్బారునకేగి, క్షత్రియవంశమున శౌర్యము నాశనము కాలేదని తెల్పి పేరు ఆచంద్రార్కము నిలబెట్టుకొని

వీరస్వర్గము అలంకరింతును" అని మాతృదేవికి నమస్కరించి, పాదుషాదర్బారుకు తండ్రితో నేగెను.

2

వారు అయిదుగురు రాజపుత్రవీరులు. స్వస్థానము రాజపుత్రస్థానము. ముఖమున శౌర్యలక్ష్మి నృత్యము చేస్తోంది. ప్రతిపక్షు లెవరయినా, నిలబడుదురేమో వారి పీచమడంచి, రాజ్యముసైకొందుమను నాశతో దేశదేశములు గ్రుమ్మరుచుండిరి. ఏరాజ్యమున కెళ్లిననూ ఆయాదేశపురాజులు వీరికి జోహారొనర్చువారేకాని, ఒకరయిననూ ప్రతిపక్షులుగా నిలబడలేదు. ఆనాడుదయమున ఒకమహమ్మదీయుని రాజ్యమున ప్రవేశించిరి. అది ఆతని ముఖ్యపట్టణము. ఆనగరమున వారు అయిదుగురువీరులూ పట్టణముచూచి, రాజదర్బారువద్ద కెళ్ళిరి. ఆదర్బారులోనికేగుటకు, ఏడు సింహద్వారములు. ఆసింహద్వారములవద్ద కాపుండు వారు ఉక్కుతునకలంటివారు. ఒకొక్కరూ పాతిక మందికి జవాబు చెప్పగలధీరులు యీ క్షత్రియవీరులు ప్రథమద్వారము దాటునప్పుడు, అక్కడ కాపుండు వారు వీరినిచూచి, "ఎవరు మీరు?" అని అడుగలేక పోయిరి. రెండవద్వారమువద్ద రాజవీరులు, సింహద్వారము దాటినతర్వాత "ఎవరుమీరు?"అని అడుగక పోతిమే" అని విచారించిరి. మూడవద్వారంవద్ద వీరు పేరులు అడుగుదామని తల్చుచుండగనే వీరు సింహద్వారముదాటిరి. నాల్గవద్వారమువద్ద, "ఎవరు మీ రన్న ఏమి కొంపమునుగునో" యని ఊరుకుండిరి. అయిదవద్వారమువద్ద "ఎవరుమీరు?"అని కొంచెము వోగిసలాడారు కాని, ఆ మాట వీరికి వినిపించలేదు. ఆరవద్వారమువద్ద "ఎవరుమీరు" అని అనగలిగారు. గాని, ఆమాట గట్టిగా పెగిల్చిరాలేదు. ఏడవద్వారము వద్ద కాపుండు కాపరులుమాత్రము ఉక్కుతునకలంటి వారు. వారిలో మొదటివాడు మాత్రము "ఎవరు మీరు?" అని అడిగి, వెంటనే రెండవవానిని లోనికి పంపు ఆజ్ఞకొరకయి పంపినాడు. రెండవవాడు లోని కేగి సభలోనికి రావచ్చునను ఆజ్ఞగొని యీఅయిదుగురువీరులను లోనికిపంపినాడు.

3

అది రాజదర్బారు. మంత్రి వీరిని చూడగనే ఎదురేగి యీ అయిదుగురు క్షత్రియవీరులను, ఉచితాసనములపై కూర్చుండజేసెను. పాదుషా వీరిని చూడగనే ఆశ్చర్యపడి వారిధైర్యసాహసముల కనుగొని, "ఎవరుమీరు - మీది ఏదేశము?" అని ప్రశ్నించెను. వారిలో ఒకమొనగాడు లేచి "అయ్యా! మాది రాజపుత్రస్థానము. మేము క్షత్రియపుత్రులము. మాకు, ఏదేశపురాజయిననూ ప్రతిపక్షగా నిలబడునేమో వారికి మా ధైర్యశౌర్యముల చూపవచ్చునను నాసతో, దేశదేశములు గ్రుమ్మరుచుంటిమి. ఇంతవరకూ అటువంటివా రెవరూ ప్రతిపక్షగా నిలబడలేదు. అసలయిన రాచబిడ్డకూడా తన పీక తెగిననూ, ప్రతిపక్షుని చంపనిదే, వీరస్వర్గము అలంకరించడు. అటువంటివా రెవరయిననూ, మీ దర్బారులో కలరా? మాలో ఎవరితోనైననూ యుద్ధముచేయవచ్చును. లేదా మీరు మాలో ఎవరితలనైననూ నరుకుడు. తల క్రిందపడినను, ఒరలోని కత్తితీసి, ఎదుటివానిని చంపి తిరిగి తనకత్తినిఒరలోపెట్ట సాధ్యమంతుడు. యీ రెండువిధములలో, ఏఒక్కదానిచేనయిననూ మీరు మా పౌరుషమును కనుగొనవచ్చును. రాచవీనుగు తోడులేకుండా వెళ్లదుసుమా" అని కూర్చుండెను. యీ మాటలకు పాదుషా ఆశ్చర్యపడి అయ్యా! మీతో సరిసమానముగా పోరువాడు, మాకొల్వులో లేరని చెప్పవచ్చును. గన్క మీధైర్యశౌర్యముల రెండవవిధముగా చూపుడని పల్కెను. యీ మాటకు వీరుడు లేచి, రాజా! మాపౌరుషమును రెండవవిధముగా మేము చూపనక్కరలేదు. ఏడేండ్లబాలుడు క్షత్రియబిడ్డయే చూపగలడు. రేపు మా ధైర్యశౌర్యముల చూపగలమని, అయిదుగురు వీరులు సభనుండి నిష్క్రమించిరి.

మరునాడు, దర్బారంతయూ కిటకిటలాడుచుండెను. యీ అయిదుగురు వీరులునూ వారిలో ఒకని పుత్రునితోసహా దర్బారునకువచ్చిరి. ఆ సభలో మంత్రులూ, సామంతులూ, వీరులూ, పౌరులూ, నవుకరులూ, కాపులు మొదలగువారితో నిండి యుండెను. వీరందరూ, క్షత్రియబాలుని ఆశ్చర్యముతో తిలకించుచుండిరి. వీరులలో ఒకడు లేచి 'ప్రభూ! మేము నిన్న ప్రతిజ్ఞ చేసినప్రకారము మాధైర్యశౌర్యములను యీ బాలుడు చూపగలడు' అని పల్కెను. యీమాటలు క్షత్రియబాలుడు విని, "రెడీ" అనునటుల, ఒరలోనిక త్తితీసి నిలుచుండెను. ఒకబుగ్గగిల్లిన నీరు, మరొకబుగ్గగిల్లిన పాలునూ కారు యీ బాలకునిచూచి, ఆశ్చర్యపడి, 'అయ్యో! నా నాగు మీసమయినను సరిగాలేని యీ బాలుడా తనధైర్యముల చూపునది' అని హేళన పూర్వకముగా పల్కెను. అంతే వీరులు "అవును చిన్నతనమున లేని ధైర్యసాహసములు, పెద్దయిన తర్వాత వచ్చునా? క్షత్రియబాల్యముకు ధైర్యసాహసములు, ఉగ్గుపాలతో పుట్టునను సంగతి వినరే?" అని అయిదుగురువీరులూ ఏకగ్రీవముగా పల్కిరి.

పాదుషా సరేనని మంత్రివంక చూచెను. మంత్రి పక్కకుతిరుగగా, "నేనున్నానుగా" అన్నట్లు ఒకడు కత్తిపుచ్చుకు సిద్ధమయ్యాడు. క్షత్రియబాలుడు కత్తిని ఒరలోనిమిడ్చి, ప్రథమున తండ్రికిని, తర్వాత మిగిలిన వీరులకు నమస్కరించి, దూరముగా నిల్చుండెను. భటుడు పాదుషాకు, మంత్రికిని, నమస్కరించి బాలుని వద్ద నిల్చుండి రాజాజ్ఞకొరకయి నిరీక్షించుచున్నాడు. పాదుషా "రెడీ" అన్నట్లు కన్నుగీటాడు. భటుడు బాలునితలనరికాడు. వీరబాలుని వెచ్చనిరక్తము వరదలై పారుకోంది. తనశిరస్సు క్రిందపడినవెంటనే క్షత్రియబాలుడు కత్తిని ఒరలోనించితీసి భటునితల నరికాడు కాని, కత్తిని ఒరలోనిమిడ్చలేక వెంటనే పడిపోయాడు. యిది అంతయూ చూచుచున్న క్షత్రియవీరుడు, చెంగుమని బాలకునిమీద కురికి అతనికైజారు గైకొని పరుగెత్తుకునిపోయాడు. యిది అంతయూ చూచుచున్న సభికులు పాదుషాయును, ఆశ్చర్యపడి యిదియేమని మిగిలినవీరుల నడిగారు. వారు సంగతంతయూ వెంటనే గ్రహించి "ఏమియూ లేదు, అతడు వెంటనే తిరిగివచ్చు"నని చెప్పిరి.

అటుల క్షత్రియవీరుడు పరుగెత్తుకుని, సత్రము వద్దకు వచ్చుటయూ, అతని భార్యను "నీకొడుక్కు తండ్రెవరు" అని నిలువతీసి అడుగుటయూ, ఆమె, ధాసీదానిపాలు పెద్దబ్బాయికిపోయుటచే, అతనికి మరుకటగనుగాభోలు! అని, రెండవఅబ్బాయిని తీసుకెళ్లమని, హెచ్చరించుటయూ, మొదలగునవి మొదటిప్రకరణమున చదివియే యున్నారుగదా?

౪

కొంతసేపయిన తర్వాత క్షత్రియవీరుడు, తన రెండవకుమారుని గైకొని, దర్బారునకువచ్చి, పాదుషాకు నమస్కరించి, 'ప్రభూ! అతడు అసలయిన క్షత్రియరక్తమున జన్మించినను, దాసీదాని పాలచే పెంపబడెను. అందువల్లనే తనప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనలేకపోయెను. యితడో, క్షత్రియరక్తమున జన్మించి వీరాంగనా స్తన్యమును గ్రోలుటచే ధైర్యశౌర్యములు కలవాడు. గనుక రాచవారి ధైర్యశౌర్యములు యితనివల్ల పరీక్షించవచ్చు' నని పల్కెను. యీమాటలకు పాదుషా ఆశ్చర్యపడి "రాజపుత్రా! యింకాక నీ కుమార్తు, తన ధైర్యశౌర్యములు చూపలేదా? రాచవారి పౌరుషముకొరకు, పండువంటి యిద్దరు బాలురకు మరణశిక్షా?" అని అన్నాడు. అంతే క్షత్రియవీరుడు "ప్రభూ! క్షత్రియపుత్రుడు తన ధైర్యమును చూపవలసినప్పుడు తల్లిగర్భములోనుండీ కూడా కత్తిపుచ్చుకొని సిద్ధమవగలడు. మున్ను అభిమన్యుడు, తల్లిగర్భములోనుండి పద్మవ్యూహము భేదించుట నేర్వలేదా? క్షత్రియవీరుడు చివరకు తన ప్రాణమునయినా, యివ్వ నిశ్చయించునుగాని, అన

మిస్. జి. కృపామయిదేవి- మిస్. జి. విమలాదేవి
ఈయక్కచెల్లెండ్రు శ్రీయుత గోటేటి సూర్యప్రకాశ
రావుగారి పుత్రికలు. కటకం గవర్నమెంటు మెడికల్
కాలేజీలో విద్యార్థినులు. తూ॥ గోదావరిజిల్లా
బోర్డువారు మొదటివారికి రూ. 30 లును, జయ
పురం మహారాజావారు రెండవవారికి
రూ. 25 లును మాసికవిద్యార్థివేతన
మిచ్చుచున్నారు.

మిస్. భిక్కు-బాట్లీవాలా
బార్ - ఎట్ - లా, బరోడా సంస్థానమున
న్యాయాధికారిణిగా నియమింపబడెను.

శ్రీమతి ఆర్యం సత్యవతీదేవిగారు
శ్రీయుత ఎ. యస్. మూర్తి, యం. ఎ.
(న్యూయార్కు)గారి సతీమణి.
వైశ్యయువకులలో మేటి. జిల్లాబోర్డు మెంబరు,
ఆనరరీ మేజస్ట్రీటు మొదలగు గౌరవోద్యోగ
ములంజేసి ప్రఖ్యాతినొందిన యిల్లాలు.
మానవ సేవాపరాయణ.

సంతాననిరోధ ప్రచారకురాలగు
మిస్. మార్గరెట్ సాంగర్
అఖిలభారత మహిళా మహాసభకై
వచ్చుచున్నారు.

మానమును భరించలేదు. యీనాడుకాకపోయినను, మరొకనాడయినను, ఏ దుర్మార్గుడీ చెడువార్త వినవలసివస్తుందో! గనుక యీపుత్రవానివల్ల మాధైర్య శౌర్యములు చూడక తప్ప"దని క్షత్రియవీరుడు రెట్టించి పల్కెను.

పాదుషా తిర్గి యెన్నియో నీతులు చెప్పెనుగాని, వీరుడు వినలేదు. చివరకు పాదుషా విసిగి, మంత్రివంక చూడగా, మంత్రి పక్కకుతిరిగెను. వెంటనే ఇంకొకడు సిద్ధమయ్యాడు. రాచబిడ్డ ప్రథమమున తండ్రికిని, తర్వాత మిగిలిన వీరులకూ పాదుషాకూ నమస్కరించి, రాచపౌరుషము ఉట్టిపడుచుండ, విజయలక్ష్మి నృత్యముచేయుగా ధైర్యముతో ఎడంచేత్తో ఒరను కుడిచేత్తో కత్తిపిడిని పట్టుకొని నిలుచుండెను. అంత భటుడు పాదుషా ఆజ్ఞగొని బాలునితల నరికెను. ఈడుకరక్తం వెల్లువలై పారింది. వీరరక్తం వేగంగా ప్రవహించింది. యీదృశ్యము గాంచలేక సభికులు, కండ్లుమూసుకున్నారు. భటునియొక్క "బాబోయి" యను కేకతో సభికులు కళ్లు తెరిచారు! బాలుడు తన తల నరుకబడి క్రిందపడియున్నాడు. భటునిహృదయము చీలి, లోని పేగులనిచయం బయటకు లాగబడి, బాలునిపక్క పడియున్నాడు. రాచబిడ్డ ఒరలోని కత్తిని బయటకు తీయుటయూ, వానిహృదయము చీల్చి, లోనిపేగులన్నియూ బయటకులాగుటయూ, తిర్గి కత్తిని ఒరలో పెట్టుటయూ, మొదలగునవి ఎవ్వరూ చూడలేదు. యిదిఅంతయూ క్షణకాలములో జరిగిపోయినది. యిదిచూచుచున్న పాదుషా ఆశ్చర్యముతో, సింహాసనమునుండి దిగి, బాలకుని ఎత్తుకొని, ఒక్క రాచవారి పౌరుషముచూపుటకు, రత్నాల్లాంటి యిద్దరు బిడ్డలకు యిటువంటిశిక్ష విధించి నందుకు, క్షత్రియవీరులను నిందించెను.

మరునాడు పాదుషా పట్టణమునంతయూ అలంకరింపజేసాడు. రాచబిడ్డల శరీరములనిండా, రకరకాల పుష్పములతోను, పరిమళద్రవ్యములతోను, మంచి ఎత్తివేసారు. పాదుషా తన మంత్రులతోను సామంతులతోను, వీరులతోను, పౌరులతోను పాదచారియై యీ బాలకుల శవములను వూరేగించి వారిపేరు ఆచంద్రార్కము నిలచునట్లు పాలరాతితో గోరీలు కట్టించాడు. పాదుషా కన్నీటితో స్వహస్తముతో బాలకుల శరీరములను, గోతులలో పరుండబెట్టాడు.

యీ ముద్దులొలుకు బాలకులను గాంచి, కంట తడిబెట్టని పౌరులు లేరు. యిప్పటికీ అపూరిపౌరులు, ఆ గోరీలనుచూచి, వారి ధైర్యసాహసముల పొగడి కంట తడిబెట్టా యుంటారు. ఆగోరీలు, చెక్కు చెదరక, యిప్పటికీకూడా ఆ వీరబాలకుల ధైర్య సాహసముల జ్ఞప్తికి తెస్తూయుంటాయి. పాఠకులారా! మన మొకమారు ఆ గోరీలను పరికింతమురండు. అదిగో, గోరీలు పాలరాతితోను గట్టిపనితనముతోను నవరత్నముల కూర్పుతోను బంగరు అక్షరములతో పొందింపబడి ఎట్లు విరాజిల్లుచున్నవో? తమతండ్రి చేసిన ప్రతిజ్ఞకొరకయి తమ ప్రాణముల నర్పించిన ఆబాలకుల గోరీలను, పరికించిరే? ఆహా! ఏమి ఆపితృభక్తి, ఏమి వారి ధైర్యసాహసాది గుణములు!! త్వరలో మనదేశపు బానిసత్వము బాపుకొనుటకయి, యిటువంటి పుత్రుల ప్రసాదించమని, ఆ భగవంతుని ప్రార్థింతుమురండు.

పాదుషా యీ క్షత్రియవీరులకు, అనేక జాగీరు లిచ్చి తనవద్దనే యుంచుకొన్నాడు. క్షత్రియవీరులు పాదుషాయిచ్చిన జాగీరులన్నియూ తీసుకొని, పాదుషాకు కుడిభుజమయియుండి, అతని కష్టసుఖములు సరిసమానముగా ననుభవించుచూ, చాలాకాలము పాదుషాకొల్వులో అగ్రస్థానమువహించి యున్నారు. యిది మిగతావారికి, కష్టముగాయున్ననూ వీరి శౌర్యాదిగుణముల తలంచి కిక్కురుమనకుండిరి. యీ క్షత్రియవీరులు వచ్చినతర్వాత పాదుషా తనరాజ్యమును ఎక్కువుగా విస్తరింపజేసాడు. తర్వాత,

కొన్నాళ్లకు యీ ఓడిపోయిన రాజులందరూ ఏకమయి, పాదుషామీదకు దండెత్తిరాగా వారితో యుద్ధముచేసి, శత్రువులనోడించి ఆ యుద్ధములోనే యీ అయిదుగురు ధీరులూ తమ ప్రాణమును గోల్పోయి పాదుషాయొక్క ఋణమును తీర్చుకొన్నారు.

యీ రాజపుత్ర బాలురు చనిపోయినతర్వాత వారితల్లితండ్రులకు మరి సంతతికల్గలేదు. మిగత నల్గురు వీరులకు సంతతిగల్గి, వారివల్ల వంశము వృద్ధిపొందింది. కాని వీర్కి సంతతి గలుగకపోవుటచే ఒకవంశము పడిపోయింది. అందుకనే యిప్పటి క్షత్రియులకు నాల్గుగోత్రములే! పూర్వపు క్షత్రియులకు అయిదు గోత్రములుండేవి. ఆహా! క్షత్రియపౌరుషమును తిలకించిరే? తనరక్తమువల్ల జన్మించిన యిద్దరుబిడ్డలు చనిపోయినప్పటికీ విచారించకుండా క్షత్రియకార్యము చూపగలిగితిమికదా యని ఆనందించాడు.

ఆఖరి యుద్ధములో యీ క్షత్రియవీరుడు చనిపోయిన తర్వాత అతనిభార్యకూడా కోకబిగించి కత్తి పుచ్చుకొని రణరంగమున ప్రవేశించింది. యుద్ధభూమిలో ప్రవేశించి ఆరురోజులు శత్రుమూకనంతయూ, చీల్చి చెండాడించి ఆ యుద్ధములోనే తన ప్రాణమును గోల్పోయింది. శత్రుపక్షమువారు వీరునిభార్యతో ధర్మయుద్ధము చేయలేక, కొన్నివేల మంది ఒక్కుమ్మడి వీరుని భార్యమీద పడ్డారు. అంతమంది వీరునిభార్యమీద పడినప్పటికీ యీమె జంకక శత్రువులనందరినీ చీల్చి, చెండాడి ఆ యుద్ధములోనే తన ప్రియపుత్రులను, భర్తను, కలుసుకొనుటకు వీరస్వర్గము అలంకరించింది.

తర్వాత పాదుషాకు యీ సంగతంతయూ తెలిసి యుద్ధములో విజయలక్ష్మి తన్ను వరించినను, చూడక భార్యాభర్తల శవములను నగరమంతయూ నూరేగించి వీరి పుత్రుల గోరీలపక్కనే పాతిపెట్టి పాలరాతితో గోరీలు కట్టించి కన్నీటితో గోరీలమీద పుష్పముల జల్లాడు.

క్షత్రియశౌర్యము చూపుటకొరకయి రత్నాలాంటి యిద్దరు బిడ్డల స్వహస్తముతో నప్పగించి, భర్తకు సహాయము నిమిత్తము యుద్ధరంగమున ప్రవేశించి యజమాని ప్రాణము నిలుపుటకు, ఒకస్త్రీ శత్రుమధ్యమున ప్రవేశించి శత్రుమూకను చీల్చి చెండాడిన క్షత్రియవీరాంగన మరుపునకువచ్చునా? పాఠకులారా, మరొకసారి గోరీల తిలకింతమురండు! ఆహా! ఏమి ఆ దివ్యవర్చస్సు! ఆ గోరీలమీద నెట్లు ప్రతిఫలితమగుచున్నదో పరికించితిరా? ఏమి ఆ క్షత్రియవీరాంగన ధైర్యసాహసములు!! యిటువంటిస్త్రీలు నల్గురుండిన చాలదే భారతదేశమున విజయలక్ష్మి నృత్యముచేయుటకు! తన గర్భమున జన్మించిన పుత్రులను స్వహస్తముతో వధకు నప్పగించి శత్రుమూకను ఆరు అహోరాత్రములు చీల్చి చెండాడించి తన యజమానికి విజయలక్ష్మిని నప్పగించిన ఒకస్త్రీ అబలా?

అవునవును దుర్భరపురుషు లంతకన్నే మన గలరు! సమయమురాకపూర్వము అబలలే సమయము వచ్చిన తర్వాత ప్రబలలే.

నీవే యింటింటా

అమ్మా! గృహలక్ష్మి తల్లీ! నీవు మాయింటికి యిలావస్తావో లేదో — నిన్నోమారు మేము కళ్లారా చూస్తామో లేదో — నిన్ను ఎవరో వోహారు — యిరుగువారో, పొరుగువారో — తీసుకువెళ్లిపోతారు. నిన్ను వెతుక్కుని తిరిగి మాయింటికి తీసుకురావడానికే మాకు ఎంతో బ్రహ్మాండం అవుతోంది. ఒకవేళ వచ్చావే అనుకో, యేదోవొకటి, యెక్కడో అక్కడ విడిచిపెట్టే వస్తావ్; యేంవమ్మా, యీలాచేశావంటే, ముశిముశినవ్వులు నవ్వుతావ్.

ఆచంట సత్యవతమ్మగారు వ్రాసిన ముద్దుపల్కులు ముచ్చటగా మరోమారు చూచుకుందామా అనుకుంటే, అదెక్కడో వదిలిపెట్టి వచ్చేశావ్; తల్లివొళ్లో కూర్చున్న బొజ్జవినాయకుణ్ణి కళ్లారా చూద్దామా అంటే, వాణ్ణి యెక్కడో ఆడుకోడానికి విడిచేశావ్; సింహవాహనమెక్కిన శ్యామలాదేవిని పటం కట్టించుకుందామా అనుకుంటే ఆమెను యెవరికో అర్పణంచేశావ్; మాచెల్లాయ్ పుట్టినప్పుడు మాదొడ్డ, ఎరిడమ్మపాట పాడమంటే ఆపాటకోసం వెతుక్కోడమే అయింది గాని దాన్ని యెక్కడా కనిపించకుండా చేశేశావ్! యేంవమ్మా; యీలాచేయడం మంచిదేనా అంటే, ఎవరో నాయందువుండే ప్రేమచే తీసుకున్నవాటికి, మీరు ఆశపడవద్దని సంజ్ఞచేస్తావ్.

ఆహా! తల్లీ, నీప్రేమ యెంత సమానమైనది; యెంత నిర్మలమైనది; యెంత మెచ్చుకోతగినది — యెచ్చుతగ్గులేని నీ ప్రేమవంటి ప్రేమయే మా అందరికీ సమానంగా అలవడేలాగ, నీవే 'యింటింటా ప్రవేశించి' నిన్ను పూర్తిగా చూచుకునేభాగ్యం అందరికీ కలుగచేద్దూ, తల్లీ.

పోరుగంటి శ్యామల.

జనవరి 1936 గృహలక్ష్మి. సంపుటి-8 సంచిక-11

మనుమరాలు

కాజ వేంకటపద్మనాభ రావుగారు

ఒకప్పుడు ఆమెముఖం పూర్ణచంద్రుని వలె దివ్యమోహనంగా ఉండేది. చిరునవ్వు లందు చిందులాడేవి. వికసించిన పుష్పముల వలె ఆమె నేత్రములు విద్యుత్కాంతులు వెదజల్లేవి. సరిగా దువ్వబడిన ఆమె ముంగురులు ముఖముమీద నాట్యం చేస్తుండేవి. శిఖలోనిపూలు నూత్నశోభను కలిగించేవి. చక్కని చీరలు ధరించేది. రంగురంగు రవికెలు తొడిగేది. శ్రవణానందకరమగు గానమునకు ఆమె అనుదినము వింత మెరుగు పెట్టేది. ప్రపంచములో తనే సుఖజీవి అని అనుకునేది. ఆనందడోలికలలో వూగులాడేది......అవి పూర్వపురోజులు.

కాలచక్రం తిరిగిపోయింది. మెరుపులేని అమావాస్యరాత్రి ఆమెజీవిత మిప్పుడు. గత దినములు నక్షత్రమాత్రంగా మిణుకుమిణుకు మంటూవున్నవి. యిపుడు ఆమె స్మృతిపథమున అవి వెలుగునీయ లేవు. అమావాస్యయనుట కవే ప్రత్యక్షము. కళావిహీనమైన ఆమెవదన మందు విషాదము రేఖలు దిద్దింది. దుఃఖమూ హృదయములో గడ్డ కట్టుకుంది. ఎప్పుడూ కన్నీటి బిందువులు రాలుస్తుంది. ఎన్నడైనా సవతితల్లి చీవాట్లుపెట్టితే నేత్రాంతికములలో శోకం కుదించుకొని క్రిందకు చూస్తుంది. నోరెత్తి మాట్లాడలేదు; చీకటిగదిలో శిథిలమైన నిద్రతో మంచంమీద పరుండియుంటుంది. పనిచేయలేదని తిడితే కన్నులు చిల్లులుపడేటట్లుగా ఏడుస్తూ పనులుచేస్తుంది. ఆభగ్నహృదయమునకు సంతోషమెక్కడిది? ఆమెయొక ప్రేమపిపాసిని. కాని యొక విపరీత విధి యాహృదయమందలి యానందజ్యోతి నార్పుకుపోయింది. నేడొకశూన్యహృదయము. అందు జీవవాహినులు యింకిపోయినవి. ఆమె యొక నిర్జీవప్రతిమ...ఆమె నేడు అనాథ.

అయినా ఒకనాడు ఆమె కోర్కెలు రెక్కలుకట్టుకుఎగరటానికి ప్రయత్నించాయి. కాని పంజరం అడ్డువచ్చింది. నల్లటి కురుల చాలును బాగాదువ్వి జడవేసుకుంది. ఎక్కడో పెట్టెఅడుగున దిక్కుమాలిన బ్రతుకుతో దీనంగా చూస్తున్న చీరెనుతీసి కట్టుకుంది. అద్దంలో చూసుకొని సంతోషిద్దామని, ఆ విధముగానైనా కోర్కెలను ఆనందపరుద్దామని తలచింది. ఈమాత్రానికే, దేవుడు సహించలేకపోయాడు. తల్లికంట బడింది. గుడ్లు చింతనిప్పులలాగ మెరుస్తున్నాయి:—

'ప్రభా! నీకు జ్ఞానంలేదా? ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి? పరువుప్రతిష్టలు లేవా నీకు? లోకు లేమనుకుంటున్నారు? చెడిపోయే రోజులొచ్చాయి నీకు; రోజురోజుకు యిలాటి బుద్ధులు పుడుతున్నాయి ఏమిటి?' అని తల్లి ప్రభ జడలోని పూలుతీసి నేలకు కొట్టింది. నోరులేనిపూలు స్పృహ తప్పి క్రిందపడిపోయాయి.

నిశ్చేష్టురాలయింది ప్రభ. గడగడవణికింది. గుడ్లుకరిగి చెక్కిళ్ళమీద ప్రవహిస్తున్నాయి. నోటమాటలేదు. తల్లివంకదీనంగా

చూచింది. తల్లికళ్ళలో కనపడే కఠినతకు ఎదురుగా నిలబడలేకపోయింది. శోకభారం దుర్భరమయేసరికి ప్రక్కగదిలోని కెళ్ళింది. మంచంమీదకూర్చుని వెక్కి వెక్కి ఏడవటం మొదలుపెట్టింది.

కొంచెంసేపయాక తండ్రి లోపలికివచ్చాడు. తల్లితీక్ష్ణదృక్కులకు ఆమెవదనం కమిలిపోయింది; హృదయం కుమిలిపోయింది. చూచేటప్పటికి చాలవిచారంవేసింది అతనికిది. ఆమె నవయువ్వని. సహజంగా కోర్కెలుంటాయి. కన్నులు మూయగలంగాని మనస్సు మూయగలమా? బిక్కముఖంతో కూర్చుంది పాపం! తండ్రి చాలా ఖిన్నుడయాడు. కాని సంఘాన్ని ధిక్కరించలేడు. కూతురుకోసం తన పరువు ప్రతిష్టలు పోగొట్టుకోలేడు. పైకి కఠినుడుగా వుండకపోతే కూతురు చెడిపోతుందని యతనిభయము.

'ప్రభా! నీవు కొంచెం హద్దుమీరుతున్నట్లు కనబడుతుంది. ఈవేషం ఏమిటి? ఎవరైనా చూస్తే ఏమనుకుంటారు? ఏమీ లాభం లేనపుడు వెర్రికోర్కెలు పెట్టుకుంటే ఏమి ప్రయోజనం చెప్పు? నీవంటే సంఘానికి చులకనయౌతుంది. కొంచెం జాగ్రత్తగ మెలగాలి.' అన్నాడు.

అశ్రు పూరితనయనాలకు చీరె చెంగు అడ్డుపెట్టుకుంది ఆమె.

రాత్రి తొమ్మిదయింది. ప్రభగదిలో ఒక మూలకూర్చుంది. ఉండివుండి కొంగుచాటున కంట తడిపెట్టుకుంటోంది. ఆడుజన్మంత వెధవ జన్మ ఏదీ లేదనుకుంటుంది; అందులో బాల వితంతువుఅగుట ఎదో ఘోరపాతకాలఫలితం అనుకుంది. ఇలా ఆలోచిస్తూ, ఆలోచిస్తూ నిద్రపోయింది... తల్లివచ్చి నిదుర హృదయం అదిరేటట్లు పిలిచేటప్పటికి తియ్యనికలకంటోంది. నిద్రలేని ఆమెకన్నులు కెంపులులాగ మెరుస్తున్నాయి. తల్లి మాటలు ఆమె హృదయంలోని చిచ్చును విసురుతున్నాయి. అస్వతంత్రురాలు ఆమె.

మేడమీద రమేషు యింకా నిద్రలేవలేదు. క్రిందటిరాత్రి జరిగిన సంగతంతా అతనికి తెలియదు. సవతితల్లి అంటే అతనికి అసహ్యమే. ప్రభయందు అతనికి ఎక్కువ ప్రేమ. ప్రభ వచ్చి అతనిని నిద్రలేపింది.

'ప్రభా! రాత్రి నాగదిలోనికి రాలేదేం? నిన్ను పిలుద్దామనుకున్నాగాని మాటలతో ప్రొద్దుపోతుందేమో అని పిలవలా.'

'పోనీలే. ఇంకా నిద్రలేవలేదేమి? నిన్న పిన్ని కేకలేసింది అన్నయ్యా!'

'మల్లీనా? ఎందుకు?'

'నాకు పెళ్ళిలోపెట్టిన చీరకట్టుకుని, ఎలా వుంటానో చూద్దామని చెట్టునకోసి రెండు పూలు పెట్టకున్నా. ఎందుకో పిన్ని ఆగదిలోనికొచ్చింది. నానాచీవాట్లు పెట్టింది.'

ఆమె నేత్రాలలో అమాయికత్వం, జాలి కనుపిస్తుంది.

'నాన్నగార్కి తెలిసిందా?'

'రాత్రి నాన్నగారుకూడా కలిశారు'

ప్రభ, పొంగి పొంగివస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేకపోయింది. వెక్కి, వెక్కి ఏడ్వ సాగింది. రమేషుహృదయం తరుక్కొ పోయింది. ఆమె చూపులలోని దుఃఖం, నిస్సహాయత అతన్ని కలిచివేచాయి. కొంచెం సేపు ఏదో ఆలోచించాడు. ప్రభను దగ్గిరకు లాక్కొని ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

'ప్రభా! పోనీలే. అయిపోయిందేమో అయిపోయింది. విచారపడబోక'

'అన్నయ్యా!.. —'

'ఏమిటే చెల్లీ? చెప్పు పరవాలేదు'

'—ఏమీ లేదులే. నీవువెళ్లి ముఖం కడుక్కొరా నేనిక్కడే కూర్చుంటా'

• • •

నాలుగైదురోజులు గడిచాయి. రమేషు మనసు స్థిమితంలేదు. ప్రభకూడా అలాగే కనపడింది. ఒకరోజున ప్రభకు తీవ్రమైన కడుపునొప్పి వచ్చింది. రమేషు డాక్టరిని తీసుకొచ్చాడు. డాక్టరు ప్రభను పరీక్ష చేశాడు. 'పేగులలో బాధ; వెంటనే చెన్న పట్నం తీసుకుపోయి ఆపరేషను చేయించాలి' అని సలహాయిచ్చాడు.

రమేషు, డాక్టరు మిత్రులు.

ప్రభను రమేషు పట్నం తీసుకెళ్లాడు. రమేషు దగ్గరనుండి రోజు వుత్తరా లొస్తు న్నాయి. ఆరోగ్యం చేకూరుతుందని తండ్రి భ్రమించాడు. ఒకరోజున ప్రభకు చాల ఎక్కువగావుందని వుత్తరం వచ్చింది. ఆ సాయంత్రమే 'టెలిగ్రాము' ప్రభ మరణిం చిందని. పిడుగువంటి వార్తకు తండ్రి కూలి పోయాడు. సంఘానికివెరచి తన కూతురి యందు చూపించిన క్రూరత్వము తలపు కొచ్చింది...ఆ తలపులే అతనిని పీల్చివేయ టం మొదలు పెట్టాయి. 'పోనీ, చనిపోయింది అదృష్టమంతురాలు' అని అపుడపుడు మనసును శాంతపరుచుకునేవాడు.

• • •

అలాగే సంవత్సరం నాల్గు అడుగులు వేసింది. ఆనాడు దీపావళి ఎచటచూచినా టపాకీలమ్రోతలే. ఊరంతా కోలాహలంగా వుంది.

రమేషు పండుగకు యింటికొచ్చాడు. ఇల్లంతా వెలావెలాపోతుంది. ప్రక్కగదిలో నుంచి మాత్రం మూల్గులు వినపడు తున్నాయి. తండ్రి మంచముమీద బలహీ నతతో పరుండివున్నాడు. రమేషు వెంటనే డాక్టరుని పిలుచుకొచ్చాడు. డాక్టరు జబ్బేమీ లేదన్నాడు. రమేషుకు అంతా బోధపడింది.

ఆ ఉదయము రమేషు రెండేండ్లపిల్లను ఎత్తుకొని తండ్రిదగ్గరకువచ్చి ఆయనకు అందిం చాడు. అపిల్లనుచూస్తె సంతోషం, దుఃఖం వచ్చాయి తండ్రికి; ఒక అవ్యక్త ప్రేమ అతనిని పెనవేసింది. కన్నులవెంట నీళ్లు బొటబొటకారాయి. ఆబిడ్డను తనివితీర ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

'గోపాలకృష్ణమూర్తిగారి మనుమరాలు'

'ఏమిటీ? రామమోహనరావు కూతురా?'

'అవును'

‘అతను పోలీసుసూపరెంటు కాదా యిపుడు?’

‘అవును’

‘అతను వితంతువివాహం చేసుకున్నాడు కదూ?’

‘ఊఁ’

‘గొప్పవాళ్లాయను. వాళ్ళనేమిఅంటానికి వీలులేదు. సంఘం గొప్పవాళ్లనేమీ చేయ లేదు. తక్కువ వాళ్లమీద విరుచుకొపడు తుంది.—ఎప్పుడొచ్చాడు?’

‘నేనూ అతనూ కలిసివచ్చాము. పాపం! బాల్యస్నేహం మరిచిపోలా. నేనంటే అతనికి చాలాయిష్టం. ఆనిక్క మనయింటికొస్తాడు.

♦ ♦ ♦

రామమోహనరావు భార్యతో రమేషు యింటికొచ్చాడు. రమేషుతండ్రి నిర్ఘాంత పోయాడు. నిశ్చేష్టుడయాడు. అలాగే కుర్చీలో కూలబడిపోయాడు కొంచెంసేపటికి తెప్పరిల్లాడు. అప్రయత్నంగా చేతులు జాచాడు. ప్రభ అతని కౌగిటిలో వాలింది. తండ్రి కూతురులు తన్మయులయారు.

ప్రభ ముఖంలో నూత్నవికాసము కన బడుతూంది. ఒకనాడు తనదుఃఖానికి, తండ్రి దుఃఖానికి కారణమైన నవమల్లికలు నేడు, ఆమె కచవల్లరులలో వొయ్యారముగా నిలిచివున్నాయి. ఆమెవదనమున ప్రజ్వలించు చున్న తేజోపుంజములచే, ఆయనముఖం కాంతియుతమైంది. శరీర మాంద్యము మాయమై పోయింది .....ఆరోజు వారిల్లు ఆనందసాగరం!

ప్రేమ ప్రతిఘటించింది. సంఘం నిరోధిం చింది. ప్రేమ జయించింది. సంఘం ఓడి పోయింది.

“దీనుఁడు”

మ॥ అసలేకోఁతి; నిషాబిగించినది; దయ్యంబంతటం బట్టుటన్ ।
దెసలం బర్విడి నిప్పుద్రొక్కుకొనియెన్ ! దేలంతటం గుట్టెనం ।
ట !! సరోజాక్షుఁ, యిదేప్రకార మయినాఁడం జూడుమా; నీవు ది
వ్యసహాయం బొసఁగూడకున్న నిఁక నేమైపోదునో యిమ్మెడన్ ॥

శిశు శిక్షణము

బుర్రా వెంకట నాంచారయ్యగారు, ఎం. ఏ.

బిడ్డలు — కథలు

పిల్లలు కథలనినచో చెవులు కోసికొందురు. "మామ్మా! కథచెప్పవే, ఏమండీ! పంతులుగారు కథచెప్పరూ" అని యొకటే పీడించెదరు. కొందఱు ముసలమ్మలు చెప్పెడికథలువినిన పిల్లలు చెడిపోదురు. వారు చాదస్తంఅంతా నూరిపోయుదురనగదాయని యధార్థము తెలియక బొందపడుచుంటిరి. దానికి సంబంధించిన నిజానిజములు పరిశీలించినచో బాగుండునని యిది మొదలుపెట్టితిని. తల్లులు, ఉపాధ్యాయులు, ఇంకా పిల్లలవిషయ ముత్సాహము చూపెడివారున్నూ చదివి యీ యుద్దేశ్యము లెంతవఱ కనుష్ఠానయోగ్యములో తెలియుదురని నమ్ముచున్నాడను.

కథ — దానివిలువ

శైశవారంభమున కథ బిడ్డనికి అపారమగు బోధ గావించుననుట నిర్వివాదాంశము. అది కథలు వినినకొలఁదియు మనోవికాసము నందుచుండును. కాని కథకుఁడు తెలివిగలిగి యితరబిడ్డల యనుభవములు వారు గడిపెడి జీవనము, వారి యభిప్రాయములు ఆదర్శములు చక్కగా విశదీకరించినచో బిడ్డ దట్టివాని నేర్పరితనమున కెంతయో వెలుఁగుఁజెందును. వెంటనే వానితో సఖ్యమేర్పరచుకొనును. ప్రపంచమునందు వివిధములగు వింతలనుఁ గూర్చి ప్రసంగించుటయు మంచిది. కథలు బిడ్డనిపద జాలమును పెంపొందఁజేయును; వానికి భావ నెటుల నుపయోగించవలెనో నేర్పును. భావలోకమును వృద్ధి చేయును. వాని యవధానశక్తిని ధారణాశక్తిని మెఱుంగుపెట్టును. ఈ పైవిషయములను మనస్సునం దుంచుకొని వివేకము, మాధ్యము నెంత తారతమ్యము గలిగియున్నదో శిశువునకు స్పష్టపరుపుము. జీవితాదర్శములయర్థము బిడ్డనికి బోధపరచ యత్నింపుము. వానికి ఆవేశము ధైర్యము నమ్మకము కనికరము గలిగెడి కథలు చెప్పుము.

ఎట్టికథలు చెప్పవలెను

ఈ దినములలో కుక్కగొడుగులవలె ఒకటే జన్మించుచున్నవి గ్రంథములు. "అజాగళ స్తన సగోత్రులకు" ఈ పదప్రయోగమునకు క్షమించుడు. అట్టివాని యోగ్యతాయోగ్యతలు గుర్తించి శిశువున కమిత యుపయోగకరములగు కథలనే చెప్పుచుండవలెను. ఏదో పైభారము తొలఁగించుకొనుటకే నోటికి వచ్చిన కథచెప్పుట సరికాదు. అట్టి కథలను మనజీవితకాలమంతయును వినియోగపరచినను క్రోడీకరింపఁ గలమా యనెడి సందేహము పొడమవచ్చు. అట్టి సంకోచములను వీడి సదా కార్యరంగమునకు దిగుట మేలు. అయితే యే కథలను చెవియొగ్గి వినెదరు బుడుతలని యడిగెదరేమో వానిని చెప్పుచుంటిని వినుఁడు.

కథ కల్పితమైనదని శ్రోతలకు తట్టకూడదు. ఒకప్పుడది నిజముగా జరిగిన కథ కాకుండినను, చరిత్రాత్మకము కాకుండినను ప్రపంచమున సాధారణముగా జరుగుచుండిన విషయజాలమును గ్రుచ్చియెత్తెడిదై యుండుట మంచిది. పాపము, అసత్యము, అధర్మము జయమును గాంచునని ప్రతిపాదించెడిదిగా కథ యుండుట శుభావహముకాదు. యక్షకథలు మెండరైనవి బిడ్డలెక్కువగా వినుటకు మక్కువపడెదరు. "సత్యమేవ జయతి" "సత్యంవద ధర్మంచర" యనెడి కథలు బాగుండును. క్షోభకరమైనట్టి కథలకై చదువు నేర్చిన బాలురు ముందంజవేయుదురు. కాని వినుగు

పుట్టించెడివియు భీతికరములైనట్టివియు రోగకరములైనట్టియు వంచకత్వము నుపపాదించునట్టివిన్ని కథలను చెప్పఁగూడదు.

బాలురయం దభిరుచియు నిత్యనూతనోత్సాహమును గలిగించు సామర్థ్యము కథకుండవలెను. అభినయపూరితమై, నటనాకౌశలము గలదై హాస్యరసభూయిష్ఠమై అంత్యప్రాసాది నియమములు గలదై యుండవలెను.

కథ చెప్పెడి విధానము

కథ చెప్పుతరి మైమరచి యావేశపూరితుఁడవై నట్లుండవలెను. నీకున్నూ బిడ్డలకున్నూ కొట్టినపిండియైయున్న కథనే చెప్పుము. నీ చిఱుతప్రాయమున నీవువిని ముచ్చటపడిన కథలను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనట శ్రేయస్కరము. బిడ్డ లెట్టికథలు కావలెనందురో అట్టివానినే చెప్పుట యుచితము. బిడ్డల యెట్టయెదుట నీ కథల యందలి పాత్రలు "తోలుబొమ్మల"వలె తాండవమాడునటులఁ జేయవలెను. నీ పదజాలము విశేషణములతో నిండిపోవలెను. విద్యనేర్చుకొను బిడ్డలు మూడు విధములని చెప్పవచ్చును. శ్రోత్రేంద్రియ మెక్కువగా పనిచేయువారు(audiles)స్పర్శేంద్రియ మెక్కువ చురుకుగా నున్నవారు (tactiles) చక్షురింద్రియముద్వారా విషయసంగ్రహణము జేయువారున్నూ (The visuals) అందులకై యిట్టి మూడింద్రియములకు గ్రహణయోగ్యములగు చిత్రములతో నొప్పారెడి కథలు చెప్పుచుండవలెను. మీ కథ కొండవీటిచేఁదవంటిది కాఁగూడదు. ఎంతకుదించిన నంతమంచిది. సాధారణముగ నభినయమును కథకుఁడు చేసినను తప్పులేదు. బిడ్డలు దానిని బాగుగా నానందించినచో "మళ్లా" యందురు గాన మొకటి పర్యాయమే యందలి విషయానుక్రమణిక బాగుగా గుర్తుంచుకొనవలెను.

ఈ కథ నీతి యిదియని నీవు చెప్పనుగూడదు, బిడ్డచేత చెప్పించ యత్నించనుగూడదు. ఈ లక్షణములుగల కథకుఁడు శ్రోతయందు కథకూడ నొక శాస్త్రము నిడి యాశ్చర్యమును జనింపగలుగును.

కథ చెప్పవలసిన సమయములు

కథ బాగుగా చెప్పవలయుననినచో సమయాసమయముల పర్యాలోచనచేసి చెప్పుచుండవలెను. పరిసరములు నిశ్శబ్దముగ యున్నతరి యాపనికిఁ బూనుకొనిన బాగుండును. పునరుక్తి, అంత్యప్రాసాది నియమములు గల కథలనే చెప్పవలయును. బిడ్డ జ్వరముతో బాధపడుచున్నను ఇతర కార్యాసక్తుఁడైనపుడును కథచెప్ప నుంకింపఁగూడదు. అట్టియెడ వానియవధానమును మళ్లించుట కష్టతరముగదా! నిద్రపోవుటకుముందు బిడ్డల కెల్లప్పుడును శాంతియుక్తములు అనగా నాసల పాటు కలిగింపని కథలనే చెప్పవలెను. అటులఁగానిచో మనక్షోభముచెంది బిడ్డ నిదురపట్టక చిక్కనులో పిట్టవలె కొట్టుకొనును. ఒకవేళ నిద్రగాంచినను దుస్స్వప్నములఁ గనును.

కథకుఁడు గమనింపవలసిన కొన్ని నియమములు:- కథ యెటుల చెప్పవలయునని ప్రశ్నించుట సులభమే గాని దానికి ప్రత్యుత్తర మొసంగునప్పటి కేరికైనను తలప్రాణము తోకకువచ్చును. ఇదియు నొకకళయే. తద్ద్వారా కథకుఁడు మహత్తరమైన వర్తమానము నొసంగుచున్నాడు. కథకుఁడు తాఁజెప్పు కథయందలి కష్టసుఖములు తా ననుభవించి యుండినచో కథకు బల మెక్కువయగును. అట్టియనుభవములు సమయము వచ్చినపుడు వానిమోమున సువ్యక్తములు గావలెను. అటుల నుద్రిక్తుఁడుగాని యెవ్వఁడు నీపనికిఁ బూనఁగూడదు. అట్టి యనుభవ మనుభవైకవేద్యమేగాని కావలెనని పెనఁగులాడిన నబ్బదు. అందువలన కథకుఁడు గుణగ్రహణ పారీణుఁడై యుండవలెనని స్పష్టమగుచున్నది.

కథకుఁడు స్వకార్యాచరణమునం దప్రమత్తుఁడై సదా ప్రవర్తింపవలెను. నాలుక తడఁబడఁగూడదు.

కథలోవచ్చెడి పాత్రలు పట్టణములు మొదలగువాని నామము లుచ్చరించుతరి పొరపడఁ గూడదు. కథాంశములను వదలిపైచి వానిని తిరిగి అతుకుపెట్ట చూడరాదు. కథను బాగుగా నవగాహనము చేసికొనని వందున డొంకతిరుగుడువాక్యములు కొందఱు ప్రయోగింతురు, అట్టి యభ్యాసమును మానవలెను. కథకుఁడు సాధ్యమైనంతవఱకు స్వభాషనే యుపయోగింపవలెను. బిడ్డ లద్దానిని విని స్వర్ధునీనాదముల చేతను వలె శ్రోత్రపర్వ మొనరించుకొందురు.

పాఠశాలలయం దుపాధ్యాయులు కథచెప్ప నిచ్ఛగించినచో నర్ధచంద్రాకారముగా బుడుతలను కూర్చొన పెట్టవలెను. ఒకరివెనుక నొకరిని కూర్చొననీయరాదు. ఉపాధ్యాయుఁ డందఱికి నెదురుగా దగ్గరగా కూర్చొనవలెను. కాని వారు ధ్వనిచేయ మొదలుపెట్టినచో నీవు కథను వారల కాహ్లాదకరముగునటుల చెప్పుటలేదని యర్థము. కనుక నీలోప మెద్దియో కనుగొని యద్దానిసవరించుకొనుము. ఆరంభమునందే పిల్లలను వశముచేసికొనునట్లు ప్రవర్తింపుము. కొంచటివాక్యము నుచ్చునగనే బుడుతలందరు నిమ్మనీరవత్తివల్లుండవలెను. ఉపరి నీ వమితోత్సాహము గనుపరచవలెను. నీవాగమృతపు సహజధారయే వారి యుత్సాహమునకును దోహదమగును. కథయందు లీనమైనచో సర్వమును సులభమగును. చిచింద్రీసుతాపులవంటివి గూడ పిల్లలకు తెలిసినట్టివియు నగు పదములనే ప్రయోగింపుము. కథయందలి విషయజాలమెప్పుడును క్రమముతప్ప కూడదు. నీవు వినుగు కలపరచునెడల బిడ్డలుకూడ వినుగుచెంది వారియుత్సాహమును గోల్పోయెదరు.

కథకుని వాగ్ధోరణి యెటులుండవలెనో యించుక విచారణసల్పెదము. గొంతుదించుకొనుట పనికిరాదు. స్వాభావికముగా నీ వెటులమాట్లాడెదవో యటులనే మాట్లాడుము. నీ కంఠధ్వని స్పష్టమై యనర్గళమై సరళమైయుండవలెను. ముక్కుతో మాటలాడకుము. బిగపట్టి మాటలాడకూడదు.

బిడ్డలవయస్సు — కథలు

బిడ్డలవయస్సు ననుసరించి కథల యంతస్తుగూడ మారుచుండును. ఏ యే వయస్సువార లే యే కథలు విన కుతూహలముచూపుదురో విచారించుటమంచిది. ఇట్టి విచారణసలుపుటకునుండు వివిధవయస్కులగు బిడ్డలను వారల కే యేకథలిష్టములో తెలిసికొనియుంటినని పాఠకులకు విన్నవించుచుంటిని. అట్టివిచారణ నాధారముచేసికొనియే కొంతవఱకు ప్రస్తావించుట కిచ్ఛగించుచుండుట.

పురాణకథలు సాధారణముగా ప్రాచీనులమతము. వారిమూఢభక్తి భయము మొదలగువిషయముల ప్రతిపాదించును. తన పరిసరములను బాగుగా నవగతము చేసికొననిబిడ్డడు నట్టికథలువినుట కుఱ్ఱుటూగును. ఈనాటి నిరక్షరకుక్షులు నట్టికథలన్న పడిచత్తురు. రామాయణ మనిన యొకరెద్దుబసవని గొల్లనివిషయము మీరలెత్తి యెఱిగియుండురుగదా! కథలయం దావిష్కృతములగు నాదర్శములే వానిని వినుటవలన భ్రమరకీటన్యాయ మొప్ప బిడ్డల యాదర్శములుగూడనగును గనుక కథలనెంతయో యుక్తాయుక్తజ్ఞానముగలిగి యేర్చి కూర్చి చెప్పుటమంచిది. ఈకథలవలననే బిడ్డల నడవడిక గూడ చాలవఱకు చక్కఁబడుననుట యతిశయోక్తిగా నేరదు.

బిడ్డడు మూడుసంవత్సరములు మొదలుకొని ఆఱు సంవత్సరములవఱకు తనకు పరిచితములగు విషయములనుగూర్చిన కథలనే విన వాంఛించును. అతఁ డింక నూ భావనాప్రపంచ మెట్టిదియో యెఱుఁగఁడుగదా! ఉన్నది యున్నట్లే వానికి కనుపడునుగాని యందలి యంతరార్థ మతఁ డరయఁజాలఁడు. తండ్రి, గుఱ్ఱములు, కుక్కలు, పిల్లులు, ఎలుకలు, తోటిబిడ్డలు మొదలగువానిని గూర్చిన కథలన్న వానికెంతయో మక్కువ. అట్టిశిశువు పిల్లికూతలు, కుక్కఅఱుపులు, శివారుతములు నన్న చిందులు వేయును. ఆవయస్సువారికి చెప్పుకథలయం దట్టికూతలు కలుపుట మేలు. కథ మిగుల చిన్నదిగా

యుండవలెను. బుడిబుడినుడులతోడనే చెప్పవలెను. ఈపరి అంత్యప్రాసాదినియమములు మిక్కుటముగా నుండవలెను. అనగా "కత్తిపోయి ఢోలువచ్చె ఢాం ఢాం" వంటి వాక్యములతో కథ నిండియుండుట మంచిది.

ఆఱుసంవత్సరములు దాటిన పిల్లవానికి నూతన భావము లుదయించును. అపుడు వాడు నిజమైన కథలనేగాక భావపరంపరలను వృద్ధిపొందించెడి కథలను వినుట కిష్టపడును. మైదానములు, కొండదారులు, అటవీప్రదేశములందుజరిగిన సంగతులను వినగోరును. పెద్దపులి సింహము మొదలగువానినిగురించిన కథలు వానివయస్సునకు తగియుండును. అట్టికథ లాంధ్రభాషలో లేకపోలేదు. "అడవిలో అక్కమ్మ మనుమడా, పులిమహారాజు కొడుకా" యను కథలవంటివి చెప్పుట యుత్తమము. ప్రాచీనులు ప్రకృతికిజంకి వనదేవతలను, జలదేవతలను, దయ్యములను బ్రహ్మరాక్షసులను నిర్మించిరి. అవి తప్పక మానవనిర్మితములే గాని తమంతటతాము జనింపలేదు. ఆలంకారికముగా కవులును వానిని వర్ణించియుండిరి. మనవారు వానితోఁ గూడిన కథలనుగూడ చెప్పుకొనిరి. అట్టికథ లిప్పటి వారును చెప్పుచునేయుండిరి. అట్టికథలు ఆఱుమొదలు తొమ్మిదిసంవత్సరముల వయస్సుగల బాలునికి రుచించును. ఇవికాక సాహసికులగు బాలకులనుగురించిన కథలన్నను వారికిష్టమే. అన్నతమ్ములు, అక్కచెల్లెండ్రు మేనత్తలు మేనమామలు కథలలో వచ్చినచో వారికి సంతోషముకలుగును. ఈ యాడుబిడ్డలు పై చుట్టములను గుర్తించుచునేయుండిరిగదా! తల్లి, తాతయ్య కథచెప్పినచో బిడ్డలు "అమ్మా మనతాత ఎప్పుడువస్తా" డని యడుగుటయు నందువలననే.

ఎనిమిది మొదలు పండ్రెండుసంవత్సరములవఱకును బాలుడు వీరరసభూయిష్టములగు కథలను విన నిచ్చగించును. ద్రోణుఁడు అశ్వత్థామ, కర్ణుఁడు, భీముఁడు, చేసినచర్యలను వర్ణింపుడని పంతుళ్ల ప్రాణాలుతీయుదురు. రాజపుత్రుల కథలనినను వారికిష్టమే. యుద్ధమనినచో లొట్టలువేయుదురు. వికర్ణదర్జుననితో నెటుల సమరకర్మ మొనరించెనో తెలియగోరుదురు. అభిమన్యుని వీరకర్మముల మాటిమాటికి చెవులనొప్పగించి విందురు. అందులకేగదా అట్టివా రనుదినము "గిల్లికజ్జములు" తెచ్చుట.

కాని పదమూడవసంవత్సరము మైఁబడగనే అబ్బాయికి మోటుతనముపోయి "నాజూకు" అబ్బును. తనశరీరమును మంచియుడుపులతో నలంకరించుకొనవలయుననెడికోర్కులు జనించును. మంచిమంచిబట్టలు ధరించుకొనిన పాత్రలు, కథలలోవచ్చిన వారిని మెచ్చుకొనును. అటులనే, నేనును వస్త్రములు ధరించవలయునని కృతనిశ్చయుఁడగును. అందులకే మనవారు "చిన్నవానికి గుడ్డచూచినను ముసలివానికి పెండ్లాన్ని చూచినను మురిపె మెక్కువ" యనిరి. బాలికలు కథలలోవచ్చిన "ఫేషు, ఫేషు" యని లోలోననే మెచ్చుకొందురు. బాలికలనుగూర్చిన కథలను విన నిచ్చగింతురు. "అమ్మా, సినిమా" అనెదరు.

పైవిషయములనుబట్టి వారివారి యీడునకుతగిన కథలనే చెప్పవలయుననియు, భాషయును వారివారికి తగినదే ప్రయోగింపవలయుననియును, ఏదెట్లైనను వారిని చదువనీయకూడదనియు మనము తేల్చుకొంటిమి. ఇకః ప్రభృతితల్లులుగాని తండ్రులుగాని యుపాధ్యాయులుగాని కథలుచెప్పునపు డీ నియమముల పాటింతురని నమ్ముచు నింకొకతూరి శిశుశిక్షణమునుగూర్చి విన్నవింతునని మనవిచేయుచు విరమించుచుంటిని. అనుభవవేత్తలగు ముసలమ్మలుగూడ నీవిద్దె యందు దిట్టలేగదా!

మాంగళ్యధారణ

చదువుల రామచంద్రయ్యగారు

(మలయాళాచారము)

మలబారున వీరజాతియగు కులీన నాయరు కుటుంబములందు కన్యలు తామొకరి భార్యలగుటకు మున్న వేరువేరు సమయముల ప్రత్యేకములై విచిత్రములగు "వివాహము"లలో ప్రాముఖ్యత వహించుచున్నారు.

మొదటిది "తాళికట్టు కళ్యాణ"మనబడు మాంగళ్యధారణ మహోత్సవము. దేశాచారము ననుసరించి సతీత్వ చిహ్నమగు సువర్ణ మాంగళ్యము కన్యల కంఠములకు గట్టబడుచున్నది. "సంబంధ"మను నిజమగు వివాహమునకును దీనికి నెట్టి సంబంధము నుండదు. దీని యనంతరము నిజమగు వివాహము జరుగవచ్చును; జరుగక పోవచ్చును. "తాళికట్టు" ఆచారము కళ్యాణమున నొక భాగమైనను అదియే వివాహముగాదు. మలబారునం దిదియొక చిత్రము. ఊయెలయం దూగుచున్న పసికూన మొదలు ఋతుమతిగాకముం దేవయస్సునగాని కన్యకు, సంఘమునగల కొన్ని మతప్రతిబంధకముల నుండి తప్పించుకొనుటకై మాంగళ్యధారణ మహోత్సవము జరుపబడుచున్నది.

నవీనాచారములు - వ్యాపించినకొలది, పురాతనమును, ఆడంబరసహితమై రేగియున్న యీ యాచార మడుగంటుచున్నను సనాతనకుటుంబములం దిది యింకను అవశ్యకరణీయముగా నెంచబడుచున్నది.

సాధారణముగా హిందూకుటుంబములన్నిటియందును జరుగు వివాహముఖ్యవిధులతో నేకీభవింపక "తాళికట్టు" తంత్రము వింతగొలుపుచుండును. అందు పాల్గొనువారు దాని నియమములకు బద్ధులుగారు. అంతమున వివాహవస్త్రముల జించు పద్ధతి ఆశ్చర్యకరమగు విషయము.

కుటుంబమునకు పెద్దయగు "కార్నవాన్" యీ విషయములందు శ్రద్ధవహించి కన్యజాతకమును జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులకు జూపించి యీ కార్యమునకు సుముహూర్తమును నిర్ణయించును. తగిన "వరుడు" ముందే కుదిరియుండిన మేలు; లేకున్న తమతో నన్నిటియందును తులతూగుచు వధువుజాతకముతో సరిపోవు జాతకముగల యువకుని బ్రాహ్మణ సంకరజాతినుండిగాని నాయరు కుటుంబముల నుండియేగాని మాట్లాడియుంతురు. అతడిందులో పాల్గొని తాత్కాలికవరుడుగా నుండినందులకు కొంతధనము గ్రహింపవచ్చును.

ఈ కార్యము జరుగుటకు ముందుదినము రాత్రి వధువు శ్వేతవస్త్రధారిణియై పెక్కు

ఆభరణముల ధరించి తలపై ముసుగువేసుకొని ముత్తయిదువలు తోడరా నింటియందు పశ్చాద్భాగమున ప్రత్యేకింపబడిన గదికి వెళ్లును. అచ్చోనొక బ్రాహ్మణ పురోహితురాలు వేదమంత్రములు పఠించును.

అందు జేరినవారందరచటినుండి వివాహ మండపమున కరుగుదురు. అది వెదురు కొయ్యలతోడను తాటాకులతోడను నిర్మింపబడి పుష్కలముగా పుష్పములతో నలంకరింపబడియుండును. అచట జరుగవలసిన విధులు జరుగుచున్నపుడు వధువు ముసుగు ధరించి సిగ్గుతో తలవంచి కూర్చుండి యుండును. వధువు వివాహపందిరిని యేడు మారులు ప్రదక్షిణముచేసిన పిదప పురోహితుడు మల్లెయుంటుగలపాత్ర నొకదానిని చేబూని చక్కగ నలంకరింపబడిన యేనుగు నెక్కి, బాణసంచాలు వాయిద్యములు జెలరేగ మెరవణితో దేవాలయమునకు వెళ్లును. ఇచట మాంగళ్యమునకు పూజచేయబడి నంతట మెరవణి యింటికి మరలును.

మరునాడు వధువు ఉత్తమ వస్త్రాలంకారములను ధరించి ఇత్తడిదీపమును అన్నపుకుండయు నుంచబడిన ప్రత్యేకమగు గదికి వెళ్లును. ఇచటినుండి తిరిగి వివాహపందిరిని చుట్టి సూర్యుని బూజించి బైటకూర్చుండి వరునికొఱకెదురుచూచుచుండును. వరుడును సమీపగృహమున వసించి విందారగించి, మెరవణితో వచ్చును. వధువుపక్షపు పెద్దలాతని కెదురేగి లోపలికి బిలచుకొని వెళ్లెదరు. అతడచట ముఖము గడగికొనును.

మూడవమారు పందిరిని చుట్టించి పెద్దలు వధువును లోనికిగొనిచని వరునిప్రక్కన గూర్చుండబెట్టెదరు. వధువుతండ్రి వధూవరులకు నూతన వస్త్రములనిచ్చును. వానిని వారు ధరించిన పిదప బ్రాహ్మణులకును అతిథులకును దక్షిణలు బహుమతు లివ్వబడును. సుముహూర్తమున పురోహితుడు మాంగళ్యమును వరునిచేతి కిచ్చును. అతడొక కత్తిని తన మొడియందుంచుకొని, సౌభాగ్యసూచకముగా నద్దమును బాణమును నిరుజేతుల బట్టుకొనియుండు వధువు మెడలో గట్టును. భార్యయని సూచించురీతి వధువు వరునికి తాంబూలమును ఫలములను, ముఖము గడుగుటకు నీరము నిచ్చును.

'తాళి' గట్టినవా డిపుడు తనకు రావలసిన ధనమును దీసికొని వెళ్లవచ్చును. అతిథుల కందరకు తాంబూలము గంధము మల్లె పూలును పంచిపెట్టబడును.

విందులును నాట్యగాన వినోదములును మఱి రెండురోజులవఱకు జరుగును. నాల్గవ నాడు తటాకమునగాని నదియందుగాని వధూవరులిద్దరొకరిచేతులొకరు బట్టుకొని స్నానమాచరించి యూరేగింపుతో దేవాలయమున పూజగావించుటకై వెళ్లెదరు. అచట నుండి యిల్లుజేరినతరువాత వారిరువురొకచో భోజనము గావింతురు. అంత వారు కడసారి కళ్యాణముపందిరిలోనికివెళ్లి వివాహవస్త్రమును రెండుగాజించి యొక్కొక్కరొక భాగమును దీసికొందురు. లేక వానిని పురోహితునికి నిత్తురు. వధూవరుల కటుపై

యెట్టి సంబంధముండదని దాని యర్థము. ఇవ్విధమున విశేషవ్యయముతో వైభవముతోడి యుత్సవమంతయు పూర్ణానుస్వారమగు ఫలితముతో ముగియుచున్నది. వధూవరులిద్దరు తమ యిష్టమువచ్చిన త్రోవద్రొక్కి కోరినవారిని యింకెప్పుడైనను పెండ్లియాడ వచ్చును.

పూర్తిగా వివాహమున కంగీకరించిన యాతడే యీ యుత్సవమునందు వరుడుగా నుండినచో, నాతడు "సంబంధ" మనబడు వివాహక్రియను గావించి వధువున కొక వస్త్రమునిచ్చి తన భార్యనుగా స్వీకరింప వచ్చును. ఇట్లుగాకున్న నామె యేడు లేక యిరువది యెనిమిదిదినములు దాటిన మాంగళ్యమును దీసివేయవచ్చును. "సంబంధము" జేసికొనకున్నను, హిందూమతమునం దితర బ్రహ్మచారిణులవలెనే, ఆమె బ్రహ్మచారిత్వమునకు కళంకములేదని యెన్నబడును.

ఈ ప్రకారమున మాంగళ్యధారణ మహోత్సవము పూర్వాచారముల నెలకొల్పిన ప్రజ్ఞానిధులచే నవివాహితలగు స్త్రీలకు గలుగుచుండిన యపవాదముల పోగొట్టుటకై సృష్టింపబడినది. ఇదియు యుద్ధములవలనగాని తత్వసంబంధమగు కార్యసాధనములందు నిమగ్నులై యుండుటవలన గాని యువ్వనులగు నాయరు యువకులు దొరకకుండుటచేతనే గల్గినది.

సంబంధము

మృదుహృదయంబున మెఱుగుభావం బీవు, అతులితంబగు భాషనగుదు నేను
ప్రాణమైభువిలోన బరగుచుందువు నీవు, దేహమై యెలమివర్తింతు నేను
ధృతికరంబులను శబ్దించుతుంబుర నీవు, వ్యాకులవిరహ గాయకుడ నేను
మలయసుగంధకోమల పరాగం బీవు, మృదుగతివీచు సమీర మేను.

అమలమహాసుధాకరకళా హాస మీవు
మధురిమంబగు రాత్రినై మసలు దేను
యీప్రపంచంబునందున నీవు నేను
లేనిస్థలము లవెందైన గానబడవు.

వ. గోపాలకృష్ణారాయకవి.

వీరమాత — హమీడా బేగం

శ్రీమతి వేదుల మీనాక్షీదేవిగారు

వీరగాథలు వీనులకువిందు. వారి తల్లుల చరిత్రములు కర్ణములకమృతోపమానములు. అక్బరు చక్రవర్తి మంచివాడనియు, నాతని పరిపాలనమున ప్రజలు సుఖించిరనియు విని యానందించినాము. అట్టి మహానుభావుని తల్లి యెపుణ్యశీలయోయని కుతూహలము జనించినది. భారతభూమికా రాజచంద్రుని బ్రసాదించి యాహ్లాదమును సమకూర్చిన యామెకత, యమృతోపమానమగుటలో భేదాభిప్రాయములేదు.

హిందూదేశము వీరులకు బుట్టిల్లు. హమీడా బేగము, అక్బరు మాతృదేవత.

హుమయూన్ చక్రవర్తిని చతురంగములో రాజును వలె తిన్నచో నిలువనీయక నిలిచినచోఁ దిననీయక షేర్ఖాను, త్రిప్పిత్రిప్పి కొట్టెను. తుదకు దన దురదృష్టవశమున నీ చక్రవర్తి యాతనితో సంధిచేసికొనవలసి వచ్చెను. ఉభయసైన్యములును ప్రాత పగలు మఱచి నెమ్మదిగాఁ గాలముబుచ్చుచుండిరి. కాని, ప్రాఁతపగలు అగ్నికణముల వలె మరల రాజికొని వారియువురకు జిచ్చు పెట్టినవి. షేర్ఖా నున్నట్టియుండి యొకనాఁ డాకస్మికముగా హుమాయూను సైన్యముల పై బడి యందఱను హతమార్చెను. హుమయూను ప్రాణము మాత్ర మతికష్టముపై రక్షింపఁబడెను. ఇట్టి కష్టదశలో నాతఁ డందందు గ్రుమ్మరుచుండగా నొక మహమ్మదీయయోగి కుమారిత యగు హమీడా బేగ మాతని ప్రేమించి యుద్వాహ మాడెను. తినుటకన్నము, కట్టగుడ్డయు, నిలువనీడయులేని దశలో నాతని బరిణయమై యామె యాతని కష్టములలో బాల్గొన బ్రారంభించెను.

దేశమందెచ్చటను నిలువ నీడలేక వారు, సింధుదేశపు టెడారిని బ్రవేశించిరి. కాలము వేసఁగి. అందులో నుష్ణవాయువులు వీఁచి కన్నులు, నాలుక ఆరికొనిపోవుచుండెను. క్రొత్తపెండ్లికూతున కీ తిప్పలు తటస్థమయ్యెనట. అనేకులు దాహాతురులై యసువులఁ గోల్పోయిరి. పచ్చనిమొక్క యొక్కటియు లేని యా యెడారిలో పచ్చి మంచినీళ్లైన దొరకక వారు చాల శ్రమపడిరి. ఇట్టి భయంకరమగు నెడారిలో నల్పపరిజనముతో హుమయూను పోవుచుండెను. పరిజనులు విడువలేక యాతని వెంబడించిరిగాని, అతఁ డిచ్చు జీతమునకును భత్యమునకును గాదు. దీనికితోడు వెనుక షేర్ఖానుసైనికులు తఱుముచుండిరి.

ఎట్టులయినను తన భార్యను గాపాడ నెంచి, యామెను గొలఁది సైనికులతో నమర్కోట వైపునకు బంపి తాను కొందఱు సైనికులతో శత్రుసైన్యములను డీకొనుటకు నిలిచియుండెను. కాని ఎంతసేపటికిని శత్రు

సైన్యములు వచ్చుజాడలు కనఁబడక పోవుటచే దానును నమరకోట వైపునకు బయలుదేరిపోయెను. త్రోవలో వారిడుములు పడి తుదకు కొనయూపిరులతో నమర్‌కోటకు జేరుకొనిరి. అచ్చటిరాజు వారి నాదరించి తగు సదుపాయములు చేసెను.

నవమాసనూర్తియైన వెనుక నొక శుభ లగ్నమున హామీదాబేగం వంశరత్నమగు అక్బరును బ్రసవించెను. అతఁడు జన్మించగానే, హుమయూను తన చెంత మిగిలి యున్న కొంచెము కస్తూరిని, దాని పరిమళము భావియాకుమారుని ఖ్యాతియు వ్యాపింపవలె ననునట్లు, తన పరిజనులకు బంచిపెట్టెను.

మాతాశిశువుల నమర్‌కోటయందుంచి యాతఁడు మునుపటికంటె నెక్కువ పట్టుదల తోఁబోరి శత్రువులను జయించి చక్రవర్తిత్వ ము వడసెను.

ఈతని వెనుక అక్బరు సింహాసనారూఢు డయ్యెను.

హామీదా తన తనయునకు సత్ప్రవర్తన ఔదార్యము, త్యాగబుద్ధి, శౌర్యము నుగ్గు పాలతో బెట్టి పెంచినది. అక్బరు హైందవ చక్రవర్తులలో నగ్రగణ్యుఁడయ్యె నన్నచో, నది హామీదాకడుపు చలువయన్నమాట యతిశయోక్తి కానేరదు.

గొల్లవాని యుక్తి

అశోకుని రాజ్యంలో జీవహింసచేయకూడదని శాసనంచేశాడు. కొన్నాళ్ళయిన తర్వాత ఒకగొల్లవానికి మాంసము తినవలెనని బుద్ధిపుట్టింది.

దొంగతనంగా లేతమేకను చంపాడు. ఇంతలో రాజభటులువచ్చి వానిని మేకతో కూడా రాజుముందర పెట్టారు. రాజు గొల్లనిచూచి రాజాజ్ఞనుల్లంఘించి యీ మేకను ఎందుకు చంపావు అని అడిగాడు. గొల్లడు నిరుత్తరుడై నాడు.

రాజు—ఓరీ నాముందే జవాబు చెప్పలేకున్నావే రేపు దేవునిముం దేమిచెప్తావు?

గొల్లడు—నేను చచ్చిపోయిన తర్వాత నన్నేమడుగుతాడా దేవుడు?

రాజు—నిన్ను బ్రతికించి అడుగుతాడు

గొల్లడు—అయ్యా ఈమేకవుంటేగదా నాతప్పు ఋజువయ్యేది !!

రాజు—ఓరీ మూర్ఖుడా, దానినిగూడ బ్రదికించి నీయెదుట నిలబెట్తారు.

గొల్లడు—అట్లయితే నామేక బ్రతికుంటే నన్నెందుకు దండిస్తావయ్యా అని ఆదేవుడినే అడగనా?

సభ అంతా నవ్వారు. రాజు గొల్లవాని తెలివికి మెచ్చుకొని వానిని విడచిపెట్టెను.

పోతుల జయలక్ష్మి.

లీలావతి

పంతుల విశ్వనాథంగారు

భాస్కరాచార్యులు జ్యోతిషవిద్యా పారంగతుడు, 1100 శాలివాహనశక శతాబ్దమునందు సిద్ధాంతశిరోమణియను గ్రంథమును రచియించెను. ఈతనికి లీలావతియను కుమార్తెకలదు. ఈ ఆచార్యులవారు లీలావతి జాతకమును పరిశీలించి యామెకు వైధవ్యము గలుఁగునని దెలిసికొనిరి. తనూజకెట్లైన వైధవ్యముఁ దప్పింపవలెనని యోచించి యాయన యొక సుముహూర్తమున పూర్ణాయువుగల వరునిఁదెచ్చి వివాహముచేయ నిశ్చయించెను. సుముహూర్తబలమున తనూజాత వైధవ్యము తప్పగలదని యాతని నమ్మకము. అందుకొరకాతడు సుముహూర్తకాలము సరిగ నెఱుగుటకై జలమునందొక ఘటికాయంత్రమును నిర్మించెను లీలావతి ఆఘటికాయంత్రములోనికి నీరెట్లు వచ్చుచున్నదో తలవంచుకొని చూచుచుండెను. అట్లామె చూచుచుండగా నామె తలపైనున్న అక్షతల గింజయొకటి జారిపడి యాయంత్రరంధ్రమును గప్పివైచెను. ఆకారణముచే నాయంత్రము వలన సరియగుకాలము తెలియక యేదో యొకముహూర్తమున వివాహము గావించిరి. వివాహమైన పిమ్మట స్వల్పకాలములోనే యామెభర్త మరణించెను. లీలావతి తనకు సంసారసుఖము లేకున్నను జీవితమానందప్రదముగ జేసికొనదలచి సహజముగ విద్యాభిరుచిగలదగుటచే తండ్రికడ గణితశాస్త్రమును జ్యోతిషమును నేర్చికొనెను.

లీలావతికి జ్యోతిషమందుగలప్రజ్ఞ యసామాన్యము. ఆమె ఐదునిముసములలోనే వృక్షములపైనగల యాకులసంఖ్య చెప్పుచుండెడిదట.

లీలావతీగణితశాస్త్రమని యామెకు తండ్రికి గలిగిన ప్రశ్నోత్తరములు ఒక గ్రంథముగా నేర్పడి ఇంగ్లీషుపారశీ మొదలగు భాషాంతరీకరణములనుగూడ బొందియున్నది.

"చదువనివాఁ డజ్ఞుండగుఁ
జదివిన సదసద్వివేకచతురత బడయున్."

'పోతన'

శ్రీ సరస్వతీబాయిగారు

(హరికథలు)

హరికథచేయుట ఒకవిధమగు యోగ విభూతి. దీని మహిమను సంపూర్ణముగఁ దెలుసుకొనిన వారు మహారాష్ట్రులు. వారిలోఁ బ్రప్రథమ గణ్యుఁడు రామదాస స్వామి; రెండవ మహాశయుడు తుకారాం. వీరిరువురును శ్రీ శివాజిమహారాజునకు గురువులు.

హిందూమతము తురకలచేతిలోఁబడి ప్రమాదస్థితియున్న క్లిష్టసమయమున నీ గురువులు, శిష్య ప్రశిష్యులతోఁగూడ దేశ సంచారముఁజేసి దేశము, మతము, రాజభక్తి నీతి మొదలగువానిఁ గూర్చి సామాన్య జనులకుఁ బ్రబోధముఁజేసి దేశమతముఁ గాపాడిరి. 'శివాజీయే ప్రభువు - శంకరుఁడే దైవము' అని పాడుచు నెందరో మాన్యులు తమ ప్రాణములను దురకల కత్తుల కెఱ బెట్టిరి; కాని మతాంతరులు గాలేదు.

హృద్యములగు పద్యములు, మధ్యమధ్య చిన్నచిన్న పాటలు, తేటలఁదేరు మాటలు గల్పించి యీ కథకులు సమ్మోహనాస్త్రముల వలెఁ బురాణగాథలను బ్రయోగించుచు, శ్రోతలను లక్షోపలక్షలుగ నాకర్షించు చుండిరి. వారు సన్న్యాసులు; వారికి ధన మక్కర లేదు; వారు కోరునది హిందూదేశ యోగక్షేమము మాత్రమే! దీనికి మతమే యాధారము. మతవిశ్వాసము రూఢియై యున్నపుడు మనుజులు దాని రక్షణకై ప్రాణముల నైన ధారవోయుట యొక యాశ్చర్యమా! మతమునకును రాజకీయమునకును సంబంధము లే దనుమాట నిరర్థకమే! విశేషించి అది మహానర్థకరము కూడనై యున్నది. సర్వ విషయములయందు హిందూదేశమును నక్షత్రప్రాయముగా నొనరించియుండిన దీ మతవిశ్వాసమే. హిందూదేశచరిత్రయందు మహారాష్ట్రీయుగము స్వల్పకాలికమే! తథాపి అస్వల్పమే చరిత్రకంతకు వన్నెఁదెచ్చినది. ఎందువలన? ప్రజాసామాన్యమునందు మత విశ్వాసము వ్రేళ్లుతన్నుకొనియుండెను. దాని రక్షణకై వారు తమ ప్రాణములను బలి పెట్టిరి. శివాజీ మహారాజుగారి చరిత్రము నెరుగుదుముగదా! ఆతఁడు పండితుఁడు కాఁడు. మరియే విధమైన నాగరకతావిశేషములు గాని యాతనియందు మృగ్యములు. కాని యాతని మతవిశ్వాసము మాత్రము హిమవత్పర్వతప్రాయము. భక్తిపారవశ్యతయే యాతనికి ముఖ్యమగు రాజలాంఛనము. దానినిఁబట్టి 'యథా రాజా తథా ప్రజా' యను న్యాయమునఁ బ్రజలందరుఁగూడ నొప్పిరి. ఇట్టి యుత్తమస్థితుల కన్నిఁటికిఁగూడ మూలకారకులు హరిదాసులే. వారి యుద్బోధ, రాజాధిరాజులను వారికిఁ బాదాక్రాన్తులనుగాఁ జేసినది. ఇదే వారు సంపాదించిన యోగవిభూతి. వారు సిద్ధినొందినారు.

కీర్తిశేషులగు మహాదేవ గోవిందరానడే గారు, సంఘసంస్కరణ ప్రచారమునకై యవలంబించిన దీయోగమార్గమే!! హాయిగల పాటయుఁ దీయని మాటయుఁ జేరి చేయలేని పనియున్నదా!

మన యాంధ్రరత్నము నొకసారి స్మరించుకొందము! ఆంధ్రదేశమునకు వన్నెవాసులఁ దెచ్చిన దొక్క యీ మూర్తియేకదా! ఆ సంగీతము, ఆ సాహిత్యము, ఆ వాగ్ధాటి, ఆ శాస్త్రపటిమ!! ఆహా! లక్షోపలక్షలాతనికి జోహారు లొనర్చుట మనమెరుఁగమా!

అదిగో అట్టి వ్యక్తియే యీ మన శ్రీమతి సరస్వతీబాయమ్మగారు. విశేషించి యీ మూర్తి స్త్రీశక్తియగుటవలన దానికంటె నొకవిధమున నుత్కృష్టతరమే యనవలెను. ఆంధ్రదేశమునం దీ యిల్లాలిని జూచినవారు చాల తక్కువమందియే. కాఁబట్టి అట్టి సోదరీమణుల విజ్ఞానయోగక్షేమాభివృద్ధికై యిది వ్రాయఁబడుచున్నది.

ఈ యమ్మగారి జన్మస్థానము గుత్తి. 1893వ సంవత్సరమున నీమెజననము. శ్రీమతి భాగీరథమ్మగారు తల్లి; రామారావుగారు తండ్రి; వీరు కన్నడబ్రాహ్మణులు-మధ్వులు. ఆకాలమునం దీ ప్రాంతములలో నాంధ్రభాషకే యెక్కువ ప్రాముఖ్యత యుండుట వలన బాల్యమున నీమెయు నాంధ్రమే చదువఁ బ్రారంభించెను; కన్నడము మాతృభాష, అరవము దేశభాష; కాఁబట్టి తొమ్మిది పదేండ్ల యీడు వచ్చునప్పటికి మూడు భాషలతో నీయమకుఁ బరిచయముగలిగినది. అసలే కుశాగ్రబుద్ధిగల బాలిక; దానికిఁ దోఁ డీ భాషాత్రయపరిజ్ఞానము!! ఇఁక సంస్కృతభాషాభ్యాసమున కేమి యభ్యంతరము?! అంతేకాక యీ అరవదేశమున నాఁడుపిల్ల లంతో యింతో సంగీతము నేర్చి యుండవలయుననుట యొక సామాన్యాభిప్రాయము. ఇట్టిపరిస్థితు లంతటను అందరికిని సమకూడవుకదా! అది యట్లుండనిండు.

ఇట్టిస్థితియం దీ బాలిక తలిదండ్రులతో చెన్నపట్టణము వచ్చి తిరువల్లిక్కేణిలో నుండవలసివచ్చెను. అప్పటిదినములలో నీ తిరువల్లిక్కేణి యంతయు మహారాష్ట్రుల పుట్ట! కాఁబట్టి మహారాష్ట్రభాష, వద్దన్నను రాకతప్పదుకదా! అంతలోనే పెండ్లికుదిరినది. సి. రాఘవేంద్రరావుగారను నొకసురూప విద్యావినయసంపన్నుఁడగు యువకున కీ కన్యారత్నము యథావిధిగ నీయఁబడెను.

ఆ తరువాత క్రిశ్చియన్ కళాశాలలో సంస్కృతపండితులుగా నున్న శ్రీయుత తిరువాది కృష్ణాచారిగారు మిక్కిలి వాత్సల్యతతో నీమెకు సంస్కృతము నేర్పఁబూనిరి. జనాబ్ యాకూబలీవస్తాద్ గా రొకసమయమున నీమె పాటవిని యానందమునొంది 'యీ శారీరమునకు హిందుస్థానీగానము తగియుండు'నని స్వయముగా శిక్షనొసఁగ జొచ్చిరి. ఇదే పూర్వపుణ్యము.

శాస్త్రవిశ్వాసమే యున్నయెడల నీమె యొక కారణజన్మ యనకతీరదు. ఇట్టికారణజన్ములకు గురువులు నామమాత్రులు. వారి

యుపదేశము కాగానే ఆ యాప్రా క్తనజన్మ విద్య లా యా విద్యార్థులను దమంతటఁ దామే ప్రాపించును. కాబట్టియే, కాళి దాసుఁడు 'ప్రపేదిరే ప్రా క్తన జన్మవిద్యా' యనెను. దీనినిఁ గాదనలేము. పదునైదు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునటికి శ్రీ సరస్వతీబాయి సంగీతసాహిత్యములయందు పట్టభద్రురాలై లోకము నాకర్షింపఁ జొచ్చెను.

ఈసమయమునందు శ్రీ శంకర్ నాయరు గారిని మనము స్మరింపవలసియున్నది. ఆ మహాశయుఁడు హైకోర్టుజడ్జీగానుండెననియు, రాజకీయవిషయవేత్త యనియునే తరచుగ వినికి; కాని యాతనికుండిన యితరవ్యాసక్తు లంతగా నెవ్వరికినిఁ దెలియవు. ఆతఁడు పరమ సంగీతప్రియుఁడు. సాహిత్యవేత్త; శ్రీవిద్యాభి మానులలో నగ్రగణ్యుఁడు. మన ఈసరస్వతీ యువతీలలామముచేఁ దమయింటఁ 1907 వ సంవత్సరమున మొట్టమొదటి హరికథా కాలక్షేపమును జేయింపఁబూనుకొనెను. "ఆడుదియా! హరికథయా!! _ అడడాడా!! యెంత యవమానకరము !!!" ఊరంతట నెక్కడఁజూచిన నివియేమాటలు. సంగీత విద్వాంసులందరు నొక్కటొక్కట్టు. మృదంగా ద్యుపకరణములు సమకూడుట కష్టసాధ్యమై తోచినది. ఏమైనను పట్టినవారు శ్రీ నాయరు గారు; కాబట్టి యట్టివారి కేదియు నసాధ్యము కాదు. ఈ మత్సరగ్రస్తుల మూలమునఁ గలిగిన యుత్తేజమువలన నాటి సరస్వతీ బాయమ్మగారి నావేశించియుండిన సరస్వతీ దేవి యీనాటికిఁగూడ నామెను విడువ లేదు.

1916 లో బొంబాయినగరమున గాంధర్వ మహావిద్యాలయ ప్రథమాచార్యులగు శ్రీ విష్ణు దిగంబర్ పులస్కరుగారు ఈ విదుషిని గాయనపటుబిరుదము నిచ్చి మన్నించిరి. 1920 వ యేటఁ బూనానగరమున లోక మాన్యులగు తిలకుగారు ఈమె కథాకాల క్షేపము విని కీర్తనపటుబిరుదము నిచ్చి సత్కరించిరి. ఇంతవరకు దాదాపు 130 కడియములను ఈవిద్యావతి సంపాదింపఁ గలిగెను.

ఈ శ్రీమతికి సంపాదనయే పరమార్థము కాదు. సంసారసుఖమనునది యసలే లేదు. శ్రీ రాఘవేంద్ర రావుగా, రీయమను భార్యగా వ్యవహరింపరు: ఈమెయందు వారికొక దైవీయమైన ప్రేమాతిశయము జనించి యది యాతని నామెయెడ నొక శిష్య ప్రాయునిఁగా మార్చినది. ఇది లోక మెరు గకపోవచ్చును - గాని యథార్థము.

ఈ విదుషీమణి కథన కౌశల్య మసామాన్యము. అది యథాతథముగ వచించుట దుస్సాధ్యము. ఆమె యేభాషలోఁ బాడినను మాటాడినను అదే యామెకు మాతృభాషయా యనిపించును. ఆయుచ్చా రణసౌష్ఠవమును నుడికారపుఁ బొంకమును అంతసాజములై యొప్పుచుండును. సర్వ సాధారణముగ నటీనటులయం దొక్కొక్క రసమున కొక్కొక్క రొప్పియుందురు;

కాని యీమె యట్లుగాక నవరసములకు నొక్కవిధమున నొప్పియుండును. తత్రాపి పురుషులు స్త్రీలయెడఁ జూపు దౌర్జన్యముల నుద్ఘాటించునెడ నీమెనాలుక, యొకమెత్తని కత్తి! ఈమె యాశయములు మహోన్నతములై శ్రోతలను జిత్రప్రతిమలఁగాఁ జేయుచుండును. ఈమెకు స్త్రీలయెడఁగాని పురుషులయెడఁగాని ప్రత్యేక పక్షపాత మెంతమాత్రమును లేదనుట యీమెకథనములందుఁ దరచుగ ఋజువగుచుండును. మరియు నీయమ కేవల పూర్వాచార పరాయణురాలునుగాదు; నవనాగరకతా విశిష్టయుఁగాదు; భారతజాతీయతా ధర్మసూత్రమున నీమెయొక్క జీవితయాత్ర యొక మాంగల్యమువలె మెరయుచుండును.

సంతతవిద్వద్గోష్ఠితో నీసాధ్వి దినములు బుచ్చుచుండును. ఏ విద్వాంసు లీమెను దొలుదొల్త దూషించియుండిరో వారే యిపు డీయమను సరస్వతీ యవతారమని మనసారఁ గొనియాడుచున్నారు. ఈమెయు వారలను నిజమైన పితృభక్తితో సేవించుచుండును. నిండుకుండలు తొణుకాడవు కదా! మానవజన్మమెత్తినందు కింతకంటెఁ గోరఁదగినదేది ?

మన యాంధ్రజాతియందే కాదు. మరియే యితరజాతులయందైన నింతటి యింతి యింతవరకు మరియొకతె గానఁబడదనుట వాస్తవము!

ఇట్టి విదుషీమణులే యిప్పట్టున భరత భూమి కెందరైనను గావలసియున్నారు. పాశ్చాత్య విద్యాప్రభావమువలన మత విశ్వాసము మట్టిపాలైనది. రాజకీయమునకును మతమునకును సంబంధ మెంతమాత్రము లేదను నపోహ యనేకమంది విద్యాధికుల మనసున నాటుకొన్నది. సంస్కారణము పేరఁ జేయఁబడుచున్న యకార్యములు మేర మీరిపోవుచున్నవి. వృత్తి గౌరవ మావంతయైనఁ గానకున్నాము. కాని స్వరాజ్యము — స్వ రా జ్య మ ను మాటలు మాత్ర మెచ్చటఁజూచినను వినఁబడుచున్నవి. ఇట్టి సంకట సమయమందు సామాన్యులకు గూడ మతవిశ్వాసము చెదరుచున్నది. ఇది మహాప్రమాదకరమైన విషయము. ఇట్టి ప్రమాదమునుండి స్వదేశ మతముల నుద్ధరించుటకు మానినీమణులే సమర్థలు. మన యీ శ్రీమతి సరస్వతీ బాయి ననుసరింపఁగల శక్తి చాకచక్యములు గల యువిద లాంధ్రదేశమున నున్నారు. వారి కింతవరకు వచ్చియున్న సంగీత సాహిత్యములే చాలును. వాటితో వారెంతపనినైనఁ జేయఁగలరు. అట్టి వారినిఁ బ్రోత్సహించుటకే యీ చరిత్రము వ్రాయఁబడినది.

బహిరంగ లేఖ

శ్రీమతి చిల్కపాటి సీతాంబగారి సముఖమునకు, కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి, గౌరవపూర్వకముగా వ్రాయు ఆనందలేఖ:—

అమ్మా,

మొన్న మీరు పవిత్రహృదయముతో, అమృతవాక్కులతో, పావనకరముతో, "మొల్లరామాయణము"ను గూర్చి ఆంధ్రమాతృసౌభాగ్యలక్ష్మి యనఁదగు, "గృహలక్ష్మి"లోఁ బ్రకాశింపఁజేసిన వ్యాసరాజచంద్రికను, కనులారఁగాంచి, అమితానందము నందితిని.

తల్లీ! మీ మానససరసీరుహమున, సహజ కవితాలక్ష్మి నివసించియుండుటనో లేక మీ రాస్వాదించిన మొల్లయల్లిక మల్లియయలరుల మాక్షీకామాధురి, నిజరసనా వాటికను నిలచియుండుటనో శ్రీరామచరిత్రౌన్నత్యము నుద్దేశించియు, కవితా ప్రాశస్త్యమును గూర్చియు, మీరు వ్రాసినప్రశంసాగద్యవ్యాసరచన పండితమండలీ హృద్యమై, అబలాజనసుబోధ్యమై, సద్యశోవర్ధకమై, మొల్లరామాయణమునకు వన్నెఁ దెచ్చుచున్నయది. నిజమే, పవనవాహినీసంచారమున్నఁగాని, సుమసౌరభము పరులకుఁ దెలియరాదు. అటులనే మీయట్టి విదుషీమణుల లేఖనీసంచలనమున్నఁగాని, కృతి గౌరవము ప్రకటితముగానేరదు.

మీరు మొల్లరామాయణభాండమునందు ఘనీభవించియున్న కవితాదధిని చల్లగా మథించి, అందలి మధురరసనవనీతముఁదీసి, పాఠకులచే నాస్వాదింపఁజేసితిరి. అట మొల్లపద్యకవిత్వము, కదళీపాకమున వెలయుచున్నది. ఇట మీ పద్యకవిత ద్రాక్షపాకమున వరలుచున్నది. మీ లేఖనసైపుణ్యమునుబట్టి చూడ ఆనాటిమొల్లను, ఈనాటి తల్లులు తీసిపోవువారుకారని, వెల్లడియగుచున్నది.

ఆంధ్రభారతీమాత, మీయట్టి ఘనోదారస్వాంతలగు సుతలఁ గనుచుండుటచే ఆయమ కామధేనువువలె, ఇప్పటికిని సద్విద్యావైభవకలితలగు సతీతిలకములఁ గనుచున్నదేకాని, వట్టిపోలేదని విశదమగుచున్నది.

మీ రా ఘనవ్యాసపీఠమున ఆచార్యస్థానము నలంకరించి, కురిపించిన సుబోధామృతవర్షధారలచే నీరసించుచున్న శ్రీరామభక్తిబీజములు భారతీయమానసక్షేత్రములఁ, దిరుగ మొలకలెత్తఁగలవనియు, మీ రా వ్యాసపుటల నింపిన భాషామర్యాదాలలిత

ములగు తేటతెలుంగు తేనెపలుకుల మాధుర్యము నాస్వాదించిన, సోదరులకు గ్రామ్యభాషాభిలాషపై విముఖతకలుగఁగలదనియు, నా కాస లుదయించుచున్నవి.

చిరుతప్రాయము మొదలు ఉగ్గుపాలుపోసి, బిడ్డలసంరక్షించుటలో నోర్పునేర్పుగల మీయట్టి తల్లులే యెప్పటికైన, దేశసౌభాగ్యమును, సముపార్జ సమర్థలగుదురు కాని, పరనాగరకతా వ్యామోహితులగుపిల్లలు సమర్థులు కాజాలరు.

మీ వ్యాసకరాటములోని దేశానురాగభాసురమగు భావకుంకుమమును, భారత సోదరీమణులు నిజఫాలతలములఁ దిలకములనుగా దిద్దుకొని, అద్దములయందుఁ దమ సౌభాగ్యసంపదను,బరికింపఁగోరుచున్నాను. కృపానిధియగు భగవానుఁడు ఆంధ్రసాహిత్య రాజ్యసీమను ఉన్నతసతీపతాకముల విరివిగా నెలకొల్పుఁగావుత.

సూర్యారావుపేట,
కాకినాడ.
7-12-35

ఇట్లు
సోదరుఁడు
సాహిత్యవిశారద
కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి

మాతృదేవికి

గొల్లపూడి జోగారావు, రు

నీ యకుంఠితప్రేమ తేనియలు, నీవ
చోమరందము సోనలుసోనలై కు
రవ తపించిన యెన్ని సుహృదయములు హ
సించి నీ జీవితమును స్మరించి నాయొ.

నీవు కల్యాణిమూర్తివి. నీమనోజ్ఞ
మధురతరకృపావీక్షణామృతము గ్రోలు
చెన్ని హృదయాలు మనినవో! యీ పవిత్ర
జీవి తావని వేనోళ్ల జెప్పి కొనుచు.

లలిత సుకుమారమైనీ సంశ్లేష మధుర
కర నితాంతసౌఖ్య పథాలదనరి, యమిత
కంట కావృత నిబిడాంధకారబంధు
రంబయిన నీమ యేడ్చు నాహృదయమిప్డు.

ఏనుకపతితనై యేడ్తు నిపుడహీన
దుఃఖసాగరోర్మికలందు దూలివడుచు;
వైరినై పాడుదు విశాల విపులరాగ
మాలికల వినిన హృదయాలు కరగ.

అంతమే లేని యీ దుఃఖాబ్ధిలోన
నిల్చి కనుమోడ్చి ధ్యానింతు నీ యపూర్వ
జీవనాగాథ;నివృతి భావముండి
రాల్తు నొక యంబుకణము నేత్రాలనుండి.

అతి గభీరమై మ్రోగు నా యమలతరసు
ధాపిలాప మీకొరకె యీ ధాత్రినేడు.

బాలవిజ్ఞానశాఖ

పాట

బొమ్మలకొలువు - బోగిపండుగ

బొమ్మలకొలువర్రో పిల్లలు - బోగీపండుగురో॥
అమ్మమ్మలునాన్నమ్మలుతాతలు - నమ్మికొలిచియున్నట్టివేలుపుల. ॥బొ॥
సీతాలక్ష్మణపవనసుతాదులు - సేవింపఁగ రతనాలగద్దెపయి।
జేతోమోదముతోఁగొలువుండిన - శ్రీరఘురామునిఁ జూడుండిదిగో ॥బొ॥
పంచపాండవులఁ బాంచాలిని బరి - పాలించి యశముబెంచి జగతిలో।
పంచకులను దునుమాడఁగా నవత - రించినవిష్ణుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడిదో॥

పండుగదుస్తులు - పప్పుధప్పళాల్।
మెండుగతీయని - మిటాయిపొట్లాల్।
ఆటలపాటల - యందచందములు।
మాటలతేటలు - మందహాసములు।
యేటికొక్కపరి - యే యిటువత్తుము।
మాటిమాటికిని - హరి రాము నుఁడీ ॥బొ॥

ఉదయపుగొబ్బి

అత్తిలి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

సంక్రాంతిపండగా సాగివచ్చేనమ్మ
మా ముద్దుమరదల్లు ముగ్గులెట్టేనూ
ముగ్గులోపల గొబ్బిముద్దలెట్టేనమ్మ
ముద్దపై బంతిపూ మొగ్గలెట్టేనూ॥ ॥సం॥

పసుపుకుంకుమపెట్టి పూజచేసేనమ్మ
తామరాపూవంటి తమ్ముణ్ణి యీమనెను
చామంతిపూచోలు చెల్లెల్ని యిమ్మనెను
మొగలిపూపూలాంటి వగకొణ్ణికోరింది॥ ॥సం॥

గొబ్బిళ్లు అదిమేసి గోడకంటించేనమ్మ
చిన్నిచేతులదండ చేర్చికట్టేనూ
దండలన్నీ బుట్టనింపివేసేనమ్మ
మాఘుపొంగలికివ్వ, మామ్మ! నీకనేనూ॥ సం॥

గొఱ్ఱెలమంద

బుఱ్ఱా అన్నపూర్ణమ్మ

అనగా అనగా ఓ కుగ్రామం. ఆవూళ్లో బ్రాహ్మణిల్లు ఒక్కటే. ఒంటిబ్రాహ్మడంటే నల్లేరు మీాద బండిపారినట్లుగాక యెంతో గౌరవంభక్తిగలిగివుండేవాళ్లు గ్రామస్థులంతా. ఏంచెయ్యమంటారు? వృక్షాల్లేనివూళ్లో ఆముదపుచెట్టేగా మహావృక్షం.

ఇంక బ్రాహ్మణివిషయం విచారిద్దాం కొంత మట్టుకు. ఆయన ఆట్టేచదువుకోలేదు. ఏదో కచ్చాపచ్చాగా తెలుగుమాత్రం ఏకరువు పెట్టేడు "హాలికులైననే"మని అపరపోతరాజులా అరకతో తయ్యారయ్యేవాడు దుక్కిరోజుల్లో.

ఒకరోజున చతుశ్శాస్త్రపండితు డొకాయన యీవూరిపెద్దల నందరినీ రచ్చలో చూచి, యాచనకొచ్చా నాయనా, పెద్ద బ్రాహ్మణ్ణి అని అన్నాడు. కానీ యుండి మా శాస్తుర్లు పరీక్షించిన తర్వాత కట్నం యిస్తాం లెండి; వుండండి మధ్యాహ్నందాకా అన్నారు కాపులంతా. సంజబిచ్చగాడుపొద్దెరుగడన్నట్లు ఎప్పుడాఎప్పుడా అని యెదురుగుటకలతో పంచప్రాణాలు బిగపట్టుకొని యున్నాడు కొత్త బాపనాయన.

ఇంతలో దుక్కిదున్ని నిక్కినీలిగి మందగుది యెద్దులా యింటిమొగం పట్టాడు రామశాస్త్రి. కాపు లాయన్ని చూచి, యీాయన యాచకాని కొచ్చాడు పరీక్షించడి రామయ్యగారూ అన్నారో లేదో మనకొత్త శాస్తుర్లు అదేసందుచేసికొని సంస్కృతంలో కిమ్మనివాదం ఆరంభించాడు. రామయ్య మాత్రం యేమిట్రాయిదిఅని చికాకుచెంది 'కిం' లేదు 'కం' లేదు బొల్లెద్దులాక్కలో "ఢాం" అని ముష్టియుద్ధానికి శారసిల్లాడు. కొత్త శాస్త్రి డీలా అయి ఒక క్రమానికి తెప్పరిల్లి ఒక యుక్తిపన్నాడు.

నాయనా రామయ్యగారు నేటికి చూచానయ్యా నన్ను మించిన పండితుణ్ణి; కుడీ గుళ్లోలింగంమింగేవాడివి నాయనా అని రామయ్య పిలకలోనుంచి ఒక శిరోజం లాగి కళ్లనద్దుకున్నాడు. వెంటనే కాపులంతా రామయ్యగారంత దిట్టరికాబోలని వెఱగుపడి తలాకశిరోజం రామయ్య లబోదిబో అంటున్నా బలవంతాన పెరికి కళ్లనద్దుకున్నారు. నాటినుండి బట్టతలతో తయారయ్యాడు రామయ్య. అంతటినుండి కొంచెం తెలివినిపడ్డాడు రామయ్య; కనుక నేకామోను మనవాళ్లు బట్టతలవాళ్లంటే సామాన్యులు కారని అనడం. సరి! మన దేశంలో యింకను యీాలాంటి గొఱ్ఱెల మందలేనా?— ఎప్పటికి బాగుపడం.

పుష్పచయము

లోకమునకంతటికిని నిర్వైరపాటు గలిగింపగల యీ సౌరభ్యము జర్మనుదేశమున కెట్లు వచ్చినదోయని పరిశీలనజేయుచు స్టీవెన్ గ్రాహాంగారు తెలియజేయుచున్న యథార్థవిషయములివి:—

జర్మనువారు తెల్లవస్త్రమున పుటంగడిగిన ముత్యములవలె నుందురు. ఈ శౌచవిషయమున ప్రపంచములో ముందుగా వీరిని జెప్పి యావెనుక మరియెవరినైన జెప్పవలెను. రైళ్లలోగూడ ప్రయాణీకుల ముఖప్రక్షాళనాది శౌచక్రియలకై సబ్బులను చేతిగుడ్డలను ప్రతివానికి ప్రత్యేకముగా నిచ్చునట్టి యాచారము జర్మనులే యారంభించిరి.

ఇక నేవస్తువెట్లుండవలెనో యెక్కడనుండవలయునో — యేపని యెట్లుచేయవలెనో యెప్పుడు చేయవలెనో యను నిత్యక్రమపద్ధతి యీ జర్మనుల ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసముల వంటిది. పార్కులయం దెవరిమట్టుకు వారు గొఱ్ఱెలవలె దిరుగరాదు: ఒకరివెనుక మరొకరుగా వరుసలుదీర్చి నడువవలెను. అచటనుండు పచ్చిక బీళ్లపై యువయువతులు బెల్లపుబండమీద ఈగలవలె నెంతమాత్రము ముసురుకొనరాదు. బెర్లిను నగర మధ్యమున యువక యువతులు కలసి కాముకప్రసంగములను జేయుట మిగుల గర్హ్యవిషయము.

నగరమంత సుందరమైనది కాదు; కాని గోడలమీదను, స్తంభములమీదను యెట్టి వాల్ పోస్టర్లుగాని యంటింపరాదు. పల్లెటూళ్లలోగూడ నిదేపద్ధతి. బ్రహ్మాండమైన విదేశవ్యాపారము చేయుచున్నను జర్మనీలో నేప్రదేశమునగాని గడబిడ యేమాత్రమును గనబడదు.

పంటకాపు మొదలుకొని పండితునివరకును, బంటుమొదలుకొని ప్రభువువరకును గల ప్రతివ్యక్తియు గూడ దమకు సంబంధించిన విషయములయందు సమగ్రమైన జ్ఞానము గలిగియుందురేకాని యెంతమాత్రము కొరదా చేయరు. ప్రతి యుద్యోగియు దనయుద్యోగమున గడియారమువలె మెలగవలసినదే. దీనికి తిరుగు లేదు.

గృహస్థవిధులందు జర్మనులు తమయింటికి తామే పెద్దలు. దారపుత్రాదులు గృహయజమానికి పరమవిధేయులై యుందురు; కాని యదిమాత్రము బలాత్కార బ్రాహ్మణార్థముకాదు. అన్యోన్య ప్రేమచేతనే.

అక్కరకుమాలిన చదువులవల్ల నన్నవస్త్రములు లభింపనివని జర్మనులు చాలాకాలము క్రిందటనే తెలుసుకొన్నారు కాబట్టి తమ బిడ్డలను చిన్నతనమునుండియు కష్టపడుటకే యలవడజేయుచున్నారు. లౌకికము, రసికతయను నీ మొదలగు చక్కనిపేర్లతో వ్యవహరింపబడుచున్న కుచ్ఛితము, మాయదారితనము మొదలగునవి జర్మనులకు మిక్కిలి దూరములైయుండును. కుండ పగులగొట్టినట్లు ఉన్నది యున్నట్లు మాటాడవలసినదే కాని మరియొక దారిలేదు.

జర్మనులు వీరపూజాప్రియులు. తాము పట్టినపట్టు విడువరు. దానిని సాధించుట కెంతటిదారుణకృత్యమునైన చేయుట, వారికి నైజము. యుద్ధసమయములందు దయాదాక్షిణ్యములనునవి యెంతమాత్రమునుండవు.

* * * *

సింధుదేశపుస్త్రీలను వారి ఘోషాపద్ధతులను గురించి యుపన్యసించుచు శ్రీయుత నరేంద్రనాథగుప్తగా రిట్లు నుడివిరి. "పురాతన ఆర్యాచారసంపదలందు పురుషులకెంత హక్కుగలదో స్త్రీలకుగూడ నట్టి హక్కు-

గలదు. భారతీయయువతు లీనాడు విద్యావతులగుచుండుట సత్యమే. అదెట్టి విద్య? ఈప్రాంతమున బాలబాలికలు ఇంగ్లీషునందే విద్యనేర్పుకొనుచు పాఠశాలలలో రెండవభాషగా ఫ్రెంచిభాషను జదువుచున్నారు. కాని వారి మాతృభాష గతేమి కావలయును? ఎందరు హిందువులు సంస్కృతము నేర్చుచున్నారు; ఎందరు మహమ్మదీయులు పారిషీయను భాషను బఠించుచున్నారు? ప్రపంచవాఙ్మయములో నత్యంతసుందర విషయము లీరెండు భాషలందును రచియింపబడినవి గదా! పురాతన భారతీయ యుద్గ్రంథముల నిరసించు విద్యావిధానము తగిన ఫలితములను బొందజాలదు. మన విద్యావిధానమును మొదటగ్రహించి తరువాతవానికై దూరమేగ వలసినదిగా నుండవలయును. హోమరు మిల్టను మహాకవుల కావ్యములను మాత్రము జదివి యసత్యకమగు రామాయణ మహాభారతాది యుద్గ్రంథముల జదువని విద్యవలన ప్రయోజనమేమి?.........షేక్సిపియరు మహానాటకకర్తయే. ప్రకృతియందుగల స్వభావసిద్ధమైన మానవావస్థలను నిపుణముగ చిత్రించినవాడే గాని కాళిదాసుని గణింపవలసిన పనియే లేదా? ఈతనివలె యితర యేకవియు నింత సౌందర్యోపాసకుడై దాని నంత రమణీయముగ రచింపలేదుగదా.........రామాయణ మహాభారతములనుండు పురుష లాకల్యాంతము మవలసు అపద్యతులుగదా!.........” విదేశభాషా వ్యామోహమునచిక్కి పారుగింటి పుల్లగూర రుచియను వారి కిది చక్కనిపాఠము.

(Modern Review)

*　　*　　*　　*

స్త్రీలభావముల తృప్తిబొందించుట కేదిగావలయునో, విశేషముగ వారి సౌఖ్యమున కంతరాయము గల్గించు నదెద్దియో, దానిని గనొనుటకు పురుషుడు శ్రమయనక ప్రయత్నించుచో, స్త్రీలను సంతోషపెట్టుట సులభమని యెఱుంగకపోడు. స్త్రీల సౌఖ్యము, దుఃఖకారణములుగూడ పురుషుల స్వల్పవిషయము లనబడు వానిపై నాధారపడియున్నవి. ఈ స్వల్పవిషయములే స్త్రీలకు మహోన్నత విషయములు. ఆ స్వల్ప విషయములను సరిగా పురుషుడు అర్థముచేసికొనని నందువలననే వివాహితలయం దతృప్తి మెండగుచున్నది. ఏ స్త్రీ యైనను తనయెడ గావించిన మహాపరాధమునైన క్షమించును గాని తన్నవగాహము జేసికొనకుండ, ప్రేమరహితగా చూడబడుట కించిన్మాత్రము సహింపదు. ఇది స్వల్పమెగాపచ్చును గాని, వారికది బ్రహ్మాండము. ఇది గుర్తింపబడిన వివాహములు విచ్ఛిన్నములు గాకుండును.

(Tit-Bits)

*　　*　　*　　*

“రూపమునువలెనే మనస్సును ప్రేమింపవలయును. వివాహోద్దేశ్యములు ఫలించుటకు, పరస్పరాకర్షణల కంటె, స్వభావైకమత్యము, పరస్పరాత్మగౌరవము, సురక్షితము, సుఖప్రదము. సతీపతు లిరువురు యభిరుచులందు సమానాభిప్రాయులై యుండవలయును. జీవితపద్ధతులొక్క త్రోవనడువవలయును. ముఖ్యముగ సతి తా నొనరింపవలసిన సేవను గుర్తెఱుంగవలయును. దుస్తులను ధరించు పద్ధతియే నిరాడంబర జీవితమునకు మొదటి మెట్టని భార్య గ్రహించి మెలంగవలయును. దీనితోగూడ యవ్వనము, అనుభవముగూడ నుండిన తన జీవితమును చక్కదిద్దుకొని నడువగలదు. ఇట్టి స్త్రీలనే పురుషు లెపుడు వివాహమాడగోరుదురు.” అని “దుస్తులు—సౌందర్యము” అను పత్రికయం దొకరు వ్రాయుచున్నారు. ఇందలి విషయములన్నియు, మనము శ్రద్ధగ గమనింపవలసినవే!

*　　*　　*　　*

ఆస్ట్రియా ప్రభుత్వము తమ దేశములోనికి జపానునుండి యెగుమతిచేయబడుచున్న కొన్ని ఆటవస్తువులను బహిష్కరింప శాసనమొకటి గావించినారట. ఈవస్తువులపై పూయబడు రంగులలో ఉపద్రవకరమగు సీసము విషము మిశ్రమైయున్నవట. చౌకయని పిల్లల కెల్లపుడీ వస్తువులగొను తలిదండ్రులు దీనివిషయమై శ్రద్ధవహింతురుగాక.

గ్రంథపరిచయము

అనుభవానందము

డబుల్ క్రౌను 146 పేజీలు. శ్రీ పొత్తూరి రామరాజయోగీంద్రులచే రచియింపబడి బెజవాడ ప్రకృతి కార్యాలయమునుండి 46 వ కృతిగా వెలువడినది. ఇందలి పలువిషయములు గురుశిష్యులమధ్య జరిగిన సంభాషణముల మూలమున బోధింపబడినవి. పరమపావనమైన భరతఖండము నేనాడు ప్రవేశించెనో నాటగోలె భారతీయులను పీల్చి పిప్పిజేసి, దేశసౌభాగ్యమునంతయు ప్రపంచమంతటను విరజల్లజేసి, నేటికి భారతభావి సౌభాగ్యమునకు వేరుపురుగులుగా గనబడుచున్న త్రాగుడు పొగాకు, నల్లమందు, కొంచె మెచ్చుతక్కువగా వానియంతటి హానిగల్గించు వీధులందమ్ము మిటాయీలు, వీనివలన గలుగు చెడుగులు తేటతెల్లముగ మనోహరముగ బోధింపబడినవి. అంతియగాక, నిహపర సౌఖ్యములనొసగు సహజాహార విహారములు, జ్ఞానము, అహింస మొదలగు వానిని గూర్చి విపులముగ జర్చింపబడినది. ఈపుస్తకము దుర్వ్యసనముల మూలమున చెడుచున్నవారికి, తమతప్పుల తెలిసికొని చక్కజేయుననుటలో సందియములేదు. గ్రంథకర్తగారి గ్రంథము లింకను ఆంధ్రలోకమున కర్పింతురుగాక. వెల యితరులకు 12 అ. చందాదారులకు 8 అ. మాత్రము. గ్రంథము ప్రకృతి కార్యాలయమున దొరకును.

రాష్ట్రీయాంధ్ర సంజీవని

ప్రత్యేకముగా రాష్ట్రీయాంధ్రులకొఱకు ప్రకటింపఁబడు తెలుఁగు మాసపత్రిక. సంపాదకులు బ్ర॥ గుమ్మలూరి లక్ష్మీనృసింహ శర్మగారు, ఖర్గపురము. (బెంగాల్) సర్వవిధముల రాష్ట్రీయాంధ్రోన్నతికై పాటుపడుటయే ఈపత్రిక ముఖ్యోద్దేశము. రాష్ట్రీయాంధ్రుల యొక్క ఆర్థిక-నైతిక—సాంఘిక—పారిశ్రామిక-చారిత్రిక—విద్యావిషయికాది సమస్త విషయములు నిందుఁ జర్చింపఁబడుచుండును. ఆంధ్రాభ్యుదయమును గోరు రాష్ట్రీయాంధ్రులేమి రాష్ట్రేతరాంధ్రులేమి యెల్లవారును దప్పక చదివి తీరవలసిన పత్రికారాజము.

చందా:—సం॥నకు రెండురూపాయలు ముందుగా చెల్లింపవలయును.

1935 డిసెంబరు మాసాంతములోపుగా చెల్లించు వారికి ఒకరూపాయి మాత్రమే!

యిన్‌డియన్ టి.

ఇది ఇంగ్లీషున Indian Tea Cess Committee వారిచే ప్రకటింపబడిన పుస్తకము. ఇందు భారతదేశమున ఇప్పటికి నూరు సంవత్సరములక్రింద ప్రారంభింపబడిన తేయాకుపంట క్రమక్రమాభివృద్ధిజెంది యిపుడు ప్రపంచమందంతట తేయాకుపండించు వానియందెల్ల నగ్రగణ్యత సంపాదించిన వివరమును, తేనీటిపానీయమువలన గలుగు మేళ్లును, తేయాకు తయారుజేయువిధమును వరుసగా వర్ణింపబడినవి. భారతదేశ తేయాకును ప్రపంచమంతయు నుపయోగించుచుండ యీదేశము మాత్రము నుపయోగించకుండు విషయమై యెక్కువగా వ్రాయబడినది. ఇట్టి పానీయములకై విదేశవస్తువులకు నపరిమితముగ వెచ్చించువారీ భారతీయ తేయాకునే యుపయోగించుట మంచిది.

భక్తిసారము

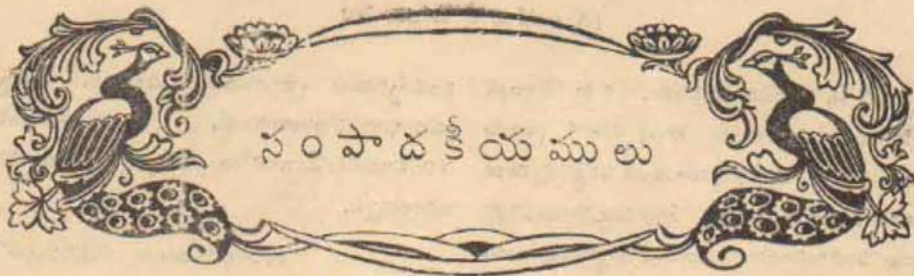
అనకాపల్లి నివాసులగు శ్రీ పుప్పల రామమూర్తిగారిచే రచియింపబడినది. డబుల్ క్రౌన్ సైజు. 80 పేజీలు. గ్రంథాలయములకు భక్తసమాజములకు

పోస్టేజి 2 అ. పంపిన ఉచితము. భక్తి తెలుంగ వెలసిన సర్వవిషయములను సులభశైలిలో వ్రాయబడినవి. పెక్కు ఉద్గ్రంథములనుండి పద్యరత్నములు శ్లోకము లుదహరింపబడినవి. సాధారణ మానవసౌభాగ్యము పెంపొందించుటకు వలయు, సత్యము, అహింస, కాలమును వృథాబోనివ్వకుండుట మొదలగు విషయములు హృదయరంజకముగనున్నవి. ప్రతివిషయము క్లుప్తముగ నితరులకు సులభముగ దెలియునట్లు రచింపబడినది. అవసరమగునపుడెల్ల మహాత్ములవాక్యము లుదహరింపబడినవి. పుస్తకము గ్రంథకర్తగారియొద్ద దొరకును.

కమలా విలాసము ఇయ్యది వఝ్ఝల వేంకటేశ్వరకవి గారిచే రచియింపబడి సరస్వతీ గ్రంథమాల 39వ పుష్పముగా ప్రకటింపబడినది. పండితులకు మాత్రము పంపబడును. వెల 12 అ. ఈ శృంగార ప్రబంధము కవిగారు నాలవఫారము జదువుచు, 16 సంవత్సరముల ప్రాయమున రచించినది. పూర్వప్రబంధానుకరణములుగలవు. బాల్యప్రాయమున రచించినదగుటచే గాబోలు పెక్కులోపములు గనబడుచున్నవి.

ఆంధ్రవాచస్పత్యము 8, 9 భాగములను వందనములతో నందుకొంటిమి. ఎనిమిదవ భాగమున 'కటీరకము' మొదలగు 'కాక' వరకును తొమ్మిదవ భాగమున 'కాకకంగువు' మొదలు 'కుశిదము' వరకు గలదు. వెల మునుపటివలె ప్రతిభాగము రూపాయిమాత్రమే.

రుక్మిణి దేవి 10 పేజీలు. పుట్టుకతోడనే భక్తురాలై నిరంతరము శ్రీకృష్ణుని స్మరణతో గడపి అష్టవర్షముల కాతని సాన్నిధ్యము జేరిన రుక్మిణిదేవియను బాలిక సంగ్రహచరిత్ర. రచయిత. కొండపల్లి రామచంద్రరావు తిరువూరు, కృష్ణాజిల్లా.

సంపాదకీయములు

శ్రీమతి కాళ్ళకూరి మహాలక్ష్మీసుందరమ్మగారు మొన్నటి మొల్లజయంతినాఁడు మాటాడిన యువతీరత్నములలో నీమె యొకతె. స్థలాంతరమున ముద్రితమైయున్న యీ యుపన్యాసముఁ జొప్పునరసి పాఠకు లానందింత్రుగాక !

క్వీన్ మేరీకళాశాలయం దీమె బి. యే. ఆనర్సుక్లాసునఁ జదువుచున్నది. అందరివలె నీయమయు నాంగ్లేయభాషావ్యామోహిత గాక యార్యభాషయగు సంస్కృతము జదువుట మిగులఁ బ్రశంసార్హమగు విషయము కదా! రమారమి యిరువదేండ్ల యీ చిన్న వయసున నుత్తమ సంస్కృతమతియైన యీ బిడ్డ యుత్తరోత్తరమునఁ దనకెంతటి కీర్తి సంపాదించునోయని వేయిమంది వేలుపులకు మ్రొక్కుచున్న యాంధ్రమాత యభీష్టము సిద్ధించుగాక యని మనసారఁగోరుచున్నాము.

మాతృభాషాపరిజ్ఞాన మావంతయు లేని పరభాషా పట్టభద్రతవలన హిందూదేశమునకు ముక్తికలుగుట యసాధ్యము.

ఆర్యభాషయందు గల గొప్పదనము జర్మనీ మొదలగు పరదేశములవారు వేయినోళ్ళఁ బొగడుచున్నారు కాని ఆ యార్యుల సంతతులమని చెప్పుకొనుచున్న మన యీ నాటివారికి మాత్ర మాగీర్వాణభాష 'మృతభాష' యైనది.

ఇట్టి విపరీతాభిప్రాయములకులోనుగాక శ్రీ మహాలక్ష్మీసుందరమ్మగారు యువతీమణుల యున్నత సంస్కృతభాషాసేవకై చూపుచున్న యుత్తమమార్గమునుబట్టి యాంధ్రసోదరీమణులు ఆంధ్రమాతకు వాసిఁ గూర్తురుగాక! సర్వభాషలకును మాతృప్రాయమైయున్నది కదా సంస్కృతము. అట్టి స్థితిలో దీనినిఁ జెప్పఁదగినంతవరకు నేర్చుకొన్నచో హిందీ, మరాఠీ, ఓఢ్రము మొదలగు నెన్నో భాషలు సుసాధ్యములగుననుట నిర్వివాదము. మరియొకమాట — తెనుఁగు వారికి సంస్కృతము సుసాధ్యమైనట్లు తక్కిన వారికిఁగాదు. తెనుఁగుమాటలలో స్వచ్ఛములగు గీర్వాణభాషాపదములే, విభక్తి ప్రత్యయము మాత్రము మారి 'తత్సమపదము'లను పేరుతో నిత్యవ్యవహారమునందు సిద్ధములైనవి. కాఁబట్టియే మన పూర్వులు 'తెలుఁగెరుఁగక సంస్కృతంబు తెన్నే మెరుఁగున్' అన్నారు. ఇది యథార్థము కావునఁ బ్రథమమందు మాతృభాషయు దాని సహాయమున సంస్కృతమును దీనివలన నితరభాషలును అతిసులువుగా నేర్చుకో వచ్చును. ఈసక్రమపద్ధతి వదలితిమి కాబట్టి

మాతృభాషరాలేదు. మరొకభాష పట్టుబడ లేదు.

ఇట్టి విషమస్థితిలోఁబడక సక్రమముగఁ జదివి యీ విదుషీకుమారి మూడుభాషల యందు ముద్దుగా, సుద్దిగాఁ, బెద్దలు హర్షించునట్లు ముచ్చటింపఁగలైను.

పరమేశ్వరుఁడీమె ననుగ్రహించుగాక!

కాంగ్రెస్ స్వర్ణోత్సవము

మానవాభ్యుదయమునకని, జాతీయోద్ధరణకని బయలుదేరు సంస్థలు సభలు, చాల కాలము సాగుటే దుర్లభము; అట్లు సాగిన గాని వాని ప్రాముఖ్యత బైటబడజాలదు. జాతీయమహాసభ దేశభక్తులగు కొంతమంది మహాపురుషులచే భారతదేశదీప్తిని గోరి యిప్పటి కేబది సంవత్సరముల క్రింద ప్రారంభింపబడినది. క్రమక్రమమున శాఖోపశాఖలై విస్తరించి నేడు దేశమున నగ్రస్థాన మాక్రమించినది. అదెట్లు అభివృద్ధి జెందినదియు, మధ్య నెన్నియవస్థల బొందినదియు ప్రకృత మెట్టి స్థితియందున్నదియు ప్రతిభారతీయునికి దెలియకపోలేదు. ఒక్క విషయము మాత్రము గమనింపదగినది. జాతీయమహాసభారంభమున దానియందు పాల్గొన్నవారిలో స్త్రీలు చాల కొలదిమంది మాత్రమే. జాతీయభావము భారతదేశమంతటను క్రమక్రమంబున వ్యాపించుచున్నను జాతీయసభయందు, తత్కార్యక్రమమందు బాల్గొని పనిజేసిన శ్రీమతి సరోజినిదేవి అనిబిసెంటు మొదలగు వారలను వ్రేళ్లపై లెక్కింపవచ్చును.

1920 సంవత్సరమున నిది మారిపోయినది. జాతీయభావము మారుమూలల నల్లుకొన్నది. జాతీయసభాకార్యక్రమమున బనిచేయుటకై వేలకొలది స్త్రీలు తమ కత్యంత ప్రియులగు పతులను సంతానమును గూడ విడిచి ప్రాణములపై నాసగొనక యనంతమగు త్యాగమును గావించి స్వాతంత్ర్యసమరమున పాల్గొనిరి. అదియునుగూడ గడచిపోయినది. మరల పదివత్సరములు జరిగినవి. తిరిగి భారతనారీమణులకు పరీక్షాకాల మేతెంచినది. స్వాతంత్ర్యసమరము సాగినది. సకలము త్యజించి చంటిబిడ్డలను చంకను బెట్టుకొని సమరమునదూకిరి. శాంతముగ కారాగృహముల ప్రవేసించిరి. ప్రపంచమంతయు దిగ్భ్రమ జెంద జాతీయనాయకుల పద్ధతియగు నహింసాతత్వ మవలంభించి ఆత్మబలముచే సామ్రాజ్యబలమునే యెదిరించిరి. జాతీయసభ కార్యక్రమమునకై కొందరు ఆభరణములను, తమ ప్రియ పతులను, సుతులను, తుదకు తమ్ములను అర్పించుకొనిరి. ఇట్టి యపూర్వ నారీమణుల సేవనమునసే భారతమాత పవిత్రమయ్యెను. జాతీయమహాసభాశయములు ఫలించెను.

నేడు అఖలభారత జాతీయసభాస్వర్ణోత్సవము జరుగుచున్నది గదా! ఇయ్యది యిందులో పాల్గొన్న భారతనారీమణుల మహాత్వమహోత్సవమని గూడ వచించుట కెంతమాత్రము సందియము లేదు. ఈసమయమున వారి యమూల్యత్యాగమును, సేవను భారతీయులు మరువజాలరు; భారతమాత

స్త్రీశక్తిస్వరూపిణియని పూజింపక విడువ జాలరు.

కీ॥ శే॥ కం. వీరేశలింగము పంతులుగారి విగ్రహప్రతిష్ఠ

"ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే" అని శ్రీ కృష్ణభగవాను లానతిచ్చినట్లు మహామహు లపుడపుడు సాధారణ మానవులమధ్య జనియించి వారిని సన్మార్గమునకు త్రిప్పుచుండుట సహజమే. పురాతన హిందూధర్మము లన్నియు పెడత్రోవద్రొక్కి, మానవ సౌభాగ్యమునకై నిర్మింపబడిన ఆచార వ్యవహారములన్నియు హానికరములై మేలునకు బదులు కీడుగల్గించుచున్న సమయమున వానిని కాలదేశపాత్రముల ననుసరించి సంస్కరింపక తప్పదు. కాని అనాదినుండి వచ్చుచున్న యాచారముల నెదుర్కొనుటకు ధైర్యము సాహసము, జ్ఞానము పట్టుదల మొదలగు గొప్పగుణములు గావలసియుండును. ఇందునకే మహనీయులు గావలసి యుందురు. సాధారణ కుటుంబమున జనియించియు. దేశమునందు చెలరేగుచున్న బాల్యవివాహాది పూర్వాచారములను సంస్కరింప కందుకూరు వీరేశలింగము పంతులుగారు బూనుకొనిరన వారికెంతటి సాహసము, ఎంతవిజ్ఞాన సామగ్రియుండవలయునో సులభముగ నూహింపనగు. వారాంధ్రదేశమున కెంత యమూల్యసేవ గావించిరో యదిజెప్ప సాధ్యముగాదు. అందు ముఖ్యముగ స్త్రీలవిషయమై వారు గావించిన సేవ యాచంద్రతారార్కము నిలుచునదియే. రాజారామమోహనరాయి మొదలగు మహాత్ములద్రోవద్రొక్కి సంస్కారములయెడ సానుక్రోధులై యున్న సనాతన వాదుల కించిత్తుగూడ లెక్కింపక ధనమానప్రాణములను తృణమువలె గణించి విధవా వివాహములను, రజస్వలానంతర వివాహములనుగావించి యాంధ్రదేశమునకు మార్గదర్శకుడయ్యెను. వారి సంకల్పమే యిపుడు శారదాచట్టమురూపమున ఫలించినది. ఎంతటి సంస్కరణాభిలాషియో, యంతకంటె నెక్కుడుగ సాహిత్య సార్వభౌము డగుటచే స్త్రీలకు విద్యగూడ దను వాదోపవాదములను ఖండించి, పురుషులతో సమానమగు హక్కువారి కన్నిటియందును గల దనుభావమును లోకమునకు వెల్లడించెను. ఉపన్యాసవేదికలపై నెక్కి నోటికివచ్చినట్లెల్ల వాగి యింటమాత్రము తద్వ్యతిరేకులై యుండునట్టి వారివలెగాక వీరేశలింగము పంతులుగారు ఇంటగెల్చియే రచ్చగెలువ జాలెను. వారి సతీమణియెడ వారికెట్టి గౌరవాదరములుండెనో యదియె యిందులకు నిదర్శనము. ఇట్టిమహామహుని జ్ఞాపకార్థమై రాణ్మహేంద్రపురమున విగ్రహప్రతిష్ఠ గావించి యాంధ్రావని తనకు మహాపురుషులయందుండు కృతజ్ఞతను గౌరవమును ప్రకటించుకొనియెను. ఇంతటితో కార్యము పూర్తిగాదు. సహృదయులగు యాంధ్రులెల్లరు దేశసౌభాగ్యమునకు మూలమగు స్త్రీజనాదరణ వహించి వారి పురోవృద్ధికై పాటుబడుదురేని కీ॥ శే॥ వీరేశలింగము

పంతులుగారియాత్మ తన విగ్రహప్రతిష్ఠ కంటె వేయిమడుంగులు సంతసించునని మా విశ్వాసము.

బాలికల ఉన్నత పాఠశాల; హైదరాబాదు

ఈ పాఠశాల సప్తమవార్షికపు నివేదిక నందుకొనుటకు సంతసించుచున్నాము. ఇది దేశీయపద్ధతులపై మాతృభాషయందు విద్య గఱపుటకు స్థాపింపబడినది. ఇందీ వత్సరము మునుపటికన్న చాల యభివృద్ధి గనబడుచున్నది. ప్రతి తరగతియందును సగము విద్యార్థుల కంటెను యెక్కువగా తమ పరీక్షలయందు నెగ్గుచుండుట పాఠశాలాధికారుల శ్రద్ధ, ఉపాధ్యాయులకృషి, విద్యార్థుల యక్కరను దెలియజేయుచున్నది. అందుచే విద్యావిధానమిచట సర్వవిధముల తృప్తిగానున్నదని జెప్పవచ్చును. బాలికలకు మాతృభాషయందధికాసక్తిగలిగించి వారిచే రచనల ప్రోత్సహించు టెంతయు గమనింపదగిన విషయము. వారికి తగుప్రోత్సాహమున్న త్వరలో నభివృద్ధికి రాగలరనుటకు వారిచే ప్రకటితమగుచున్న మాతృభారతియే నిదర్శనము. ఈపత్రిక వ్రాతప్రతిగా వెలువడుచున్నది. ఉదారులు పెక్కుమంది పాఠశాలకు సాయముజేయుచున్నారు గాని సరియగు సాయమింకను జేకూరలేదు. ప్రభుత్వమువారియొక్కయు తదితర విద్యాభిమానులయొక్కయు, ఆదరణమునుబొంది యీ యున్నతపాఠశాల ఉన్నతస్థితికి వచ్చుగాక యని గోరుచున్నాము.

EDITED, PRINTED AND PUBLISHED BY
DR. K. N. KESARI AT THE LODHRA PRESS, EGMORE, MADRAS.